

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA UPRAVO**

**Diplomsko delo
univerzitetnega programa**

USTAVA REPUBLIKE HRVAŠKE

Vanja Vidic

Ljubljana, junij 2010

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA UPRAVO**

**Diplomsko delo
univerzitetnega programa
USTAVA REPUBLIKE HRVAŠKE**

Ime in priimek: Vanja Vidic
Številka indeksa: 04036078
Mentor: dr. Rudi Kocjančič

Ljubljana, junij 2010

POVZETEK

Predmet diplomske naloge je ustava republike Hrvaške, ki je danes definirana kot najvišji pravni akt, ki ureja osnove državne in družbene ureditve, takšne kakršne odgovarjajo dani družbi v danem trenutku. (Jovičić, 1989, str. 12) Ker je njeno bistvo omejevanje državne oblasti in določbe, ki s svojim značajem predstavljajo splošni okvir za obstoj in varovanje, zagotavljanje in uresničevanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin, bi morala biti splošno znana vsem ljudem.

Republika Hrvaška je z ustavo iz leta 1990 dobila drugo ustavo, v obliki kodificiranega pravnega akta, tekom svoje zgodovine. Prvič v zgodovini pa kot popolnoma samostojna in suverena država. V njej je predstavljena družbeno-državna ureditev države in njen ekonomski sistem.

Za lažjo predstavitev današnje družbenodržavne ureditve v republiki Hrvaški diplomska naloga vsebuje zgodovino hrvaškega naroda ter nastanek in razvoj njene državnosti in ustavnosti.

Ustava Republike Hrvaške ureja kakovost, naravo in obliko države, s poudarkom na varovanju, zagotavljanju in uresničevanju človekovih pravic in svoboščin ter njihovim domačim in mednarodnim pravnim varstvom. Večji del ustave zajema tudi državna ureditev, struktura, pristojnosti in mehanizmi kontrole med različnimi vejami oblasti. Poleg tega ustava zagotavlja ustavnost in zakonitost, pravico do lokalne in področne samouprave ter združevanje republike z evropskimi narodi.

Diplomska naloga vsebuje tudi ustavne spremembe ustave republike Hrvaške sprejete v letih 1997, 2000 in 2001, ki so omogočile, da se republika Hrvaška danes v političnem smislu enači z demokratičnimi državami zahodne Evrope ter njeno integracijo v evropska in atlantska združenja.

Ključne besede: hrvaška zgodovina, ustava, ustavna ureditev, človekove pravice, državna ureditev in ustavne spremembe.

SUMMARY

The subject of this thesis is the Constitution of the Republic of Croatia, which is defined today as the highest legal act that regulates the basic state and social order and as such complies given society at given moment. (Jovičić, 1989, pg. 12). Since the basic essence is limiting state power and regulations, which with its character represents the basic frame for the existence and protection, ensuring and implementation of human rights and fundamental freedoms, it should generally be known to all people.

During its history, the republic of Croatia received its second Constitution with the Constitution from year 1990 in the form of codified legal act and for the first time in history as completely independent and sovereign state. It contains state and social order of the state and its economic system.

For clearer presentation of today's social and state order of the Republic of Croatia the thesis contains history of the Croatian nation, creation and development of its statehood and constitutionality.

The Constitution of the Republic of Croatia governs the quality, nature and the shape of the state, with emphasis on the protection, ensuring and implementation of human rights and fundamental freedoms, their domestic and international legal protection. Major part of the constitution also involves state order, structure, jurisdiction and control mechanisms between the different branches of government. In addition, the constitution guarantees the constitutionality and legality, the right to local and regional self-government and the integration of the Republic with the European nations.

The thesis also contains constitutional amendments adopted in 1997, 2000 and 2001, which today allows, that in political terms, the Republic of Croatia equates to the democratic states of Western Europe and its integration in European and Atlantic organizations.

Key words: Croatian history, Constitution, constitutional order, human rights and fundamental freedoms, state order, constitutional amendments

KAZALO

POVZETEK.....	i
SUMMARY.....	ii
1. UVOD.....	1
1.1 IZHODIŠČE DIPLOMSKEGA DELA.....	1
1.2 NAMENI IN CILJI.....	1
1.3 METODE DE LA.....	1
1.4 STRUKTURA NALOGE.....	2
2. NASTANEK IN RAZVOJ USTAVNE UREDITVE REPUBLIKE HRVAŠKE	4
2.1 ZGODOVINSKI PREGLED OD ZGODNJEGA SREDNJEGA VEKA DO DANES	4
3. TEMELJNE ZNAČILNOSTI IN TEMELJNE DOLOČBE USTAVE REPUBLIKE HRVAŠKE.....	13
3.1 USTAVNA MATER IJA.....	14
3.2 SISTEMATIKA IN STRUKTURA.....	14
3.3 TEMELJENE DOLOČBE.....	16
4. ČLOVEKOVE PRAVICE IN SVOBOŠČINE.....	22
4.1 USTAVNA UREDITEV ČLOVEKOV I H PRAVIC IN SVOBOŠČIN.....	22
4.1.1 Skupne določbe.....	23
4.1.2 Ose bne in politične pravice in svoboščine.....	25
4.1.3 Gospodarske, socialne in kulturne pravice.....	30
4.2 PRAVNA VARNOST ČLOVEKOV I H PRAVIC IN SVOBOŠČIN.....	34
5. DRŽAVNA UREDITEV.....	36
5.1 HRVAŠKI SABOR.....	37
5.2 PREDSEDNIK REPUBLIKE HRVAŠKE.....	42
5.3 VLADA REPUBLIKE HRVAŠKE.....	47
5.4 SODSTVO.....	51
5.5 DRŽAVNO TOŽILSTVO.....	54
6. USTAVNO SODIŠČE.....	56
7. LOKALNA, MESTNA IN PODROČNA SAMOUPRAVA.....	59
8. MEDNARODNI ODNOSI.....	62
9. SPREMEMBE USTAVE.....	64

10. KONČNE DOLOČBE	65
11. SPREMEMBE USTAVE REPUBLIKE HRVAŠKE.....	66
11.1 USTAVNE SPREMEMBE IZ LETA 1997	66
11.2 USTAVNE SPREMEMBE IZ LETA 2000 IN 2001	68
12. PRIMERJAVA USTAVNE UREDITVE REPUBLIKE HRVAŠKE IN USTAVNE UREDITVE REPUBLIKE SLOVENIJE.....	73
13. ZAKLJUČEK.....	80
14. LITERATURA.....	83
15. SEZNAM SLIK	85

1. UVOD

1.2 IZHODIŠČE DIPLOMSKEGA DELA

Izhodišče diplomske naloge je samostojna in neodvisna Republika Hrvaška, nastala v delu prostora, kjer je skoraj pol stoletja obstajala le ena država, Socialistična federativna republika Jugoslavija, pred tem pa različne oblike skupne jugoslovanske vladavine. Izhodišče je njena sprejeta, moderna in demokratična ustava, ki je nastala kot odraz družbenih potreb, interesov in vrednot ljudstva ter njene spremembe skozi prejšnje desetletje. Namen diplomske naloge je prikaz osnove ustavne ureditve Republike Hrvaške, in sicer celovita in sistematična predstavitev njene ustave kot najvišjega pravnega akta.

1.3 NAMENI IN CILJI

Namen diplomske naloge je prikaz ustavne ureditve Republike Hrvaške. V ta namen je potrebno opredeliti zgodovinski razvoj hrvaške ustavnosti, notranjo zgradbo in vsebino ustave. Namen je prikaz družbene in politične situacije, ki je nastala na delu prostora, kjer je nekoč obstajala enotna država SFRJ.

Cilji diplomske naloge so: prikazati kratek zgodovinski pregled hrvaške ustavnosti, opisati temeljne in osnovne značilnosti ustave Republike Hrvaške ter opredeliti, opisati in notranje razčleniti posamezna poglavja.

Temeljni cilj diplomske naloge je primerjati ustavi Republike Hrvaške in Republike Slovenije med seboj ter spremembe ustave Republike Hrvaške, ki so nastale v zadnjih 20-tih letih.

1.4 METODE DELA

Pri pripravi diplomske naloge sem uporabila deskriptivni pristop in v tem okviru uporabila metodo kompilacije, pri kateri gre za povzemanje stališč sklepov in rezultatov tujih avtorjev in komparacije. Literaturo sem poiskala med strokovnimi viri (ustave, zakoni, podzakonski akti) in nestrokovnimi viri (mediji in internet).

Dostopnost gradiva, ki se nanaša na današnjo ustavo Republike Hrvaške (po spremembah leta 2001), je bila zelo otežena, saj ne obstaja veliko literature, poleg tega pa je velika večina tujejezična.

1.5 STRUKTURA NALOGE

Diplomska naloga je razdeljena na petnajst poglavji, od katerih je šest razdeljenih še na podpoglavja.

Prvo poglavje vsebuje uvod, izhodišče diplomske naloge, njen namen in cilje ter opis ustvarjanja.

V drugem poglavju je prikazan razvoj hrvaške državnosti od prve državne oblike v VII. stoletju pa vse do danes, ko je na poti k vstopu v Evropsko unijo. Na sam nastanek in razvoj naroda in ustavne ureditve Republike Hrvaške so v veliki meri vplivali dogodki ter narodi, ki so skozi čas vladali na območju današnje Hrvaške. Zaradi omenjenega so predstavljene in opisane posamezne državne tvorbe, ustavni dokumenti in stopnje hrvaške državnosti skozi čas.

Naslednja poglavja (od tretjega do desetega poglavja) so jedro diplomske naloge. Le-ta zajemajo celotno vsebino ustave. Tretje poglavje temeljne značilnosti in temeljne določbe ustave vsebuje ustavno materijo, strukturo in sistematiko ter temeljne določbe, v katerih se nahajajo temeljna pravno-politična načela in norme. V četrtem poglavju so zajete človekove pravice in svoboščine, ki predstavljajo temelj vsake demokratične družbe. V ustavi Republike Hrvaške so proglašene za najvišjo vrednoto ustavnega sistema. Republika Hrvaška jih zagotavlja in varuje, prav tako spodbuja njihov gospodarski in kulturni napredek ter socialno blagostanje. V poglavju je opredeljen tudi državni proračun in narodna banka. Peto poglavje obsega opredelitve, pristojnosti in razmerja med organi oblasti – saborom, vlado in predsednikom republike. Vsebuje tudi določbo o varuhu človekovih pravic in državni upravi. Poglavje državne ureditve obsega tudi področje sodstva in državnega tožilstva, njune pristojnosti, sestavo in delovanje. Za zagotavljanje ustavnosti in zakonitosti je v državi kot oblika medoblasti določeno Ustavno sodišče, ki ga obravnava šesto poglavje. Država svojim državljanom zagotavlja lokalno in področno samoupravo v obliki občin, mest in županij. Gre za obliko, ki preprečuje pretirano centralizacijo centralnih organov državnih oblasti. Omenjena snov je zajeta v sedmem poglavju.

Mednarodni odnosi, ki vključujejo mednarodne sporazume, postopke združevanja in prepovedi na tem področju, so zajeti v osmem poglavju. Deveto in deseto poglavje opisujeta spremembo ustave in končne določbe.

V enajstem poglavju so zajete ustavne spremembe. Poglavje je razdeljeno na dve podpoglavji, in sicer ustavne spremembe iz leta 1997 in podrobnejši opis ter pregled ustavnih sprememb iz leta 2000 in 2001, ki so drastično spremenile ustavno ureditev Hrvaške iz polpredsedniškega sistema v parlamentarnega.

Dvanajsto poglavje vsebuje primerjalno analizo med ustavo Republike Hrvaške in ustavo Republike Slovenije.

Temu poglavju sledi še zaključek, ki zajema navedbo vseh pomembnejših spoznanj, ugotovitev in dejstev, ki so nastala tekom pisanja diplomske naloge.

2. NASTANEK IN RAZVOJ USTAVNE UREDITVE REPUBLIKE HRVAŠKE

Prostor, ki se je ob nastanku imenoval Hrvaška, se je v stoletjih spreminjal. V zgodnjem srednjem veku je večinoma zajemal območje v zaledju mest Split, Trogirja in Zadra, čeprav je slovansko pleme z imenom Hrvati naseljevalo precej večji prostor, med drugim tudi Panonijo in verjetno tudi dele današnje Črne gore. Pozneje se je ime Hrvaška širilo proti severu in zahodu ter se po turških osvajanjih v 16. in 17. stoletju zožilo na ozek pas med Slovenijo na zahodu in velikim Osmanskim cesarstvom na vzhodu, med Dravo in madžarsko mejo na severu in Jadranom na jugu. Ko so se Turki umaknili iz Evrope, je Hrvaška spet zavzela svoje nekdanje ozemlje.

Hrvaški prostor je bil dolga stoletja pod vplivom različnih tujih dejavnikov — od grških kolonialistov v 4. stoletju pred Kristusom, prek arabskih in turških osvajalcev do Italijanov, Normanov, Madžarov, Avstrijcev, Nemcev in Francozov. Kakor se je odvisno od pokrajine in časa njihov vpliv spreminjal, tako so se razvijale tudi regionalne težnje.

Hrvaška je bila v Troedini Kraljevini Hrvaški, Dalmaciji in Slavoniji v ožjem smislu dolgo časa le severovzhodni del današnjega državnega ozemlja, Dalmacija in Slavonija pa samosvoji pokrajini. V današnjo Hrvaško se je integrirala tudi Istra, ki je bila pol stoletja pod vladavino različnih tujih, italijanskih in nemških vladarjev, pa tudi ozemlje več stoletji samostojne Dubrovniške republike.

Hrvaško nacionalno telo se je razširilo na precej širši prostor od današnjega državnega: sestavljajo ga tudi Hrvati, ki naseljujejo Bosno in Hercegovino ter Bačko in Kosovo, vendar so njihova zgodovina in razmere, v katerih živijo, bistveno drugačne od tistih v Hrvaški. (Goldstein, 2008, str. 11—12)

2.1 ZGODOVINSKI PREGLED OD ZGODNJEGA SREDNJEGA VEKA DO DANES

V zaključnih fazah migracij narodov na evropskih tleh, so se Hrvati v I. polovici 7. stoletja naselili v svojo novo domovino (območje med Muro, Dravo in Donavo na severu ter Jadranskim morjem na jugu), ki so jo poimenovali Hrvaška. (Perić, 2007, str. 11) Država je bila organizirana kot vojvodina, in sicer vojvodstvo Dalmacije in vojvodstvo Panonije. (Goldstein, 2008, str. 32)

V sredini 9. stoletja je Hrvaška v najstarejši listini na tleh srednjeveške Hrvaške, tako imenovani, Trpimirjeva¹ darovnica, omenjena kot Regnum Chroatorum, torej država Hrvatov, kar je eden izmed dokazov, da se je prav tedaj oblikovala hrvaška državna identiteta. (Goldstein, 2008, str. 37) V omenjenem obdobju se je Kneževina Hrvaška preoblikovala v Kraljevino Hrvaško. (po Perić, 2007, str. 15)

Leta (1102)² je prišlo do sporazuma med predstavniki hrvaških plemen in predstavniki Madžarov, s katerim so Hrvati priznali madžarskega kralja. (Perić, 2007, str. 16) Vse dežele v sestavi Hrvaške republike (Hrvaška, Dalmacija in Slavonija) so bile združene pod skupno krono Ogrsko-Hrvaškega kraljestva. (po Goldstein, 2008, str. 44—45) Hrvaška je v personalni uniji z Ogrsko (12—16. stoletje) zadržala svojo državnost, saj je imela svoj sabor³, bana (ki je bil primarni guverner hrvaške pokrajine), zakone, svojo fevdalno vojsko in svoj denar, čeprav je pri tem morala ubogati kralje in cesarje raznih sosednjih oblasti, predvsem Ogrske in Avstrije. (Perić, 2007, str. 16)

V sredini 16. stoletja sta naroda Hrvatov in Ogrrov izbrala avstrijskega nadvojvodo kot skupnega avstrijskega, ogrskega in hrvaškega vladarja. Nastala je Habsburška država. (po Perić, 2007, str. 17) Po obliki vladavine je predstavljala dedno monarhijo, absolutistično in centralizirano državo. (po Engelsfeld, 2002, str. 11) Kljub kraljevi neomajni oblasti, pa so bila na Hrvaškem njegova ustavna pooblastila omejena, tako, da so bila povezana s sodelovanjem naroda. (Engelsfeld, str. 18)

Ko je konec 18. stoletja nastal problem prestolonaslednika, so Hrvati neodvisno od Madžarov, v hrvaškem saboru sprejeli – Pragmatično sankcijo⁴, s katero so priznali pravico, da na kraljevsko ogrskem prestolu sedi ženska. (Perić, 2007, str. 18—19) S tem se je začela vladavina razsvetljenega absolutizma Marije Terezije (1740—1780) in njenega sina Jožefa II. (1780—1790). (glej Goldstein, 2008, str. 113)

¹ Trpimir je bil prvi hrvaški vladar, imenovan tudi knez »dux« Hrvatov. (Goldstein, 2008, str. 35)

² S Pacto convento iz leta 1102 kot zbirko »stalnih in starnih zakonov«, s katero se je urejalo odnose med aktualno vlado in narodom, se začne pot najpomembnejših materialnih virov hrvaškega zgodovinskega ustavnega prava, nadaljuje pa se z Zlato bulo Andrije II, iz leta 1122. (Bačić, 1997, str. 171)

³ Sabor se kot institucija fevdalnostanovske oligarhije, ki omejuje oblast vladarja, v Hrvaški pojavi v 12. stoletju. (Bačić, 2004, str. 198) Prvi skupni sabor je imela Hrvaška od leta 1558 in je deloval kot stanovska skupščina vse do 19. stoletja. (Bačić, 2004, str. 198) Hrvaško plemstvo je bilo glavni politični element v Hrvaški in čuvaj hrvaške državnosti. (po Perić, 2007, str. 18—19)

⁴ Pragmatična sankcija je pravni akt o dedovanju habsburških dežel in je vsebovala tri pomembne akte državnopravne narave. Je eden najvažnejših materialnih virov hrvaškega zgodovinskega ustavnega prava. (Bačić, 1997, str. 171)

Leta 1809 je bila v vsej Hrvaški južno od Save vzpostavljena francoska oblast. Vsa ozemlja so bila združena v eno upravno enoto – Ilirske province francoskega cesarstva, s sedežem v Ljubljani⁵. (Goldstein, str. 123—127)

Ilirske province so obstajale do leta 1813, ko se je francoska oblast⁶ po Napoleonovih porazih umaknila. (Šumrada, 2007, str. 84)

Vladar Habsburške monarhije je konec 19. stoletja absolutizem nadomestil z novim ustavnim redom. Tako se je z Oktobrsko diplomom⁷ leta 1860 in Februarskim patentom leta 1861⁸ začela nova ustavna doba. (po Engelsfeld, 2002, str. 132)

Leta 1867 je z »Avstro-Ogrsko pogodbo« nastala nova dualistična država imenovana Avstro-Ogrska oz. Habsburška monarhija. (Perić, 2007, str. 24) Znotraj nje so leta 1868 s »Hrvaško-Ogrsko pogodbo«⁹, kot temeljnim državnim zakonom, Madžari in Hrvati uredili svoje državnopravne odnose. (Engelsfeld, 2002, str. 135) Omenjena ureditev je bila najslabša možna za Hrvaško, saj je le-ta imela podrejen položaj v dualistično urejeni Habsburški monarhiji. (po Goldstein, 2008, str. 155—156) Kljub podrejenosti in odvisnosti pa je Hrvaška v času »Hrvaško-Ogrske pogodbe« ohranila elemente državnosti, saj je imela svoj teritorij, poseben politični narod, ki je bil drugačen od madžarskega in zasebno organizacijo oblasti, v okviru avtonomnih lastnih državnih zadev. (po Engelsfeld, 2002 str. 144—215)

Hrvati so se že tekom I. svetovne vojne zavedali, da hrvaški obstanek v Avstro-Ogrski ni več mogoč, zato so stavili na državno skupnost s Črno goro. (Goldstein, 2008, str. 187) 6. oktobra 1918 so zastopniki jugoslovanskih narodov iz avstro-ogrskih dežel v monarhiji ustanovili Narodni svet v Zagrebu, ki je postal vrhovno predstavniško telo Jugoslovancev v Avstro-Ogrski monarhiji. 29. 10. 1918 je hrvaški sabor v Zagrebu priznal oblast Narodnemu svetu in se vključil v novo nastalo državo. (po Repe, 1997, str. 47—85) Tako je po logiki nastala Država Slovencev, Hrvatov in Srbov (Država SHS), ki je obsegala Slovenijo, Hrvaško in Vojvodino oz. vse južnoslovanske dežele pod Avstro-Ogrsko, s sedežem v Zagrebu. Obstajala je le 30 dni in danes predstavlja prvo obliko jugoslovanske države. (Goldstein, 2008, str. 188)

⁵ Ustvarjeno je bilo izrazito multietnično in umetno ozemlje. (Šumrada, 2007, str. 76)

⁶ Kljub kratkotrajni francoski vladavini je bila ta prelomna za zgodovinski razvoj Hrvatov, saj je s politiko oblikovanja ilirske nacije neposredno vplivala na zasnovo ilirizma. (Šumrada, 2007, str. 84) Pomembna pa je bila tudi za razvoj narodnega jezika pri južnih Slovanih in nastanku sodobne narodne zavesti. (Strgar, 2007, str. 119)

⁷ Oktobrska diploma je skupaj s cesarjevim manifestom obnovila parlamentarizem s poudarjeno vlogo deželnih zborov in deležnih avtonomij. Skupaj s Februarskim patentom spadata v skupino najpomembnejših materialnih virov hrvaškega ustavnega prava. (Vilfan, 1996, str. 476)

⁸ Hrvaški prostor je bil od leta 1861 upravno razdeljen, in sicer so na njem delovali trije sabori: Hrvaško-Slavonski (predstavnik in čuvaj hrvaške državnosti), sabor Kraljevine Dalmacije, Hrvaške in Slavonije oz. sabor Trojedine kraljevine, dalmatinski in istrski sabor. (Perić, 2007, str. 23)

⁹ Hrvaško-Ogrska pogodba je določila državnopravni status Hrvaške za naslednjih 50 let. Skupaj z Avstro-ogrsko pogodbo, kot krovnim zakonom, danes predstavlja materialni vir hrvaškega zgodovinskega ustavnega prava. (Bačić, 1997, str. 171)

1. 12. 1918 se je Hrvaška pridružila Kraljevini Srbiji in s tem postala del Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev. (Kocjančič et al., 2005, str. 59) Junija leta 1921 je bila izglasovana Vidovdanska ustava¹⁰, ki so jo drugi narodi lahko razumeli kot svojevrstno provokacijo, saj je bila izglasovana z navadno večino¹¹. (Goldstein, 2008, str. 193) Po tej ustavi je bila novonastala država po obliki vladavine ustavna in dedna monarhija, po obliki državne oblasti parlamentarna država, po obliki državne ureditve pa unitarna država. (Repe, 1997, str. 318) Osnovno načelo oblasti je bil centralizem in nacionalni unitarizem, po katerem je šlo za en narod s tremi plemeni: Srbi, Hrvati in Slovenci, kar je bilo povsem v nasprotju z njeno večnarodno sestavo. Ustava je bila opredeljena na načelu delitve oblasti, vendar je bila ta ločitev le formalna, saj je bila dejansko celotna oblast združena v rokah kralja. (po Engelsfeld, 2002, str. 318—323)

Z ustavo je bil prvič v zgodovini odpravljen hrvaški sabor. (Goldstein, 2008, str. 193) S tem je Hrvaška izgubila svojo 1200-letno državnost, saj od takrat dalje ni imela svojega sabora, bana in ne svoje narodne vlade. (Perić, 2007, str. 28) Tako do druge svetovne vojne v Hrvaški ne obstaja institucija z nazivom hrvaški sabor. (Bačić, 2004, str. 198)

Zaradi stanja v državi je kralj Aleksandar Karađorđević 6. januarja 1929 (»šestojanuarska diktatura) objavil manifest, s katerim je odpravil ustavo, razpustil narodno skupščino in prepovedal vse stranke z nacionalnimi, verskimi ali regionalnimi značilnostmi. (po Goldstein, 2008, str. 197—198)

Leta 1931 je kralj izdal in razglasil novo ustavo, ki jo kot enostranski ustavni akt označujemo kot oktroirano ustavo. (Goldstein, 2008, str. 199) Po tej ustavi je bila novoimenovana država Kraljevina Jugoslavija opredeljena samo kot dedna in ustavna, ne pa tudi kot parlamentarna monarhija. V primerjavi z Vidovdansko ustavo se je položaj kraljeve oblasti še okrepil. Nova ustava je tudi zožala krog pravic, predvsem gospodarskih in socialnih. (Kocjančič et al., str. 60) Ustava iz leta 1931 je imela pravno veljavo vse do leta 1946. (Engelsfeld, 2002, str. 355)

Leta 1939 je kraljevsko namestništvo s posebno uredbo¹² ustanovilo banovino Hrvaško kot upravno enoto. (Goldstein, 2008, str. 204—205) Tako je bila večina Hrvatov združena v eni državi Banski Hrvaški, z veliko stopnjo avtonomije. (Perić, 2007, str. 29) Z omenjeno uredbo se je posredno spremenila tudi ustava.

¹⁰ Ustava je dobila ime Vidovdanska ustava, ker je bila izglasovana na Vidov dan dne 28. 06. 1921. Gre za obletnico, ki je za srbski narod ena od najpomembnejših tj. obletnico Kosovske bitke. (Repe, 1997, str. 93)

¹¹ Pri sprejetju ustavodajnih aktov je običajna kvalificirana dvotretjinska večina. (Vilfan, 1996, str. 466)

¹² Uredba o banovini Hrvaški je bila politični akt, potrjena s strani kraljevega namestništva dne 26. 8. 1939. (Engelsfeld, 2002, str. 379) Z njo je bil banovini Hrvaški dan popolnoma svojevrsten položaj, ki je bil v nasprotju tako z načelom nacionalne enotnosti kot z načelom državnega centralizma, ki ju je vsebovala ustava. Obenem pa je bila razpuščena tudi narodna skupščina. (Vilfan, 1996, str. 468)

Banovina Hrvaška je imela široko avtonomijo z elementi državnosti (sabor, vlado itd.). (Kocjančič et al., 2005, str. 60) Na njenem teritoriju sta obstajala dva okvira oblasti, banovinski in državni¹³. (Repe, 1997, str. 95)

Kot rezultat dogovora med hrvaškimi ustaši in nacistično Nemčijo je bila 10. 4. 1941 ustanovljena Neodvisna država Hrvaška. Država ni imela ustave v smislu kodificiranega pravnega akta, temveč je imela ustavo v materialnem smislu. Nekateri teoretiki trdijo, da je konstitucija NDH temeljila na nizu državnih zakonov¹⁴, mednarodnih pogodb in običajnem pravu. (Engelsfeld, 2002, str. 403) Glavna značilnost vlade je bil totalitarizem, združen v eni osebi (poglavnik). Bila je v bistvu diktatura z elementi terorja, kot glavnega spremljevalca omenjenega načina vladanja. NDH je prenehala obstojati v začetku maja leta 1945, skupaj s svojim zaveznikom, Tretjim rajhom. (Perić, 2007, str. 29)

Novembra leta 1942 je Josip Broz Tito pred stotnijo predstavnikov partizanskega gibanja iz vseh krajev Jugoslavije ustanovil Antifašistični svet narodne osvoboditve Jugoslavije (AVNOJ) kot svoje vrhovno predstavniško telo in zametek prihodnje oblasti za celotno Jugoslavijo. Novembra leta 1943 je bil na drugem zasedanju AVNOJ razglašen za vrhovno in izvršilno predstavniško telo Jugoslavije, ki je z ustavnopravno pomembnim sklepom o zvezni ureditvi poveljne Jugoslavije uredil Jugoslavijo kot federativna republika s šestimi federalnimi enotami. (po Goldstein, 2008, str. 221—224) Junija leta 1943 je na novoosvojenem območju republike Hrvaške ustanovljeno vrhovno predstavniško telo za Hrvaško, Državni antifašistični svet narodne osvoboditve Hrvaške¹⁵ (ZAVNOH). Le-ta se je leta 1945 preimenoval v narodni parlament Hrvaške z namenom, da bi se poudarila zgodovinska kontinuiteta hrvaškega zakonodajnega telesa. (Engelsfeld, 2002, str. 436) To je bil začetek oblikovanja nove federalne Hrvaške v »drugi« ali »socialistični« Jugoslaviji. (Goldstein, 2008, str. 233)

¹³ Pristojnosti banovine so bile: notranje pravo, pravosodje, izobraževanje in kultura, fizična vzgoja, kmetijstvo, industrija, socialna politika, finance itd. Naloge centralnih državnih organov pa so bile: zunanje zadeve, vojska in mornarica, državna varnost, skupne finance in trgovina itd. (Engelsfeld, 2002, str. 381)

¹⁴ Med najpomembnejše pravne akte države štejemo: Ustava ustašev hrvaškega narodnega gibanja iz leta 1932, Načela ustaškega gibanja iz leta 1933 in mnogi akti, zakoni in uredbe, sprejete za časa obstoja države. (Engelsfeld, 2002, str. 403)

¹⁵ Na 3. zasedanju leta 1944 je postal ZAVNOH vrhovno zakonodajno in izvršno predstavniško telo in najvišji organ v demokratični Hrvaški. (Goldstein, 2008, str. 223—224) Leta 1945 je predsedstvo ZAVNOH-a ustanovilo narodno vlado Hrvaške kot najvišji »izvršilni organ državne oblasti v Hrvaški«. (Engelsfeld, 2002, str. 430—436) Leta 1945 so bile začrtane meje novo ustanovljene Ljudske republike Hrvaške. (Goldstein, 2008, str. 233)

Ustavodajna skupščina je leta 1946 sprejela zvezno ustavo¹⁶, s katero je spremenila ime države v Federativno ljudsko republiko Jugoslavijo in posledično Federativno ljudsko republiko Hrvaško. (Engelsfeld, 2002, str. 428) Po obliki vladavine je bila Jugoslavija republika, po obliki državne ureditve zvezna država, po obliki državne oblasti pa država s skupščinskim sistemom. Ustava je določala, da oblast izhaja iz ljudstva in mu tudi pripada. Poseben pomen so imele ustavne določbe o družbeno ekonomski ureditvi, po kateri so bila proizvodna sredstva pretežno v državni lasti, zasebna lastnina pa je bila izrazito omejena. Kljub temu da so bile pravice in dolžnosti državljanov z nekaterimi omejitvami povzete po klasičnih ustavah, pa v primerjavi z njimi jugoslovanska ustava ni zagotavljala pravnega varstva pravic (sodnega varstva, upravnega spora itd). (Kocjančič et al., 2005, str. 61—62) V začetku leta 1947 je ustavodajni zbor Ljudske republike Hrvaške razglasil hrvaško ustavo¹⁷ kot potrditev državnega obstoja Hrvaške oz. njene suverenosti v okviru FLRJ. (Kocjančič et al., 2005, str. 62) V ustavi je bilo opredeljeno, da je Hrvaška narodna država republikanske vladavine. (Perić, 2007, str. 30)

Z ustavnim zakonom iz leta 1953 je hrvaški sabor dobil dvodomnost, in sicer je bil takratni sabor Narodne republike Hrvaške razdeljen na dva doma, Republiški svet in Svet proizvajalcev. (Bačić, 2004, str. 200)

Aprila leta 1963 je zvezna skupščina sprejela novo ustavo Jugoslavije, na podlagi te pa je republiška skupščina sprejela novo ustavo Hrvaške. Že z naslovom je ustava označila novo družbeno ureditev, in sicer Socialistično federativno republiko Jugoslavijo. (Repe, 2008, str. 290) Poglavitne značilnosti nove ustave so bile njena izrazita ideološka usmeritev (osvoboditev dela, svobodno združeno delo itd), konceptualne in institucionalne spremembe v škodo republik (spremembe v sestavi in delovanju skupščine itd.) in ustavno priznanja politične prevlade Zveze komunistov v družbenem življenju. (Kocjančič et al., 2005, str. 63) Z njo je bilo prvič ustanovljeno ustavno sodišče, ki pa pod pogoji enostrankarskega sistema ni uspelo pridobiti važnejše vloge v političnem in pravnem sistemu. (Sokol, 1998, str. 108) Dva dni po sprejetju zvezne ustave je bila sprejeta nova hrvaška ustava, po kateri je družbeno upravljanje (samoupravljanje) postala podlaga za upravljavski proces. (Goldstein, 2008, str. 244) Hrvaška se je preimenovala v Socialistično republiko Hrvaško. (Perić, 2007, str. 31)

¹⁶ Ustava ni poznala preambule in posebnih programskih določb, tako da je bila zgolj splošni normativni akt. (Kocjančič et al., 2005, str. 61) Bila je del organizirane samovlade, četudi je bila na videz v vsem ustavna in zakonita. Bila je kopija sovjetske ustave. (Goldstein, 2008, str. 237) Po zasnovi in vsebini je določala državno ureditev predvsem po sovjetskem zgledu, pravice in dolžnosti državljanov pa je vsaj načeloma urejala po zgledu klasične meščanske ustave. (Kocjančič et al., 2005, str. 61) Ustava je bila gibka (mehka), saj je bila za njeno spremembo dovolj absolutna večina dveh domov zvezne skupščine. (Jovičić, 1989, str. 16)

¹⁷ Hrvaška ustava iz leta 1947 predstavlja prvo lastno Hrvaško ustavo v modernem smislu. (Bačić, 1997, str. 171)

Na podlagi ustavnih amandmajev iz leta 1971¹⁸ in leta 1972, je leta 1974 zvezna skupščina sprejela novo ustavo¹⁹ Jugoslavije. Na podlagi le-te pa je republiška skupščina sprejela novo ustavo Hrvaške. (Kocjančič et al., 2005, str. 64) Nova ustava Jugoslavije je afirmirala državnost republik in pokrajin, s čimer je vpeljala nekakšen federalno-konfederalni tip odnosov²⁰ na zvezni ravni. Poudarjena je bila ideja državnosti republik. (po Goldstein, 2008 str. 255-259) Ustava, ki jo je sprejel sabor Hrvaške je definirala Hrvaško kot suvereno in samoupravno socialistično, demokratično skupnost delovnih ljudi in državljanov, utemeljeno na suverenosti naroda in oblasti ter samoupravljanju delavskega razreda. Bila je nacionalna država hrvaškega naroda, srbskega naroda, ki živi v Hrvaški, in država vseh narodnosti, ki v njej živijo. (Perić, 2007, str. 31)

Hrvaška je imela v socialistični Jugoslaviji svojo državnost, ki pa je bila omejena, saj država ni mogla popolnoma suvereno izražati svoje državne volje v skladu s svojimi življenjskimi interesi v vseh plasteh življenja. (Perić, 2007, str. 31) Ta državnost republik pa se je izkazala za izjemno pomembno pri spodbujanju celotne narodne moči pri obrambi pred agresijo Srbije in Črne gore leta 1991 in za doseg mednarodnega priznanja leta 1992.

Konec osemdesetih let Hrvaška ni več želela nositi posledic rastoče mednarodne izolacije Jugoslavije zaradi kršitev človekovih pravic in svoboščin na Kosovu in državnega terorizma proti drugim narodom Jugoslavije. Prav tako ni več želela nositi odgovornosti in biti večni »talec« unitaristično-hegemonistične srbske politike. (Tuđman, 1996, str. 456) Zaradi omenjenega so že v začetku leta 1990 hrvaški komunisti začeli pripravljati večstrankarske volitve in sprejeli zamisel o suverenih republikah in tržnem gospodarstvu. (Goldstein, 2008, str. 277)

Novi sabor²¹ in nova oblast, po 50-tih letih prva svobodno izvoljena, sta se v Hrvaški konstituirala 30. 5. 1990. (Bačić, 2004, str. 197)

¹⁸ Amandmaji iz leta 1971 so korenito preuredili razmerja med republikami in pokrajinami na eni strani in federacijo na drugi strani, razširili so pravice republik in pokrajin nasproti federacije, uvedli so zvezno predsedstvo itd. (Kocjančič et al., 2005, str. 64)

¹⁹ Ustava je v poglavju družbenoekonomske ureditve podrobno in izčrpno opredelila položaj in oblike ter vlogo samoupravnih organizacij in skupnosti. Kot obliko uresničevanja oblasti in samoupravljanja delovnih ljudi prek družbenopolitičnih organizacij, je ustava uvedla v vse skupščine (razen v zvezno) družbenopolitične zборе. (Kocjančič et al., 2005, str. 65)

²⁰ Z okrepitvijo republiških centrov je dejansko nastal nekakšen model, »konfederacije« (Repe, 1997, str. 285) Ustava je državo dejansko začela federalizirati (čeprav samostojnost republik dejansko nikoli ni bila zares uveljavljena) in uvedla politični sistem socialističnega samoupravljanja, ki je v politiki temeljil na delegatskem načelu. Ustava je bila toga (trda), saj je bilo potrebno za njeno spremembo dvotretjinska večina vseh delegatov v Zveznem svetu in soglasnost vseh skupščin vseh republik in avtonomnih pokrajin. (Jovičić, 1989, str. 16)

²¹ Za razliko od samega naziva, ki je bil od leta 1848 pa vse do leta 2000 več ali manj nespremenjen, pa se je skozi čas zelo menjal njegov karakter, pristojnosti in njegov vpliv. (Bačić, 2004, str. 197)

Sabor je 25. 6. 1990 razglasil amandmaje k ustavi Hrvaške. Iz imena države je bil izbrisan pridevnik socialistična, potrjena sta bila novi grb in zastava, vpeljana je bila funkcija predsednika republike (namesto predsednika predsedstva) in ministrov (namesto republiških sekretarjev).

22. 12. 1990 je bila razglašena²² nova Ustava Republike Hrvaške, s katero so v upravnopravnem smislu zaokrožili liberalno demokratične reforme – odpravljena je bila smrtna kazen, določeno, da sta »podjetniška in tržna svoboda temelj gospodarskega reda«. (Goldstein, 2008, str. 283—284) Ustava je Republiko Hrvaško definirala kot »enotno in nedeljivo demokratično in socialno državo«, katere »suverenost je neodtujljiva, nedeljiva in neprenosljiva«. (Perić, 2007, str. 33) Bila je v skladu s tradicijo Hrvaške in jo je uvrstila v vrsto svobodnih držav zahodnega sveta. (Tuđman, 1996, str. 456) Opredelila je mešan parlamentarno-predsedniški sistem organizacije državne oblasti. Njena temeljna značilnost je bila močno okrepljena vloga predsednika republike kot nosilca izvršne veje oblasti. (Fink-Hafner et al., 2005, str. 56) Hrvaški sabor je opredelila za predstavniško telo državljanov in je kot nosilec zakonodajne oblasti postal dvodomni.

Sredstva javnega obveščanja pa so temeljni akt republike Hrvaške pozdravile kot »Božično ustavo«. (Sokol, 1998, str. 54)

Na podlagi referendumu je sabor dne 25. 6. 1991 sprejel ustavni sklep in deklaracijo o razglasitvi suverene in samostojne Hrvaške, po katerem so na področju Hrvaške veljali le zakoni, ki jih je sprejel sabor. Dne 8. 10. 1991 pa je sprejel sklep, da Republika Hrvaška, kot suverena in samostojna država, prekine vse državnopravne povezave s SFRJ. S tem je Hrvaška na svojem območju razglasila lastno državno suverenost in samostojnost ter v nadaljevanju, v vojnih okoliščinah, branila svoj teritorij in ustavnopravni sistem. (Perić, 2007, str. 34—35) S tem in porazno vojaško intervencijo JLA v Sloveniji, se je Jugoslavija, kakršna je obstajala 46 let, končala. (Goldstein, 2008, str. 290—291)

Hrvaška je bila dne 15. 1. 1992 mednarodno priznana s strani držav Evropske skupnosti, naslednje dni pa tudi s strani neevropskih držav. (Goldstein, 2008, str. 299)

Delovanje Hrvaške države v prvem desetletju samostojnosti je potekalo na način, da je HDZ, ki je leta 1990 dobila absolutno večino v saboru, zavlado enostrankarsko²³. (Goldstein, 2008, str. 278)

²² Ustavo Republike Hrvaške je sprejel tridomni parlament: svet združenega dela, svet občin in družbeno politični svet. (Bačić, 2004, str. 200)

²³ V novo imenovani vladi so bili izključno člani HDZ in njihovi bližnji zunaj strankarski simpatizerji, enako tudi na vseh pomembnih funkcijah v saboru. Ker je bila večina članov HDZ nekdanjih članov Zveze komunistov, niso imeli nikakršnih izkušenj z demokratičnim upravljanjem. Popolnoma je bilo

V največji meri pa je državi škodoval avtorski način vladanja²⁴ predsednika Tuđmana²⁵, ki je pustil pečat na celi državi. Oblast je koncentriral v svojih rokah, kult osebnosti ki ga je gojil, pa korenini v anahroističnem razumevanju »univerzalnih« predsedniških pooblastil in nedotakljivosti politične funkcije, podedovanem iz prejšnjih nedemokratskih sistemov. (Goldstein, 2008, str. 315)

Od leta 1990 do leta 2000 v Hrvaški niso bile niti ene volitve poštene, ker je bila opozicija na različne načine skrajno neenakovredno obravnavana. Po letu 2000, ko je na oblast prišla nova politična stranka, se je stanje začelo izboljševati, kljub vsemu pa se je koalicijska vlada izkazala za nestabilno in je bistveno zamujala pri izpolnjevanju predvolilnih obljub in prevzetih mednarodnih obveznosti²⁶. Zaradi omenjenega je Hrvaška na prehodu v novo stoletje ostala edina evropska večinsko katoliška oz. protestantska država zunaj EU.

Kljub temu pa je bila Hrvaška sprejeta kot polnopravna članica v Partnerstvo za mir, Svetovno trgovinsko organizacijo in CEFTO. Spomladi leta 2001 je bil podpisan Sporazum o stabilizaciji in pridruževanju. Leta 2004 je nova vlada sprejela nacionalni program Republike Hrvaške za pridruževanje Evropski skupnosti in junija dobila status kandidatke za članstvo v EU. (po Perič, 2007, str. 245—271) Leta 2007 je bila izbrana za nestalno članico.

Sam pristop Hrvaške k Evropski skupnosti pa bi jo moral končno odrešiti »prekletstva majhnih števil, ne da bi žrtvovali lastno identiteto«, saj je bila v celem 20. stoletju vključena v strateške načrte velikih, pri čemer ni mogla odločati o ničemer. (Goldstein, 2008, str. 329—334)

zapostavljeno demokratično načelo trojne delitve oblasti na zakonodajno, sodno in izvršilno. Prav tako ni bilo neodvisnosti ustanov, kar je nujno za delovanje demokracije. (Goldstein, 2008, str. 278)

²⁴ Hrvaška vlada je bila potisnjena na rob in je večinoma zgolj potrjevala in uresničevala odločitve, ki jih je sprejemal predsednik in njegova svetovalna telesa, sabor pa je vse bolj kazal odlike »monarhističnega parlamenta«, v katerem večina (HDZ) uveljavlja predsednikove odločitve. Državne funkcije so se popolnoma centralizirale v Zagrebu. Trojna delitev oblasti, ki jo je določala ustava, se ni spoštovala. Čeprav je imel predsednik že po ustavi zelo velika pooblastila, si jih je še dodatno razširil (razsojal je o kulturi, športu, filmu itd.). Značilno je bilo tudi vpletanje v notranje razmere Bosne in Hercegovine, s podpiranjem separatističnih hrvaških krogov v državi. (Goldstein, 2008, str. 315—320)

²⁵ Franjo Tuđman je bil prvi predsednik samostojne in neodvisne Republike Hrvaške v letih 1990-1999. (Goldstein, 2008, str. 315)

²⁶ Reforma sodstva, dolgo najšibkejšega člana v tridelni hrvaški oblasti, se ni začela izpolnjevati, status narodnih manjšin se ni mogel zakonsko rešiti, prepočasno je bilo vračanje srbskih beguncev. Vlada je flagrantno kršila mednarodne obveznosti in svoj lastni ustavni zakon, ko se je uprla izročitvi vojnih osumljencev Haaškemu sodišču. (po Goldstein, 2008, str. 324—317)

3. TEMELJNE ZNAČILNOSTI IN TEMELJNE DOLOČBE USTAVE REPUBLIKE HRVAŠKE

Hrvaški predstavniki, izvoljeni na prvih večstrankarskih parlamentarnih volitvah (aprila 1990), so dne 22. 12. 1990 sprejeli liberalnodemokratsko ustavo, znano kot Božična ustava. Z njo se je začel vzpostavljati nov ustavnopravni sistem in pot k vladavini prava. (Crnić, 1993, str. 3)

Prvo desetletje hrvaške samostojnosti je zaznamovano z ustavo²⁷, ki je oblikovala organizacijo državne oblasti v obliki polpredsedniškega sistema ter posledično s pretirano koncentracijo oblasti in pristojnostmi danimi predsedniku republike²⁸.

Parlamentarne volitve izvedene leta 2000, ki so zamenjale vladajočo politično stranko, so posledično prinesle ustavne spremembe, s katerimi je Hrvaška polpredsedniški sistem zamenjala s parlamentarnim in tako vzpostavila nov sistem razmerji med temeljnimi državnimi organi, tako da so le-ta lahko bolj ali manj primerljiva z ostalimi demokratičnimi državami Evrope. (po Fink-Hafner, 2005, str. 57)

Današnja ustava Republike Hrvaške je z mnogimi spremembami omogočila, da je Republika Hrvaška postala država večstrankarske parlamentarne demokracije, utemeljena na svobodi enakosti, nacionalni enakopravnosti, enakosti spolov, pacifizmu, socialni pravičnosti, spoštovanju človekovih pravic in svoboščin, nedotakljivosti lastništva, ohranjanju narave in naravnega okolja, vladavini prava in demokratičnem večstrankarskem sistemu. Postala je država, ki se v političnem smislu enači z demokratičnimi državami zahodne Evrope.

Postala je najpomembnejše pravno sredstvo za notranje reforme, ki omogočajo boljše življenje za vse državljane Hrvaške in istočasno integracijo Hrvaške v evropska in atlantska združenja. (Arlović, 2003, str. 27—28)

²⁷ Prva ustava Republike Hrvaške je uporabljala model Francoske pete Republike. (Fink-Hafner, 2005, str. 55)

²⁸ Odločitev o polpredsedniškem sistemu je v republik Hrvaški temeljila na naslednjih treh dejavnikih: politični koncepciji upravljanja z državo predsednika Tuđmana, neobstajanju demokratične tradicije in prevladujoči težnji novih političnih elit za sistem koncentracije in personalizacije oblasti ter na oceni ustavodajalca, da prihodnost prinaša takšne probleme in nevarnosti, ki zahtevajo centralizacijo političnega odločanja. (Smerdel, 2010, str. 9)

3.1 USTAVNA MATERIJA

Ustava je v vseh razvitih državah parlamentarne demokracije praviloma osnovni pravno-politični akt, izvor vsega prava, osnova za funkcioniranje političnega in ekonomskega sistema neke države in ustvarja mehanizme oblasti in njeno delovanje ter ureja osnovne družbene odnose.

Kot taka je akt najvišje pravne veljave, saj ureja temelje državne in družbene ureditve. Njena temeljna značilnost je splošnost in abstraktnost. (po Lednik, 2009, str. 37—39)

Samo vsebino ustavnega prava lahko v grobem razdelimo v tri skupine. V prvo skupino vključujemo pravne norme, ki urejajo medsebojna razmerja med človekom in državo. Predstavljajo temeljno idejo ustave in ustavnosti, saj je sama omejitev države in njene oblasti namenjena zagotavljanju svobode in pravne enakosti ljudi. V drugo skupino uvrščamo pravne norme, ki urejajo organizacijo državne oblasti, v tretjo pa pravne norme, ki urejajo odnos med nedržavnimi političnimi subjekti in državo. (po Smerdel in Sokol, 2009, str. 11—13)

Bistvo ustave je v omejevanju oblasti. Na to nakazuje tudi izvor besede »ustav« v hrvaškem jeziku, kar pomeni oviro oz. prepreko. Omejevanje mora biti tako, da omogoča nujno potrebno stopnjo državne oblasti ob istočasnem preprečevanju njenega poseganja v zaščiteno področje državljanskih pravic in svoboščin. (Sokol, 1998, str. 33)

Ustava Republike Hrvaške je kratka in izdelana po zgledu drugih sodobnih držav. Prav zaradi tega se ujema z vsebino večine le-teh. Deljena je po sklopih, ki jih podrobneje urejajo človekove pravice in svoboščine in organizacijo državne ureditve. Vsebuje pa še sklope, ki se nanašajo na Ustavno sodišče Republike Hrvaške, lokalno in regionalno samoupravo, mednarodne odnose in postopek o spremembi ustave.

3.2 SISTEMATIKA IN STRUKTURA

Za vse sodobne ustave je značilno, da vsebujejo normativni del, ki obsega vse temeljne norme ustavnega prava in preambulo.

Preambula ni pravno oblikovan tekst in načeloma ne vsebuje pravnih norm²⁹. (Sokol, 1998, str. 26). Normativni del ustave se praviloma začenja z določenimi političnimi in pravnimi načeli, v katerih se izraža politična volja ustavodajalca, praviloma pisana v obliki norm. (Kocjančič et al., 2005, str. 26)

Začetek hrvaške ustave so osnovna izhodišča, ki niso sama uvod v ustavo, temveč so njen prvi del. (Crnić, 1993, str. 3)

Predstavljajo specifični del ustavnega dokumenta in zanimiv pojav v svetu ustavnosti, saj se ne more reči, da predstavljajo »besedilo, ki je uvod v normativni del in je od njega ločen«, saj je poglavje označeno z rimsko številko ena, kateremu sledi ostalih osem sklopov, kar pomeni, da predstavlja zaokroženo celoto v celotnem ustavnem besedilu. (Babić, 1997, str. 198—199) Kljub temu pa ima značilnosti preambule. Čeprav se z njimi ne začenja normativni del ustave (kateri se po formalnopravnem smislu začne s 1. členom ustave), ima veliko pravno težo tako za tolmačenje, kot za razumevanje ustave in je več od običajnega ustavnega uvoda. (Ustav Republike Hrvatske, 2001, str. 75)

V njej je opredeljeno, da Republika Hrvaška izhaja iz tisočletne nacionalne identitete in državne obstojnosti hrvaškega naroda, potrjenega na način skupnega zgodovinskega dogajanja v različnih državnih oblikah od VII. stoletja do današnjih dni, tako da se na koncu ustanovi Republika Hrvaška kot nacionalna država hrvaškega naroda in država pripadnikov avtohtonih nacionalnih manjšin—Srbi, Čehi, Slovaki, Italijani, Madžari, Židje, Nemci, Avstrijci, Ukrajinci, Rusi in drugi, ki se jim jamči enakopravnost z državljani hrvaške narodnosti in uresničevanje nacionalnih pravic v skladu z demokratičnimi normami Organizacije združenih narodov in držav svobodnega sveta. (Crnić, 1993, str. 4) Republika Hrvaška se oblikuje in razvija kot suverena³⁰ in demokratična država, v kateri se zagotavlja in omogoča enakopravnost, svoboda in pravice človeka in državljana ter spodbuja njihov gospodarski in kulturni napredek ter socialno blagostanje³¹. (Arlović, 2003, str. 36)

Del ustave, kjer je ustavna snov razporejena po poglavjih in ustavne določbe po členih, imenujemo normativni del. Le-ta predstavlja osrednji del ustave.

²⁹ V preambuli so običajno razglašena izhodišča in cilji. V tem delu, ki je pisan v ideološko političnem jeziku, ustavodajalec praviloma navaja po čigavi volji, in v kakšnih družbenih in političnih razmerah, sprejema ustavo ter označuje cilje, ki jih namerava doseči. (Kocjančič et al., 2005, str. 26)

³⁰ Suverenost pomeni dejstvo, da je država na svojem ozemlju najvišja, najmočnejša, izvirna in neodvisna organizacija. (Perenič, 2005, str. 16)

³¹ Besedilo nima normativnega, temveč deklarativni značaj in je nesporno eden od temeljev in smernic pri tolmačenju ustave tako celote, kakor tudi njenih posameznih določb. (Ustav republike Hrvatske, 2001, str. 75) Vsebinsko je obsežnejši, kot je običajno za ustavne uvode oziroma preambule. (Sokol, 1998, str. 27)

Praviloma so to splošne določbe, v katerih ustavodajalec ureja politični sistem, nosilca oblasti, obliko vladavine, obliko državne oblasti ter obliko državne ureditve. (Kocjančič et al., 2005, str. 26) Normativni del hrvaške ustave obsega 147 členov, ki so razvrščeni v osem poglavij. Poglavja so naslovljena in oštevilčena z rimskimi številkami.

Poglavja ustave si sledijo po naslednjem vrstnem redu:

I. Poglavje—osnovna izhodišča	— preambula
II. Poglavje (člen 1.—13.)	— temeljne določbe
III. Poglavje (člen 14.—69.)	— zaščita človekovih pravic in temeljnih svoboščin
IV. Poglavje (člen 70.—124.)	— organizacija državne oblasti
V. Poglavje (člen 125.—131.)	— ustavno sodišče Republike Hrvaške
VI. Poglavje (člen 132.—137.)	— mestna, lokalna in področna (regionalna) samouprava
VII. Poglavje (člen 138.—141.)	— mednarodni odnosi
VIII. Poglavje (člen 142.—145.)	— sprememba ustave
IX. Poglavje (člen 146.—147.)	— končne določbe

Glede na to, da poglavja o človekovih pravicah in svoboščinah, organizaciji državne oblasti in mednarodnih odnosih vsebujejo norme, ki urejajo vprašanja na različnih področjih, so notranje razčlenjena še na podpoglavja.

3.3 TEMELJENE DOLOČBE

Temeljne določbe opredeljujejo kakovost, naravo in obliko države. V njih se nahajajo temeljna pravno-politična načela in pravne norme, ki so zaradi posebnega pomena uvrščene na začetek ustave. (Kocjančič et al., 2005, str. 90)

Temeljne določbe se nahajajo v uvodu normativnega dela ustave Republike Hrvaške in zajemajo 13 členov.

V 1. členu je Republika Hrvaška opredeljena kot enotna³² in nedeljiva³³ demokratična in socialna država, v kateri oblast izhaja iz ljudstva in mu pripada kot skupnosti svobodnih in enakopravnih državljanov. (Crnić, 1993, str. 5).

³² Enotnost pomeni, da so pooblastila državnih organov in njihovo izvajanje na celotnem območju države enaka. (Sokol, 1998, str. 28)

Razumevanje države kot socialne države pomeni, da se celoten gospodarski sistem svobodnega tržnega podjetništva (urejen zlasti v 49. členu) uresničuje v ravnotežju z načelom socialne države, ki je opredeljeno kot eno najvišjih vrednot hrvaškega ustavnega sistema. (Sokol, 1998, str. 28) Oblast, ki izhaja iz ljudstva in pripada ljudstvu, se nanaša na vse državljane.

Na podlagi urejenega demokratičnega in političnega sistema državljani uresničujejo oblikovanje oblasti na svobodnih volitvah (v povezavi s členoma 45. in 71.) in neposredno, npr. na referendumih (v povezavi s členom 86.). (Ustav republike Hrvatske, 2001, str. 75)

Z oblastjo, ki izhaja iz ljudstva, je Hrvaška utemeljena na ljudski suverenosti in enakih pravicah vseh državljanov. (Sokol, 1998, str. 54)

V drugem členu je opredeljeno ozemlje države in sicer člen govori o tem, da je suverenost Hrvaške neodtujljiva, nedeljiva in neprenosljiva. Suverenost obsega kopenski del, reke, jezera, kanale, celinske vode s teritorialnim morje in zračnim prostorom nad tem področjem. Prav tako opredeljuje, da Hrvaška izpolnjuje v skladu z mednarodnim pravom suverene pravice in jurisdikcijo na in pod Jadranskim morjem, izven državnega področja do mej s sosedi. Medtem ko se pod državno suverenostjo razume neodvisnost državne oblasti, njeno superiornost in pravno neomejenost, pa se v hrvaški ustavi pojem suverenost uporablja tudi, da bi se izrazile nekatere značilnosti naroda in nacije, tako da ustava poleg državne, govori tudi o nacionalni³⁴ in narodni suverenosti³⁵. (Bačić, 1997, str. 216)

Hrvaški sabor oz. narod neposredno, samostojno v skladu z ustavo in zakoni, odloča o:

- urejanju gospodarskih, pravnih in političnih odnosov v Republiki Hrvaški;
- ohranjanju naravnega in kulturnega bogastva in njegovi uporabi;
- združevanju v skupnosti z drugimi državami (podrobno opredeljeno v 141. členu ustave).

Navajanje najvišjih vrednot ustavnega sistema v temeljnih ustavnih določbah je njihovo povzemanje na skupni imenovalec in poudarjanje tistih določb, ki so temeljne za celotno ustavo in iz katerih v členih, ki sledijo, izhaja in se dopolnjuje celota njihove vsebine. (Sokol, 1998, str. 28)

³³ Nedeljivost pomeni, da je Hrvaška glede na državno ureditev unitarna država in ne dopušča federacije oz. konfederacije. (Babić, 1997, str. 70)

³⁴ Nacionalna suverenost označuje odločitev nacije ali bo ustvarila svojo državo. (Bačić, 1997, str. 216)

³⁵ Narodna suverenost označuje svojstvo naroda in ne države in označuje skupnost državljanov Hrvaške. (Bačić, 1997, str. 216)

Tako so v 3. členu opredeljene najvišje vrednote ustavnega sistema Republike Hrvaške kot temelj za tolmačenje ustave in to so: svoboda, enakost, nacionalna enakopravnost in enakopravnost spolov, pacifizem, socialna pravičnost, spoštovanje človekovih pravic, nedotakljivost lastnine, ohranjanje narave in okolja, vladavina prava in demokratični, večstrankarski sistem. Ta določba (z njenimi dopolnitvami) o najvišjih vrednotah in njihovem značaju potrjuje Hrvaško kot ustavnodemokratično državo.

Dejstvo, da je med najvišje vrednote ustavnega sistema Republika Hrvaška uvrstila nacionalno enakopravnost, nima samo značaj načelne določbe, temveč je tudi izhodišče za učinkovit ustavnopravni razvoj v številnih nadaljnjih določbah³⁶. (Ustav republike Hrvatske, 2001, str. 79)

Določba zajeta v 3. členu je pomembna pri uporabi za vse organe državne oblasti in ustavnega sodišča, kakor tudi za vse ljudi, ki z omenjeno določbo poznajo in razumejo vse, kar je pomembno za uresničevanje njihovih ustavnih pravic. (Sokol, 1998, str. 28)

Državna oblast je v Republiki Hrvaški po načelu delitve oblasti razdeljena na zakonodajno, izvršilno in sodno vejo in je omejena z ustavo. Zajamčena je pravica do lokalne in področne (regionalne) samouprave. Omenjena določba vključuje medsebojno sodelovanje in vzajemno preverjanje in nadzor med nosilci oblasti, določenimi z ustavo in zakoni (4. člen). Delitev oblasti je zelo pomembna za medsebojno kontrolo, ločitev in za uresničevanje človekovih pravic. Smisel delitve oblasti je, da organizacijsko omogoča medsebojno preverjanje in ravnotežje med nosilci najvišjih državnih funkcij. Sama delitev oblasti zajema horizontalno in vertikalno dimenzijo³⁷.

Čeprav je večji del ustave posvečen človekovim pravicam in svoboščinam, vsebujejo temeljne določbe načelo zaščite in nedotakljivosti le-teh. Kar pomeni, da morajo biti zakoni v skladu z ustavo, ostali predpisi pa v skladu z ustavo in zakoni. Vsakdo je dolžan spoštovati ustavo in zakone ter ustavni red Republike Hrvaške (5. člen). Ustava že v 3. členu opredeljuje, da je načelo vladavine prava ena najvišjih vrednot ustavnega reda Republike Hrvaške. Le-ta pa se uresničuje skozi temeljno določbo v 5. členu. Določba razlikuje dolžnosti državnih organov v primerjavi z dolžnostmi državljanov. Le-tem je dopuščeno delati vse, kar ni z ustavo oz. pravnimi predpisi, ki temeljijo na njeni podlagi, prepovedano.

³⁶ Tako se v temeljne svoboščine prava, človeka in državljana vnaša utrditev o enakopravnosti vseh nacionalnih manjšin, kot tudi zagotavljanje svobode pri izražanju nacionalne pripadnosti, svobodni uporabi jezika, pisave in kulture (več v 15. členu). (Ustav republike Hrvatske, 2001, str. 80)

³⁷ Medtem ko se horizontalna dimenzija nanaša na nosilce zakonodajne, izvršilne in sodne oblasti, pa se vertikalna dimenzija nanaša na odnose med osrednjo oblastjo in lokalno samoupravo. Treba pa je poudariti, da se ustavno sodišče ne uvršča v nobeno od treh vej oblasti, gre za medoblast, ki nadzira vse tri veje v pristojnostih, določenih z Ustavo. (Ustav republike Hrvatske, 2001, str. 82)

Medtem ko je pri delovanju državnih organov, kateri neposredno uporabljajo pravne predpise, situacija nasprotna. Delujejo lahko le v okvirih, ki so z zakonom predpisani ter postopajo v skladu z zakonskimi pooblastili. (Ustav republike Hrvaške, 2001, str. 81)

Temeljna določba o demokratičnem, večstrankarskem sistemu se nahaja v 6. členu, ki opredeljuje oblikovanje političnih strank kot svobodno. Njihovo notranje delovanje pa mora biti v skladu z ustavnimi in demokratičnimi načeli. Izvor sredstev in imetja strank mora biti javen.

Protiustavne so vse politične stranke, ki bi imele s svojim programom oz. nasilnim delovanjem namen rušiti svoboden demokratičen red oziroma ogrožati obstoj Republike Hrvaške.

Zakon ureja položaj in financiranje političnih strank. Njihova organizacija pa mora biti v skladu s teritorialnim in ne funkcionalnim načelom.

V členih 7., 8. in 9. ustava ureja uresničevanje državne suverenosti Republike Hrvaške kot samostojne države na način, ki je običajen za sodobne demokratične države. (po Sokol, 1998, str. 29—84)

V 7. in 8. členu je opredeljeno, da oborožene sile Republike Hrvaške ščitijo njeno suverenost in neodvisnost ter branijo celovitost Hrvaške. Delovanje le-teh preko meja, pa lahko temelji le na predhodni odločitvi hrvaškega sabora. Meje lahko preidejo le v sklopu vaj v okviru mednarodnih obrambnih organizacij, h katerim je država pristopila oz. je v fazi pristopanja, na temelju mednarodnih dogovorov in zaradi zagotavljanja humanitarne pomoči, brez predhodne odločitve parlamenta. Na podlagi 17. in 100. člena se lahko oborožene sile uporabljajo kot pomoč policiji in drugim državnim organom. Sama vojska je urejena z ustavo in zakoni. Meje se lahko menjajo samo z odločitvijo sabora, sprejeto z dvotretjinsko večino glasov vseh poslancev.

Ustava v 9. členu potrjuje obstoj hrvaškega državljanstva. Dolžnost države je, da ščiti in varuje pravice hrvaških državljanov. Iz tega izhaja, da državljan Republike Hrvaške ne more biti izgnan iz države ali izročen drugi državi, niti se mu ne more odvzeti državljanstvo, temveč mu mora država soditi za dejanja, za katera je obdolžen. Podrobnejša pravila o pridobitvi, prenehanju in odpustitvi iz pridobljenega državljanstva država ne navaja. Le-ta so predpisana z zakoni. Prav tako je dolžnost države, da varuje pravice in interese svojih državljanov, ki živijo ali se nahajajo v tujini in spodbuja njihove povezave z domovino. Prav tako hrvaškemu narodu v tujini zagotavlja osebno zaščito in zaščito Republike Hrvaške (10. člen). Tujec, ki se zakonito nahaja na območju Hrvaške, ne more biti izgnan oz. izročen drugi državi, razen v primerih, ko je to določeno v skladu z mednarodnimi dogovori in zakonom. (Ustav republike Hrvaške, 2001, str. 82—83)

V naslednjem členu država opredeljuje tradicionalne državne simbole. Kot državni simboli so v 11. členu navedeni grb, zastava in himna.

Slika 1: Grb Republike Hrvaške



Vir:<http://sl.wikipedia.org/wiki/Hrvaška>

Ustava navaja, da je današnji grb, zgodovinski hrvaški grb, ki je izdelan na osnovi 25-ih izmeničnih rdeče-belih poljih. Današnji hrvaški grb, le da z 8x8 rdeče-belih kvadratov, je bil prvič uradno uporabljen na pečatu Kraljevine Hrvaške in z napisom Sigillum Regni na listini o volitvah kralja Ferdinanda I. Habsburškega za hrvaškega kralja, leta 1526. (Goldstein, 2008, str. 81)

Zastava je sestavljena iz treh barv: rdeče, bele in modre, z grbom v sredini.

Slika 2: Zastava republike Hrvaške



Vir:<http://sl.wikipedia.org/wiki/Hrvaška>

Himna Republike Hrvaške je: «Ljepa naša domovino»³⁸.

»Lijepa naša domovino,
oj junačka zemljo mila,
stare slave djedovino,
da bi vazda sretna bila.

Mila kano si nam slavna,
mila si nam ti jedina,
mila kuda si nam ravna,
mila kuda si planina.

Teci Dravo, Savo teci,
nit ti Dunav silu gubi,
sinje more, svijetu reci,
da svoj narod Hrvat ljubi.

³⁸ Današnja himno Republike Hrvaške je prvič objavil, v tedenski literarni prilogi Danica, leta 1835, Antun MIHANOVIČ, z naslovom Hrvatska domovina. Konec 19. stoletja (leta 1891), pa je z naslovom Lepa naša domovina postala hrvaška himna. (Goldstein, 2008, str. 134)

Dok mu njive sonce grije,
dok mu hrašće bura vije,
dok mu mrtve grobak krije,
dok mu živo srce bije«.

Glavno mesto je Zagreb, določa ga 13. člen ustave. Je posebna enotna teritorialna in upravna celota, katere organizacija je urejena z zakonom. (Sokol, 1998, str. 29)

Hrvaška ustava v 12. členu priznava uporabo hrvaškega jezika in latinico kot pisavo. V drugem odstavku pa določa, da se lahko v posameznih lokalnih skupnostih ob hrvaškem jeziku in latinici, uporablja tudi drug jezik in cirilica oz. katerakoli druga pisava pod pogoji, ki jih določa zakon.

4. ČLOVEKOVE PRAVICE IN SVOBOŠČINE

Klasične demokratične ustave samostojno ali v povezavi s političnimi in pravnimi listinami (Deklaracija o pravicah človeka in državljana itd.) urejajo pravice in svoboščine človeka in državljana³⁹. Le-te so izhodišča in temelj državne ureditve. Ustave se na omenjenem področju med seboj razlikujejo v večji ali manjši meri, po vrsti in obsegu pravic in svoboščin, njihovi določenosti v ustavi in stopnji njihovega pravnega varstva. (Kocjančič et al., 2005, str. 105)

Človekove pravice in svoboščine lahko razdelimo na več skupin: osebne pravice in svoboščine oz. pravice prve generacije⁴⁰, politične pravice in svoboščine⁴¹ in gospodarsko-socialne in kulturne pravice oz. pravice druge generacije⁴². Od začetka 60-ih let pa se pojavlja tudi pravna zaščita naravnega okolja oz. pravice tretje generacije⁴³. (Sokol, 1998, str. 10)

4.1 USTAVNA UREDITEV ČLOVEKOVIH PRAVIC IN SVOBOŠČIN

Ustava Republike Hrvaške poudarja pomembnost zagotavljanja ustavnih pravic in svoboščin človeka in državljana tudi z mestom, dodeljenim v ustavi. Uvrščene se namreč takoj za uvodom in poglavjem temeljnih določb. Poudarjena vloga se kaže tudi z obsegom pravic in svoboščin, ki obsegajo več kot tretjino celotnega ustavnega besedila od 14. člena do 69. člena. (Sokol, 1998, str. 71).

Ustavne pravice so razdeljene na tri dele: prvi del predstavljajo skupne določbe pravic in svoboščin (ki se nanašajo na posebno zagotavljanje pravic in svoboščin) in so zajete v členih od 14. do 20.

Drugi del predstavljajo osebne in politične pravice in svoboščine in so zajete v členih od 21. do 47.

³⁹ Termin svoboščine se uporablja bolj v filozofskem smislu in pomeni pravno razmerja države do posameznika, termin pravice pa ima bolj pravni pomen in pomeni pravno razmerje posameznika do države. (Lednik, 2009, str. 89—90)

⁴⁰ Pravice prve generacije so tiste, katere zagotavljajo vsi demokratični pravni sistemi vsakemu človeku, ki živi na območju neke države, ne glede na to, ali je državljan ali ne. (Sokol, 1998, str. 10)

⁴¹ Politične pravice in svoboščine so tiste, ki pripadajo predvsem državljanom in so volilni sistem, svoboda tiska, svoboda zbiranja in združevanja itd. (po Smerdel in Sokol, 2009, str. 102—103)

⁴² Pravice druge generacije so pravica do dela, pravica do zaslužka, s katerim je mogoče omogočiti družini svobodno in dostojno življenje, pravica zaposlenih in njihovih družinskih članov do socialne varnosti itd. (po Smerdel in Sokol, 2009, str. 105—107)

⁴³ Kot moderen sklop pravic se priznavajo pravice tretje generacije, ki so pravica do zdravega življenja in celoten sklop ekoloških pravic. (po Smerdel in Sokol, 2009, str. 107—108)

V sklopu tretjega dela so predstavljene gospodarske, socialne in kulturne pravice, ki so zajete v členih od 48 do 69. (Ustav republike Hrvatske, 2001, str. 85)

Ustava navaja določbe, ki s svojim značajem predstavljajo in določajo splošni okvir za obstoj in uporabo temeljnih pravic in svoboščin človeka in državljana.

Z ustavo iz leta 1990 se proglasi spoštovanje človekovih pravic in svoboščin za najvišjo vrednoto ustavnega sistema Republike Hrvaške. (Bačić, 1997, str. 118)

Največji del določbe zajete v 3. členu (najvišje vrednote ustavnega sistema), se podrobneje opredeljuje v določbah o zagotavljanju določenih državljanskih pravic in svoboščin in predstavlja temelj za razlago ostalih ustavnih določb. (Sokol, 1998, str. 71)

4.1.1 Skupne določbe

Skupne določbe predstavljajo skupino ustavnih določb od 14. do 20. člena in predstavljajo najširši okvir uporabe ustavnih pravic in svoboščin. V njih je poleg načela enakosti pri uporabi pravic in svoboščin, zajeto tudi načelo dopustnega omejevanja pravic in svoboščin in načelo poprave morebitnih kršitev teh pravic in svoboščin s strani državne oblasti. (Bačić, 2004, str. 65)

Začetna določba, temeljno pravno načelo o enakosti vseh ljudi, je zajeta v 14. členu in prepoveduje diskriminacijo neglede na razlog z navedbo, da ima vsak človek in državljan v Republiki Hrvaški vse pravice in svoboščine neglede na raso, spol, jezik, vero, barvo kože, politično in drugo prepričanje, nacionalno ali socialno poreklo, lastništvo, rojstvo, izobrazbo, družbeni položaj oz. druge značilnosti. Zagotavljanje pravic in svoboščin se nanaša na vse ljudi na območju Republike Hrvaške in je dodatno poudarjeno v drugem odstavku z navedbo, da so pred zakonom vsi enaki⁴⁴.

Sama zaščita nacionalnih manjšin v nacionalno mešanih političnih skupnostih je zelo pomembna za njihovo demokratičnost. (Sokol, 1998, str. 72—73) Zato ustava uživanje pravic in svoboščin ne omogoča samo državljanom Hrvaške, temveč tudi nacionalnim skupinam z navedbo, da so v Republiki Hrvaški enakopravni pripadniki vseh narodov in manjšin.

Zagotavlja se jim svoboda izražanja narodne pripadnosti, svobodna uporaba njihovega jezika in pisave ter kulturna avtonomija. (Bačić, 1997, str. 119)

⁴⁴ Enakost pred zakonom pa ne pomeni, da imajo vsi ljudje v vsem enake pravice, temveč je s tem prepovedana diskriminacija oz. razlikovanje na podlagi osebnih okoliščin in značilnosti človeka. (Sokol, 1998, str. 72)

Člen tudi določa, da se z zakonom lahko poleg splošne volilne pravice pripadnikom nacionalnih manjšin omogoči tudi posebno pravico tj., da volijo svoje predstavnike v sabor. Institucionalno pa je ta pravica okrepljena z določbo 83. člena, ki navaja, da je za sprejem zakonov, ki urejajo nacionalne pravice, potrebna dvotretjinska večina vseh poslancev. (Sokol, 1998, str. 73)

Pravice posameznika niso absolutne, temveč so podvržena mejam, katere nujno izhajajo iz skupnega življenja na nekem prostoru, torej uporaba le-teh ni prepuščena volji posameznika. Enake pravice in svoboščine drugih ljudi, kot tudi politični interesi v politični skupnosti, zahtevajo urejanje mej uporabe pravic in svoboščin. Le-te se lahko omejijo le z zakonom, in sicer v normalnih okoliščinah, zaradi zaščite pravic in svoboščin drugih ljudi, zaščite pravnega sistema, zaščite javne morale in zaščite zdravja (50. člen razširi omenjeni člen), vendar mora biti omejitev pravic v sorazmerju s potrebo. Prav tako se pravice lahko omejijo z zakonom⁴⁵ v vojnem stanju, neposredni ogroženosti neodvisnosti Republike Hrvaške in v primerih naravnih katastrof (17. člen). V evropski tradiciji je značilno, da so na eni strani zakoni tisti, s katerimi se utrjuje kriterije za določanje mej uporabe posameznih pravic in svoboščin, na drugi strani pa ima ustavno sodišče važno vlogo pri določanju smisla posameznih ustavnih določb, kadar opravlja funkcijo nadzora zakonitosti in ustavnosti in kadar zagotavlja zaščito ustavnih določenih pravic posameznika v smislu ustavne pritožbe. (po Sokol, 1998, str. 74—75)

Neglede na omejevanje, pa mora biti le-ta v obsegu, ki ga taka nevarnost zahteva. Takšno omejevanje pa ne sme imeti za rezultat neenakost državljanov glede na posameznikove osebne značilnosti in okoliščine. V nobenem primeru pa se ne sme omejiti uporaba naslednjih pravic (absolutne pravice); nedotakljivost človekovega življenja, prepoved mučenja, varstvo človekove osebnosti in dostojanstva, načelo zakonitosti v sodnem postopku, pravna jamstva, svoboda vesti, misli in veroizpovedi. (Ustav republike Hrvatske, 2001, str. 86)

Da bi se zagotovila zaščita pravic in svoboščin, ustava zagotavlja pravico do pritožbe in sodno kontrolo zakonitosti. Pravica do pritožbe je osebna pravica državljana, s katero se preverja zakonitost in ustavnost prvostopenjskega organa.

Izjemoma je lahko ta pravica izključena v primerih določenih z zakonom, če je zagotovljena druga zaščita. Če pritožba ni omogočena neposredno, se lahko sproži upravni spor. (Bačić, 2004, str. 77)

Posamezni akti državne uprave in organov z javnimi pooblastili morajo biti v skladu z zakoni. Nad njimi je zagotovljen sodni nadzor (19. člen).

⁴⁵ Kljub vsemu pa mora biti zakon tudi v vojnem stanju ali stanju neposredne ogroženosti Republike Hrvaške in za časa naravnih katastrof, omejitve obsega posameznih pravic in svoboščin, po določeni proceduri sprejet v hrvaškem saboru z dvotretjinsko večino oz. pri predsedniku republike. (Ustav republike Hrvatske, 2001, str. 86)

Načelo individualizma ima v vsesplošnem odnosu v zvezi s pravicami in svoboščinami protipostavko v individualni odgovornosti, saj je tisti, ki se pregreši zoper določbe ustave o temeljnih določbah pravic in svoboščin, osebno (kazensko) odgovoren in se ne more izgovarjati, da je izpolnjeval ukaze nadrejenih (20. člen). (Bačić, 1997, str. 119)

4.1.2 Osebne in politične pravice in svoboščine

Eden klasičnih postulatov konstitucionalizma⁴⁶ je, da ustava določa osnove pravnega položaja posameznika. Osnovne pravice so individualne pravice, ki pripadajo posameznikom in so lahko politične ali državljanske. Državlanske pravice so tiste, ki zagotavljajo zasebnost posameznika in pripadajo vsem ljudem. Politične pravice so tiste, ki zagotavljajo sodelovanje v javnem življenju in pripadajo samo državljanom. (Babić, 2004, str. 82)

Hrvaška ustava vsebuje osebne in politične pravice in svoboščine od 21. člena do 47. člena. Okvirno jih lahko razdelimo na temeljne določbe, pravice aretiranih in obsojenih ljudi, osebne pravice ter politične pravice in svoboščine.

Ustavodajalec v uvodnih členih opredeli svoj temeljni odnos do življenja in svobode posameznika. Pravica do življenja predstavlja podlago in podporo za vse ostale človekove pravice; vse ostale pravice temeljijo na omenjeni pravici. (Bačić, 2004, str. 82) Tako ustava zagotavlja vsakemu človeškemu bitju pravico do življenja in kot logično posledico določa, da »V Republiki Hrvaški ni smrtne kazni« (21. člen). Prav tako ustava zagotavlja človekovo svobodo in osebnost, ki je nedotakljiva, saj se je nikomur ne sme odvzeti ali omejiti, razen v primerih določenih z zakonom, o čemer odloča sodišče (22. člen). Bistvo tega zagotovila je v tem, da mora biti vsako omejevanje in odvzemanje svobode zasnovano na zakonu in izvedeno ob strogem spoštovanju postopka, ki je z njim predpisan. (Sokol, 1998, str. 78—79) Ne more se izvrševati ilegalno in arbitrarno. Prav tako je opredeljeno, da nihče ne sme biti izpostavljen zlorabam ter zdravniškim in znanstvenim poskusom brez privolitve. Prav tako je prepovedano prisilno delo (23. člen).

Pravice aretiranih in obsojenih ljudi so zajete v členih od 24. do 31. Temeljno načelo, katero določa odnos do osumljenih oseb za kazniva dejanja, je zajeto v 28. členu in navaja, da je vsak nedolžen in ga nihče ne more smatrati za krivega za kaznivo dejanje, dokler se mu s pravnomočno sodbo sodišča ne dokaže krivda⁴⁷.

⁴⁶ Konstitucionalizem pomeni vladanje po ustavi. (Veliki slovar tujk, 2002, str. 605)

⁴⁷ Po omenjeni navedbi, začetek preiskave, vodenje sodnega postopka, priznanje in celo odločba sodišča prve stopnje, ne določa krivde osumljenca, temveč je kriv po pravnomočni odločbi sodišča druge stopnje. (Sokol, 1998, str. 80)

Predpostavka nedolžnosti, kot ena od temeljnih predpostavk humaniziranega kazenskopravnega postopka izhaja iz predpostavke, da je večina ljudi poštenih in jim tega ni treba dokazovati. Pomeni pa, da je dokazno breme na strani tožitelja in da mora sodišče osvoboditi človeka v primeru, ko je popolnoma prepričano o njegovi nedolžnosti, kakor tudi v primeru, ko v nedolžnost ni popolnoma prepričano. (po Bačić, 2004, str. 92-93)

Prav tako 31. člen opredeljuje eno od temeljnih načel kazenskega pravosodja z določbo, da ne more biti nihče kaznovan za kaznivo dejanje, ki pred tem ni bilo določeno z zakonom ali mednarodnim pravnim redom, prav tako se ne more izreči kazen, ki pred tem ni bila določena z zakonom. Z njim je splošno prepovedana retroaktivna uporaba kazenskopravnih materialnih predpisov in ponovno sojenje v primeru predhodne obsodbe oz. osvoboditve. (Sokol, 1998, str. 82)

Člen 24. vsebuje postopek poteka prijete, ki je posebno pomemben in občutljiv problem s stališča zaščite človekovih pravic. Tako ima po eni strani policija pravico odvzeti svobodo določenim osebam celo na podlagi lastne diskrecijske ocene, po drugi strani pa je zagotovljen sodni nadzor nad zakonitostjo postopka. Člen podrobno govori o tem, kaj se smatra za zakonski postopek omejevanja svobode pri prijetu oz. pridržanju neke osebe. V njem je opredeljena odredba sodišča kot legitimacija pravnosti postopka. (Bačić, 2004, str. 90) Kljub temu pa drugi odstavek navaja, da lahko policija brez odredbe sodišča pridrži osebo, za katero obstaja utemeljen sum, da je storila težko kaznivo dejanje določeno z zakonom, z obveznostjo, da se taka oseba takoj preda sodišču. Ob prijetu pa mora biti oseba takoj, v jeziku ki ga razume, seznanjena z razlogi za odvzem prostosti in zakonsko določenimi pravicam. Vsaka prijeta in pridržana oseba se ima pravico pritožiti na pristojno sodišče. (Sokol, 1998, str. 80) Kdorkoli je pridržan in osumljen za storitev kaznivega dejanja ima pravico, da je v najkrajšem času (določenim z zakonom) pripeljan pred sodišče in v zakonskem roku obdolžen ali osvobojen⁴⁸. (Ustav republike Hrvatske, 2001, str. 87) Z vsakim aretiranim in obsojenim je potrebno ravnati človeško in spoštovati njegovo dostojanstvo. Pripornik se ima pravico (z zakonskim zagotovitvijo, praviloma v obliki varščine) braniti s prostosti.

Vsak, ki mu je bila nezakonito odvzeta svoboda oz. je bil nezakonito obsojen, ima pravico do odškodnine in javnega opravičila (25. člen).

Vsi državljani Republike Hrvatske in tujci so enaki pred sodiščem, državnimi in drugimi organi, ki imajo javna pooblastila, kar pomeni, da vsem pripadajo iste pravice (26. člen).

⁴⁸ S tem se preprečuje možnost, da bi bila oseba zadržana daljši čas v policijskem priporu, kjer se ji lahko kratijo temeljne pravice za obrambo, ki jih zagotavlja sodni postopek. Tako se z zakonom določi najkrajši/najdaljši rok za privedbo na sodišče ter najkrajši/najdaljši rok za obsodbo oz. izpustitev. (Ustav republike Hrvatske, 2001, str. 87)

Osebi, ki je osumljena ali obtožena kaznivega dejanja, so priznane naslednje ustavne pravice stranke v postopku (29. člen):

- pravica do pravičnega sojenja pri pristojnem, z zakonom ustanovljenem sodišču;
- v najkrajšem možnem času mora biti obveščena o razlogih za obtožbo in dokazih, ki jo bremenijo;
- pravica do odvetnika, biti nemoteno z njim v stiku in biti opozorjen na to svojo pravico. V zvezi s 27. členom ustava določa odvetništvo kot samostojno in neodvisno službo, ki državljanom omogoča pravno zaščito določeno z zakonom;
- pravica, da se mu sodi v njegovi prisotnosti (če je dostopen sodišču), da se brani sam ali z odvetnikom, ki si ga je sam izbral;
- pravica, da ni prisiljen pričati proti sebi oz. da ne prizna krivde.

Dokazi, ki so pridobljeni na nezakonit način, se ne morejo uporabiti v sodnem postopku. (Sokol, 1998, str. 81) Vse to je grajeno na ustavno določeni predpostavki osumljenčeve nedolžnosti, ki psihološko pripravi sodnika, da pred sojenjem ne zavzame stališča o krivdi osumljenca. (Ustav republike Hrvatske, 2001, str. 90)

Oseba, ki je bila obsojena in je prestala kazen, se načeloma enači z ostalimi državljani. Le obsodba za določena kazniva dejanja, ki jih ustava opredeljuje kot »težka in posebno nečastna«, ima lahko za posledico izgubo pridobljenih pravic oz. prepoved pridobitve določenih pravic. Pravne posledice obsodbe se nanašajo na opravljanje določenih poklicev za določen čas, če to zahteva zaščita pravnega sistema. (Sokol, 1998, str. 81) V današnjem modernem svetu so redke ustave s podobnimi členi, saj so le-ti ostanki tradicionalnih pogledov na vse tiste, ki so prekršili zakon. (Bačić, 2004, str. 94)

Osebnne pravice se nahajajo v členih od 32. do 42. Vsakemu državljanu ustava zagotavlja spoštovanje in pravno zaščito njegovega osebnega in družinskega življenja, dostojanstva, ugleda in časti (35. člen). Vsak ima pravico do prostega gibanja in izbire prebivališča na ozemlju Republike Hrvaške. Vsak državljan lahko zapusti državo, se trajno ali začasno naseli v tujini, in se lahko kadarkoli vrne v domovino. Prosto gibanje ter prihodi in izhodi iz države se lahko omejijo le z zakonom, kadar je to nujno za zaščito pravnega sistema, zdravja in pravic ter svoboščin drugih. Pravico do azila imajo državljani tujih držav in osebe brez državljanstva, ki so preganjani iz političnih razlogov.

Prav tako se tujca, ki se zakonito nahaja na območju Republike Hrvaške ne more izgnati oz. izročiti drugi državi, razen ko je to določeno v skladu z mednarodnimi pogodbami. (Sokol, 1998, str. 82)

Med osebnimi svoboščinami so najpomembnejše tiste, ki govorijo o zasebnem življenju posameznika in tiste, ki omogočajo njegovo komunikacijo z okolico. Tako

zasebno življenje z ustavno pravno določitvijo uživa civilnopravno in kazensko pravno zaščito.

Ustava Republike Hrvaške vsebuje klasično odredbo o nedotakljivosti doma. (Bačić, 1997, str. 120—121) Določba pomeni, da je zagotovljena posebna zaščita svobode doma pred nezakonitimi vstopi in preiskavami s strani politično organizirane družbe ter posameznikov⁴⁹. Poleg nedotakljivosti osebnosti, je najbolj tipični izraz osebne svobode. (Bačić, 2004, str. 100) Tako je sodišče edino, ki s pisnim nalogom odloča o preiskavi doma, pri kateri morata biti obvezno prisotni dve priči. Organi policije pa lahko pod pogoji določenimi z zakonom, brez sodne odredbe in privolitve lastnika, vstopijo in preiščejo stanovanje brez prič: če je to nujno za izvrševanje naloga za prijetje, če je to nujno zaradi prijetja storilca kaznivega dejanja ali če obstaja resna grožnja za življenje, zdravje in premoženje ljudi. Preiskavo zaradi iskanja in zavarovanja dokazov, za katere obstaja verjetnost, da se nahajajo v domu osumljenca kaznivega dejanja, je mogoče izvesti samo v navzočnosti prič. (Sokol, str. 82-83)

Zagotovljena in nedotakljiva je svoboda in tajnost pisem in vseh drugih oblik komunikacije. Prav tako se vsakomur zagotavlja tajnost osebnih podatkov, ki se lahko zbirajo, obdelujejo in uporabljajo v skladu z zakonom in v njegovem okviru (36. in 37. člen).

Svoboda mišljenja in izražanja misli je temelj demokratičnega političnega sistema. Zajema svobodo tiska in drugih sredstev komuniciranja, svobodo govora in javnega nastopanja in svobodo pri ustanavljanju medijev. Prav tako je prepovedana cenzura, mediji imajo pravico do svobodnega obveščanja in pristopa do informacij. Vsak ima pravico do popravka objavljenega obvestila, s katerim so bile kršene posameznikove ustavne in zakonske pravice. Kljub vsemu pa je prepovedano in kaznivo vsako pozivanje ali spodbujanje k vojni ali uporabi nasilja ter spodbujanje nacionalne, verske in rasne ali druge nestrpnosti (40. člen). Močno v povezavi s svobodo mišljenja je svoboda veroizpovedi, ki je poleg svobode vesti in svobodne izpovedi vere in drugega prepričanja, zajeta v 40. členu. Vse verske skupnosti so enake, svobodne in ločene od države.

Sama ločenost od države pa je zelo važna, saj omogoča enakopravnost pripadnikov različnih ver in verskih skupin. (Sokol, 1998, str. 81) Vsakomur je priznana pravica do mirnega zbiranja in javnega protesta (42. člen).

Politične pravice in svoboščine so zajete v členih od 43. do 47. Svoboda združevanja predstavlja relativno novo svobodo v skupini političnih svoboščin, katerim je zagotovljena ustavna in zakonska podlaga v realnih ustavnih demokracijah.

⁴⁹ V njej se uravnava načelo zasebnosti posameznika v odnosu do načela javne varnosti, s katerim se določa, kaj je policijskim organom v posameznikovem domu dopuščeno in kaj ne. (Bačić, 2004, str. 101)

Tako je državljanom zagotovljena pravica do svobodnega združevanja z namenom zaščite njihovih interesov ali zavzemanja za socialna, gospodarska, politična, nacionalna, kulturna in druga prepričanja. V ta namen lahko državljani svobodno ustanavljajo politične stranke, sindikate in druge organizacije ter v njih vstopajo in izstopajo. (Ustav republike Hrvatske, 2001, str. 91) Svoboda združevanja je temelj političnega sistema, utemeljenega na priznavanju pluralizma interesov.

Medtem ko je svobodno združevanje državljanov v politične stranke pogoj za funkcioniranje demokratičnega političnega sistema, je svoboda združevanja v sindikate in različne organizacije temelj državljanske družbe in s tem temelj državljanskih svoboščin. (Sokol, 1998, str. 84) Svoboda združevanja je močno povezana s svobodo govora in svobodo ugovora. (Bačić, 2004, str. 131) Omejena pa je z zakonom v primeru grožnje zoper demokratični ustavni sistem in državno varnost (43. člen).

Vsak državljan ima pravico pod enakimi pogoji sodelovati pri opravljanju javnih služb in biti sprejet v javno službo. Poleg prepovedi kakršnekoli diskriminacije, je pri sprejemanju državljanov v javno službo prepovedan tudi kriterij «politične primernosti», ki bi dajal prednost posameznikom v določeni politični stranki, saj bi se s tem rušilo temelje večstrankarskega političnega sistema⁵⁰. (po Sokol, 1998, str. 85)

Ustava Republike Hrvaške predvideva politično organizacijo predstavniškega tipa, v kateri prevladuje posredna demokracija. V njen volivci izbirajo predstavnike in njihove nadzornike (ki volijo predsednika in parlament), ki vladajo v njihovem imenu. Ustava prav tako predvideva neposredno demokracijo z referendumom. (Bačić, 2004, str. 135) Volilna pravica je splošna in enaka, aktivna in pasivna, in jo imajo vsi državljani Republike Hrvaške stari 18 let. Izvaja se na neposrednih volitvah s tajnim glasovanjem. Na volitvah za sabor in predsednika republike je omogočeno izvrševanje volilne pravice tudi državljanom v tujini, in sicer v diplomatsko konzularnih predstavništvi v tujini ali preko pošte. (po Sokol, 1998, str. 86)

Poglavje posredno vsebuje tudi politične stranke, zajete v 6. členu in pravico do mirnega zbiranja in javnega protesta, zajeto v 42. členu.

⁵⁰ Ta določba ustave zagotavlja, da ne obstajajo nikakršne omejitve po »razredih« in drugih okoliščinah pri opravljanju javnih služb oziroma, da ni nihče od državljanov vnaprej izključen iz opravljanja javne službe. (Bačić, 2004, str. 133)

4.1.3 Gospodarske, socialne in kulturne pravice

Z gospodarskimi, socialnimi in kulturnimi pravicami se med ostalim potrjuje opredelitev Republike Hrvaške kot socialne države. Z njimi država zagotavlja določen nivo socialne varnosti s tem, da mora paziti na realne možnosti, da se te pravice tudi dejansko omogočijo. (Ustav republike Hrvatske, 2001, str. 92)

Hrvaška ustava vsebuje gospodarske, socialne in kulturne pravice od člena 48. do člena 69. Okvirno jih lahko razdelimo na gospodarske, socialne, kulturne in ekološke pravice, kot novo skupino ustavnih socialnih pravic.

Gospodarske pravice so zajete v členih od 48. do 52. Po ustavi Republike Hrvaške je lastništvo ena temeljnih kategorij. Nedotakljivost lastništva je opredeljena kot ena najvišjih vrednot ustavnega sistema (3. člen), v 48. členu pa je zagotovljena pravica do lastništva, kar pomeni, da ima vsakdo pravico do zasebne lastnine in ne obstaja družbena lastnina. (Bačić, 2004, str. 147) Vendar lastništvo ne pomeni samo pravice do razpolaganja s svojim premoženjem, temveč tudi zavezo prispevanja k skupnem dobru, sorazmerno z obsegom premoženja. (Sokol, 1998, str. 88) Kljub vsemu pa se lahko zaradi interesa države lastnino omeji ali odvzame, vendar le v primeru, ko je z zakonom izrecno določeno in je v javnem interesu in samo proti plačilu poštene odškodnine (tržne vrednosti). Prav tako se lahko omeji podjetniška svoboda in lastninske pravice zaradi zaščite interesov in varnosti države, narave, naravnega okolja in zdravja ljudi (50. člen). Pravico do lastništva lahko pridobijo tudi tujci. Zagotovljena je pravica do dedovanja. (Babić, 2004, str. 149—152)

Podjetniška in tržna svoboda sta temelj gospodarske strukture Republike Hrvaške⁵¹, saj sta temelj vseh uspešnih gospodarstev. Država pa z različnimi instrumenti državne politike, davki, carinami, subvencijami, državnimi vlaganji, spodbuja gospodarski napredek in socialno blagostanje državljanov in skrbi za gospodarski razvoj vseh krajev. Pravice, pridobljene z naložbo kapitala, se ne morejo zmanjšati niti z zakonom oziroma drugim pravnim aktom. Temeljna določba brez katere ne bi bilo mogoče pričakovati razvoja in tujih vlagateljev v gospodarstvo Republike Hrvaške je ta, da je zagotovljeno svobodno odvajanje dobička in vložnega kapitala iz države. (po Sokol, 1998, str. 88—89).

52. člen ustave opredeljuje davčno obveznost oziroma dolžnost poravnave javnih izdatkov in načela davčnega sistema Republike Hrvaške, pod katerim je potrebno razumeti skupek vseh davkov v državi. Tako se iz prvega dela člena zaključijo, da govori o splošni obvezi, medtem ko drugi del govori o načelu enakosti in načelu pravičnosti, katerih pa ustava ne razčlenjuje. (Bačić, 2004, str. 153)

⁵¹ Vloga države v samem gospodarstvu ostaja, vendar je bistveno spremenjena, saj je njena naloga, da so zagotovljena enaka pravila poštene igre za vse, da zagotavlja vsem podjetnikom enak položaj in da s svojo regulatorno dejavnostjo preprečuje nastajanje monopolov. (Sokol, 1998, str. 88)

Pod osebno zaščito Republike Hrvaške se z ustavno določbo nahajajo naslednje dobrine: morje, morska obala in otoki, vode, zračni prostor, rudno bogastvo in druga naravna bogastva. Z zakonom pa se lahko določi tudi: zemljišča, gozdove, rastlinski in živalski svet, druge dele narave, nepremičnine ter stvari posebnega kulturnega, zgodovinskega, gospodarskega in ekološkega pomena. Zakon določa tudi način, na katerega lahko upravičenci in lastniki uporabljajo in izkoriščajo te dobrine ter odškodnina zaradi omejitev. (Sokol, 1998, str. 89)

Omenjeno poglavje zajema tudi določbo o statusu Hrvaške narodne banke. Le-ta je osrednja banka Republike Hrvaške, ki je na svojem področju samostojna in odgovorna saboru. Njen položaj, pravice in dolžnosti pa določa zakon (53. člen).

Socialne pravice so zajete v členih od 54. do 64. Izraz socialne pravice se uporablja za določene javne svoboščine, ki morajo obstajati znotraj določenega državnega sistema. Zajemajo le del svoboščin z ekonomsko vsebino in so del večje celote javnih svoboščin. (Bačić, 2004, str. 144—145) Ustava Republike Hrvaške je s sprejetjem standardov za zagotavljanje človekovih pravic, določenih z mednarodnimi dokumenti v 54. členu zajela določbo, da ima vsakdo pravico do dela in svobode dela. Le-to pa ne pomeni zagotavljanje zaposlitev, temveč v prvi vrsti pravico in svoboščino sprejemanja gospodarskih dejavnosti s polno svobodo in pod enakimi pogoji kot vsi ostali državljani⁵². (Sokol, 1998, str. 90) V sodobnih državah se pravica do dela razume kot pravica svobode v smislu, da je vsak državljan v stanju razvijati določeno delovno aktivnost in kot pravica državljana v smislu obveze države, da spodbuja učinkovite pogoje za uveljavitev pravice do dela. (Bačić, 2004, str. 159)

Vsak zaposleni ima pravico do zaslužka, s katerim lahko zagotovi sebi in svoji družini dostojno življenje, kar pomeni, da se zagotavlja pravica do zaslužka pod enakimi pogoji kot jih imajo drugi delavci, brez kakršnekoli diskriminacije in kot obveznost delodajalca, da delavce pravično nagraduje ob upoštevanju pogojev njihovega življenja in življenja njegove družine. Z naslednjimi odstavki 55. člena ustava zagotavlja točno določene pravice (delovni čas, odmori, letni dopust) in vzpostavlja ustavnopravni temelj za njihovo zakonsko urejanje.

Odprta je tudi možnost zakonskega uvajanja sodelovanja in odločanja zaposlenih v podjetjih v obliki, katere uporabljajo ostale sodobne države. Gre za soodločanje in nadzor zaposlenih nad delovanjem podjetja. (Sokol, 1998, str. 90)

⁵² Tako je težišče odgovornosti za gospodarski napredek družbe na državljanih, država pa ostaja v vlogi zagotavljanja pravil tržne konkurence in omejene intervencije z ukrepi ekonomske politike. (Sokol, 1998, str. 90)

Vprašanje socialne varnosti in socialnega zavarovanja se ureja s pogodbo med socialnimi partnerji oziroma z izražanjem njihove volje, torej z zakonom in kolektivnim sporazumom⁵³ delodajalcev na eni strani in delavcev na drugi strani.

Vprašanje socialne varnosti predstavlja v Republiki Hrvaški tako kot v vsaki sodobni državi, široko in kompleksno področje družbene in politične realnosti. Parlament in vlada skrbita za program o zadovoljevanju socialnih potreb državljanov. (po Bačić, 2004, str. 164—165)

Slabim, nemočnim in drugim, zaradi nezaposlenosti ali nesposobnosti za delo ter zapostavljenim osebam, država zagotavlja pomoč za izpolnitev osnovnih življenjskih potreb. Posebno skrb pa država posveča zaščiti invalidov in njihovo vključevanja v družbeno življenje. Vsakomur je zagotovljena pravica do zdravstvene zaščite (57. in 58. člen). Omenjene oblike solidarnostne pomoči so oblike, s katerimi sodobna država kot socialna država, zgrajena na solidarnostni osnovi, gradi družbeni mir in srečo svojih državljanov. (Bačić, 2004, str. 166)

Kot nova skupina pravic, ki so se rodile pod pogoji novih socialnih odnosov, sta pravica do sindikata in pravica do stavke. (Bačić, 1997, str. 123) Tako imajo zaradi zaščite gospodarskih in socialnih interesov vsi zaposleni pravico do ustanavljanja sindikatov ter v njih svobodno vstopati in izstopati. Sindikati lahko ustanavljajo zveze in se združujejo v mednarodne sindikalne organizacije. V oboroženih silah in policiji se lahko z zakonom omeji sindikalno organiziranje, pravica do stavke pa tudi v državni upravi in javnih službah. Tudi delodajalci imajo pravico ustanavljati združenja ter v njih svobodno vstopati in izstopati. Tako sindikati kot združenja se lahko oblikujejo brez predhodnega dovoljenja. (Bačić, 2004, str. 167—168)

V sodobnih deklaracijah o pravicah in v ustavi Republike Hrvaške se socialna usmeritev odraža tudi v priznavanju pravic socialnim skupinam. Te pravice imajo določen družbeni cilj. (Bačić, 1997, str. 123) Tako je družina pod osebno zaščito države. Zakon in pravni odnosi v njem ter izven zakonske skupnosti in družine se urejajo z zakonom. Prav tako država ščiti materinstvo, otroke in mladino ter ustvarja socialne, kulturne, vzgojne in druge pogoje, s katerimi se spodbuja uresničevanje pravic do dostojnega življenja. (Sokol, 1998, str. 91) S tem se poudarja obveza države kot socialne države z ustvarjanjem vseh pogojev, pomembnih za spodbujanje pravic za dostojno življenje, znotraj katerih mora biti posebno zaščiten materinstvo. (Bačić, 2004, str. 171)

Starši so dolžni vzgajati, vzdrževati in šolati otroke. Imajo pravico in dolžnost, da samostojno odločajo o vzgoji otrok. Odgovorni so za zagotavljanje pravic otroka in do popolnega in skladnega razvoja njegove osebnosti. Otroci pa so dolžni skrbeti za stare in nemočne starše.

⁵³ Kolektivni sporazum je avtonomni, profesionalni, nedržavni pravni vir delovnega prava, ki je rezultat zaključenega sporazuma med organizacijami delavcev in delodajalcev. (Bačić, 2004, str. 165)

Republika Hrvaška posebno skrb posveča mladoletnikom brez staršev in tistim, za katere starši ne skrbijo. Telesno in duševno prizadeti in socialno zapuščeni otroci imajo pravico do posebne nege in šolanja.

Dolžnost vseh pa je, da ščitijo otroke in nemočne osebe. Mladina, matere in invalidi imajo pravico do posebne zaščite na delu. Tako otroci ne smejo delati pred zakonsko določeno starostjo, ne smejo biti prisiljeni v delo, ki škodljivo vpliva na njihovo zdravje ali moralo, niti se jim takega dela ne sme dopustiti. (Sokol, 1998, str. 92)

Kulturne pravice so zajete v členih od 65. do 68. Sodobni razvoj družbe in države nujno razvija tako proces etnične kot tudi kulturne različnosti. Pravice za izražanje svoje kulture se pojavljajo v mednarodnih instrumentih v različnih kontekstih. Republika Hrvaška pa se je z ustavo zavezala, da svojim državljanom omogoča brezplačno in obvezno osnovno šolstvo. Za vse ostale stopnje šolanja pa je državljanom dana možnost izbire, za katero se lahko odločijo ali pa ne. Kakor koli že, vsi imajo možnosti, da se pod enakimi pogoji, v skladu z njihovimi zmožnostmi, izobražujejo na srednješolski ali visokošolski ravni. Vse te možnosti pa so dodatno obogatene z možnostjo odpiranja zasebnih šol na različnih ravneh. (po Bačić, 2004, str. 174—177)

Univerza predstavlja eno najpomembnejših institucij sodobnega življenja. Ustava Republike Hrvaške govori o univerzi v kontekstu pomembne kulturne pravice, in sicer o njeni avtonomiji. Za dejansko avtonomijo univerze je brez dvoma najpomembnejša njena finančna avtonomija⁵⁴. Skladno z avtonomijo univerza samostojno odloča o svoji organizaciji in delovanju, v skladu z zakonom (67. člen).

Kultura zajema vse duhovne vrline, ki jih človek ustvarja in z njimi razpolaga, od vsakodnevnih življenjskih navad in običajev, do najvišjih umetniških stvaritev. Kultura ne vključuje samo umetnosti, temveč tudi način življenja, osnovne človekove pravice in svoboščine, sistem vrednotenja, tradicije in prepričanja (Deklaracija UNESCO). Iz tega lahko zaključimo, da kultura ne more obstajati brez svobode in svobode vesti, kateri človeškemu duhu dajeta potrebno kreativnost.

Tako ustava v 68. členu govori o svobodi kulturnega ustvarjanja in v tem smislu Republika Hrvaška zagotavlja, spodbuja in ščiti kulturno ustvarjanje, kulturo na splošno in zagotavlja zaščito moralnih in materialnih pravic, ki izhajajo iz kulturne (znanstvene, umetniške, intelektualne in druge) ustvarjalnosti. (Bačić, 2004, str. 181—182) Država pa spodbuja in pomaga tudi pri skrbi za telesno kulturo in šport.

⁵⁴ V Republiki Hrvaški se finančna podlaga za delo univerz v veliki meri nahaja v državnem proračunu. Tako so državne univerze avtonomne, čeprav ekonomsko odvisne, medtem ko so javne šole odvisne od države tako ekonomsko, kot tudi glede njihovih ciljev in metod. (po Bačić, 2004, str. 175—180)

V končni fazi razvoja znanja in napredka, se je s hitrim razvojem običajev in mentalitete pojavil nov sklop ekoloških pravic. (Bačić, 1997, str. 123) Ustava Republike Hrvaške ohranjanje narave in okolja določa kot eno od najvišjih vrednot ustavnega sistema. Zagotavlja pravico do zdravega življenja tako posameznika kakor tudi celotne družbe. Le-to pa izhaja iz problematike okolja, za varstvo katerega je zadolžena država. Omenjena določba ustave kaže na to, da se je Hrvaška pridružila tistim državam, ki so zagotovile normativne ukrepe. Le-ti se nanašajo na pravico do zdravega življenja, ki pa lahko obstaja samo v zdravem okolju. (Bačić, 2004, str. 183) Gre za široko oblikovanje pravic, ki vzpostavljajo vrsto dolžnosti tako za državo, kot tudi za državljane. (Sokol, 1998, str. 93)

4.2 PRAVNA VARNOST ČLOVEKOVIH PRAVIC IN SVOBOŠČIN

Državljeni Republike Hrvaške imajo pravico, da se v primeru zaščite svoje ustavne pravice ali svoboščine obrnejo na mednarodne organizacije, državni organ ali organizacijo z javnim pooblastilom za delovanje. Za pravno varnost človekovih pravic in svoboščin v Hrvaški skrbi varuh človekovih pravic in svoboščin, sodišča, Ustavno sodišče Republike Hrvaške in Evropsko sodišče za človekove pravice in svoboščine.

Varuh človekovih pravic in svoboščin je z ustavo določen kot zasebna institucija izvensodne zaščite pravic in svoboščin človeka in državljana, ki so zagotovljene z ustavo in z mednarodnimi sporazumi. V Republiki Hrvaški je vzpostavljen po vzoru klasičnih parlamentarnih varuhov—ombudsmanov⁵⁵ z nekaterimi posebnostmi. (Sokol, 1998, str. 123)

Po ustavi je varuh človekovih pravic pomočnik hrvaškega sabora in ščiti ustavne in zakonske pravice državljanov v postopku pred državno upravo in organi z javnimi pooblastili, in sicer Ministrstvom za obrambo, oboroženimi silami in varnostnimi službami ter pred organi lokalne in področne (regionalne) samouprave.

Prav tako ščiti pravico do lokalne in področne (regionalne) samouprave pred organi državne oblasti. (Ustav republike Hrvatske, 2001, str. 99)

Varuh deluje na temelju pritožb, do katere ima pravico vsak državljan (brez dokazovanja pravnega interesa), ali na lastno pobudo.

⁵⁵ Ombudsman je ustavna in zakonska institucija, katere vodja je neodvisni visoki javni uslužbenec, odgovoren parlamentu in prejema pritožbe državljanov na delo izvršilne oblasti, uradnika ali uslužbenca ali pa deluje na lastno iniciativo, po kateri ima pooblastila, da vodi preiskavo, priporoča potrebne ukrepe in objavlja svoja poročila. (Bačić, 2004, str. 264)

Obravnavava posamezne primere ogrožanja človekovih pravic in svoboščin državnih organov, drugih organov z javnimi pooblastili ali uslužbencev teh organov in vsa druga vprašanja, ki se nanašajo na nepravilno delo zgoraj omenjenih organov.

Načela njegovega delovanja bi se lahko določila na naslednji način: neodvisnost in samostojnost v delovanju, spoštovanje ustavnosti in zakonitosti, pravičnost in moralnost, neformalnost delovanja in možnost preventivnega delovanja.

Posebnost njegove funkcije je v tem, da njegove intervencije nimajo lastnosti obveznosti, temveč le lastnosti opozorila, predloga, priporočila in nasveta. Delujejo z moralno avtoriteto in ne z obveznimi pravnimi akti.

Varuh je odgovoren hrvaškemu saboru, ki ga izbira za dobo 8-ih let. Varuh je tekom svojega dela saboru dolžan posredovati redna in izredna poročila. Hrvaški sabor ga lahko razreši tudi pred iztekom njegovega mandata, kar se je zaradi premajhne aktivnosti zgodilo prvemu varuhu v samostojni Republiki Hrvaški. (po Sokol, 1998, str. 123—124)

5. DRŽAVNA UREDITEV

Državna ureditev je v Republiki Hrvaški opredeljena po načelu tridelne delitve oblasti na sabor, ki predstavlja zakonodajno vejo oblasti, vlado, ki predstavlja izvršilno vejo oblasti, in sodišča kot organe sodne veje oblasti.

Zakonodajni del oblasti je tisti del oblasti, ki skrbi za ustvarjanje in spremembo prava v določeni državni skupnosti. Kot taka, se običajno zoperstavlja izvršilni veji oblasti, ki izvršuje pravo na temelju domačih in tujih pravnih aktov. Tretja veja oblasti je sodstvo, ki interpretira pravo in rešuje spore. (po Bačić, 2004, str. 194—196)

Ureditev odnosov med nosilci temeljnih državnih funkcij po načelu delitve oblasti v obliki parlamentarnega sistema, preprečuje prevlado ene veje oblasti nad drugimi in omogoča medsebojno nadzorstvo nosilcev posamezne veje oblasti in s tem ustvarja možnost za njihovo uravnoteženo delovanje. (Kocjančič et al., 2005, str. 106)

Po ustavi republike Hrvaške se vsak od treh najvišjih organov oblasti oblikuje samostojno in deluje v okviru svojega ustavnega področja. Kljub temu pa je za sprejem večine najpomembnejših odločitev potrebno njihovo medsebojno sodelovanje, dogovarjanje in soglasnost. Instrumenti kot so; sopodpis, zahtevana mnenja in obvezna posvetovanja pa imajo namen usmerjanja oz. prisile nosilcev najpomembnejših državnih funkcij na dogovarjanje in po potrebi sklepanje kompromisov. (Smerdel, 2010, str. 8)

Državno oblast pa izvajajo hrvaški sabor, predsednik Republike Hrvaške, vlada Republike Hrvaške, Ustavno sodišče Republike Hrvaške in organi lokalne oblasti.

5.1 HRVAŠKI SABOR⁵⁶

V povezavi z določbo o tridelni delitvi oblasti (4. člen) in določbo, ki govori o tem, da narod oblikuje oblast z izborom svojih predstavnikov, ustava v 70. členu opredeljuje sabor⁵⁷ kot predstavniško telo državljanov in nosilca zakonodajne oblasti v državi. (Ustav republike Hrvatske, 2001, str. 96)

Zakonodajna oblast določa politiko države in jo oblikuje z zakonskimi in drugimi akti. Izvršilna oblast pa izvaja tako določeno politiko države s sredstvi, ki so ji na razpolago, splošnimi pravnimi akti (uredbe, odloki) ali kakšnimi drugimi ukrepi. (Bačić, 2004, str. 283)

Razmerje med zakonodajno in izvršilno vejo oblasti je specifično in deluje na medsebojni kontroli in nadzoru, predvsem pa na ustvarjanju medsebojnega ravnotežja, ki je bistvo parlamentarnega sistema. (po Bačić, 2004, str. 213)

S časom je odnos med parlamentom in vlado postal bolj kompleksen. Tako je danes parlament še vedno edini zakonodajalec v smislu sprejemanja aktov z nazivom zakoni, vendar samo na točno določen način, opredeljenim v ustavi, kar pomeni, da je njegova zakonodajna funkcija omejena. Po drugi strani je dobila vlada pravico, da s svojimi predpisi ureja vsa druga vprašanja kot uredbodajalec⁵⁸. Prav tako z odloki ureja mnoga pomembna področja družbenega življenja. Ustava tudi omogoča možnost, da sabor kot nosilec zakonodajne funkcije delegira zakonodajno odločanje v pristojnost vlade, in sicer na način urejanja področij z uredbo vlade (87. člen). (Bačić, 2004, str. 196)

Hrvaški sabor je enodomni⁵⁹, s pristojnostmi kot velika večina podobnih ustavnopravnih institucij v svetu parlamentarizma. (Bačić, 2004, str. 197)

⁵⁶ Hrvaški sabor je svoje današnje ime dobil z ustavnimi spremembami leta 2000, kot dediščino institucij, ki so že stoletja prisotne v izrazoslovju hrvaškega državnega prava; Hrvatski sabor, Hrvatski državni sabor, Narodni sabor Hrvatske, Sabor republike Hrvatske in Hrvatski državni sabor. (Bačić, 2004, str. 196) Sprejet je bil zaradi zgodovinskega pomena ohranjanja in razvijanja ideje hrvaške narodne identitete in državne obstojnosti hrvaškega naroda, kakor tudi zaradi samega naziva, ki v celoti izraža njegov današnji ustavni položaj in pomen. (Ustav republike Hrvatske, 2001, str. 95)

⁵⁷ S pojmom sabor se razume organiziran sestanek večjega števila ljudi zaradi posvetovanja in sprejemanjem zaključkov o določeni stvari. (Bačić, 2004, str. 198)

⁵⁸ Uredba je splošni in najvišji akt vlade, ki se ga izda za izvrševanje zakona. (Kocjančič et al., 2009, str. 228)

⁵⁹ Obstoj enodomnega sabora se navezuje na države omejenih, majhnih zemljepisnih dimenzij, saj se politična moč lažje uresničuje kot v okvirih geografsko velikih držav. (Bačić, 2004, str. 199)

Slika 3: Hrvatski sabor



Vir: <http://www.sabor.hr/Default.aspx>

Pristojnosti⁶⁰ sabora so določene v 80., 86. in 87. členu.

Tako so v 80. členu določene pristojnosti predstavniškega doma:

- odloča o sprejemu in spremembi ustave,
- sprejema zakone in državni proračun,
- odloča o miru in vojni,
- sprejema akte, s katerimi izraža politiko hrvaškega sabora,
- sprejema strategijo nacionalne varnosti in obrambno strategijo države,
- odloča o spremembi državnih mej,
- razpisuje referendum,
- opravlja volitve, imenovanja in razreševanja v skladu z ustavo in zakoni,
- nadzira delo vlade in drugih nosilcev javnih pooblastil v skladu z ustavo in zakoni,
- izreka amnestijo za storilce kaznivih dejanj,
- opravlja druge zadeve, določene z ustavo. (Ustav republike Hrvatske, 2001, str. 97)

Hrvatski sabor ima najmanj 100 in največ 160 poslancev⁶¹, ki so voljeni na podlagi neposrednih in tajnih parlamentarnih volitev⁶², s splošno in enako volilno pravico. Voljeni so za štiri leta. Njihov mandat⁶³ ni obvezujoč. V skladu z načelom suverenosti, je poslanski mandat predstavniški (neobvezujoč), kar pomeni, da je absolutno pravno neodvisen od svojih volivcev. (Bačić, 2004, str. 203) Mandat se lahko podaljša samo v primeru vojne ali v primerih iz 17. in 100. člena (76. člen).

⁶⁰ Ustava kot temeljni pravni akt polaga temelje za pristojnosti najvišjih organov državne oblasti, saj se iz pojma in vsebine le-teh izraža več pomembnih elementov, ki se nanašajo na državo; obseg in značaj pooblastil in sredstev, ki so na razpolago državi; zasnova same države, tip države, stopnja centralizacije ekonomskih in drugih družbenih in političnih funkcij ter odnos med centralnimi in lokalnimi organi, oziroma sama organizacija osrednjega dela oblasti. (Bačić, 2004, str. 222)

⁶¹ Poslanci v predstavniških sistemih predstavljajo celoten narod in ne samo svoje volivce. (Bačić, 2004, str. 202)

⁶² Parlamentarne volitve predstavljajo ustavni in zakonodajni postopek, s katerim se ustanavlja predstavniško telo v določeni državi. (Bačić, 2004, str. 205)

⁶³ Mandat predstavlja dovoljenje, ki ga poslanec dobi ko ga volivci izvolijo, s pravico, da jih zastopa v predstavniškem telesu – parlamentarni mandat – in obdobje, za katerega je izbran. (Bačić, 2004, str. 201)

Poslanci prejemajo stalno denarno nadomestilo in imajo druge pravice, določene z zakonom. Imajo imuniteto. (Ustav republike Hrvatske, 2001, str. 96) Z njo poslanec ne more biti kazensko odgovoren, zaprt ali kaznovan za mišljenje ali glasovanje v hrvaškem saboru, kar predstavlja imuniteto neodgovornosti. Poslanec ne more biti priprt, prav tako se zoper njega ne more začeti kazenski postopek brez privolitve hrvaškega sabora, kar predstavlja imuniteto nedotakljivosti. Brez privolitve je lahko priprt samo v primeru, da je zaloten pri storitvi kaznivega dejanja, za katerega je zagrožena zaporna kazen več kot 5 let zapora. V primeru, da se sabor ne sestane, pa o omenjenih zadeva odloča mandatno-imunitetni odbor, kar pa mora naknadno potrditi sabor (75. člen).

Svobodne volitve⁶⁴ v hrvaški sabor potekajo najkasneje 60 dni po poteku mandata ali razpustitvi hrvaškega sabora.

Prvo zasedanje poteka najkasneje 20 dni po izvedenih volitvah. Konstituira se z izbiro predsednika na prvi seji, na kateri je navzoča večina poslancev (73. člen). Lahko ima tudi podpredsednika. Notranja organizacija in način dela se urejata s poslovnikom⁶⁵, ki se sprejme z večino glasov vseh poslancev (79. člen).

Po ustavi ima hrvaški sabor redna zasedanja v dveh obdobjih; od 15. 1—30. 6 in od 15. 9—15. 12. Lahko pa na zahtevo predsednika Republike Hrvaške, vlade Republike Hrvaške ali večine poslancev sabora, zaseda izredno. (Bačić, 2004, str. 197) Predsednik hrvaškega sabora lahko ob predhodno pridobljenem mnenju klubov predstavnikov parlamentarnih strank, skliče sabor na izredno zasedanje. Tako ustava pojmuje redna in izredna zasedanja hrvaškega sabora, ki so javna. (Ustav republike Hrvatske, 2001, str. 97)

Hrvaški sabor sprejema odločitve z večino glasov, v kolikor je na seji navzoča večina poslancev (kvorum). Glasovanje je osebno⁶⁶ (81. člen). Posebni primeri so sprejem posebnih zakonov⁶⁷, ki urejajo pravice nacionalnih manjšin v Republiki Hrvaški ter odločitve o spremembi meja Republike Hrvaške ali prehod in delovanje obrambnih sil preko meja Republike Hrvaške, ki se sprejemajo z dvotretjinsko večino glasov vseh poslancev.

⁶⁴ Svobodne volitve (ki so zajete že v izhodiščnih osnovah) predstavljajo temelj ureditve Republike Hrvaške kot suverene in demokratične države, v kateri se zagotavljajo in varujejo pravice in svoboščine človeka in državljana in se spodbuja njihov gospodarski in kulturni napredek ter socialno blagostanje. (Bačić, 2004, str. 205)

⁶⁵ V poslovniku so zajete tudi elementarne ustavne opredelitve zakonskih vprašanj, z njim se podrobneje urejajo ustavne določbe o državnem proračunu, opredeljuje način glasovanja itd. (po Bačić, 2004, str. 242—258)

⁶⁶ Pravilnik določa, da je glasovanje javno (z dvigovanjem rok), izjemoma pa tudi tajno (z glasovnicami). (Bačić, 2004, str. 240)

⁶⁷ Posebni zakoni se imenujejo organski zakoni in so po svoji pravni moči pod ustavo in nad običajnimi zakoni. (Bačić, 2004, str. 242)

Sprejem »organskih« zakonov⁶⁸, s katerimi se utrjuje z ustavo določene človekove pravice in temeljne svoboščine, volilni sistem, organizacijo, področja in način dela državnih organov ter lokalne in področne (regionalne) samouprave, se sprejema z večino glasov vseh poslancev. Sprejemajo se po rednem ali izrednem (hitrem) postopku. Njihova velika pravna moč izhaja iz samega poostrenega postopka sprejemanja⁶⁹. (po Bačić, 2004, str. 240—242)

Predlagateljsko pravico (zakonsko iniciativo) ima vsak poslanec, klubi poslancev ali delovna telesa hrvaškega sabora in vlada Republike Hrvaške (84. člen). V roku osmih dni po sprejetju zakona v hrvaškem saboru, ga predsednik republike razglasi (promulgacija) in s tem postane zakonsko besedilo obvezno. V primeru, da predsednik smatra, da sprejeti zakon ni v skladu z ustavo, lahko začne postopek za oceno ustavnosti pred ustavnim sodiščem. (Bačić, 2004, str. 254) Preden zakoni in drugi predpisi državnih organov začnejo veljati, morajo biti objavljeni v »Narodnim novinama⁷⁰«. Veljati začnejo najprej osmi dan po njihovi objavi, razen če ni zaradi izrazito posebnih razlogov z zakonom določeno drugače.

Predpisi organov, ki imajo javna pooblastila, morajo biti pred veljavo objavljeni na dostopen način v skladu z zakonom.

Zakoni in drugi predpisi državnih organov ne morejo imeti povratnega delovanja. Delovanje za nazaj imajo lahko le posamezne določbe zakona, in sicer iz posebno opravičljivih razlogov (89. člen).

Zakonodajna delegacija⁷¹ pomeni ustavno priznana pravico do prenosa zakonodajne oblasti, kar vrši parlament na vlado, in sicer pod določenimi pogoji in za določen čas. Tako lahko hrvaški sabor največ za eno leto pooblasti vlado Republike Hrvaške, da z uredbami ureja posamezna vprašanja iz njegovega delovnega področja, razen tistih, ki se nanašajo na ustavno določene človekove pravice in svoboščine, nacionalne pravice, volilne sisteme ter organizacijo, področje in način dela državnih organov in organov lokalne samouprave. Le-te ne morejo delovati za nazaj. Prenehajo veljati po preteku enoletnega roka, razen če hrvaški sabor ne odloči drugače (87. člen). Z omenjenimi uredbami pa se lahko tudi menja in ukinja obstoječe zakone. (po Smerdel in Sokol, 2009, str. 325)

⁶⁸ Organski zakoni so v nekaterih državah posebna vrsta zakonov, v katerih se razdeljuje temeljne norme o pravicah in temeljnih svoboščinah človeka in o organizaciji državne oblasti (npr. Francija in Španija). (Smerdel in Sokol, 2009, str. 17)

⁶⁹ Organskim zakonom pa je zaradi pomembnosti snovi dan naziv »ustavni zakoni«, npr. Ustavni zakon o pravicah nacionalnih manjšin (2002), Ustavni zakon o sodelovanju Republike Hrvaške z Mednarodnim kazenskim sodiščem (1996) itd. (po Smerdel in Sokol, 2009, str. 18)

⁷⁰ Narodne novine so službeno uradno glasilo Uradnega lista Republike Hrvaške. (Bačić, 2004, str. 254)

⁷¹ Delegacija oblasti pomeni ukrep, kjer nosilec določene oblasti, prenaša njeno izvrševanje ali del njenega izvrševanja na drug organ in pomeni temelj ustavnodemokratske države. (Bačić, 2004, str. 248)

Kljub temu da gre za prenos zakonodajne funkcije, pa je vlada Republike Hrvaške vsebinsko in časovno omejena. Kar pomeni, da s svojimi uredbami na more urejati določenih vsebin, določenih s strani ustavodajalca in da lahko določena vprašanja iz področja hrvaškega sabora ureja največ eno leto. (po Bačić, 2004, str. 248—251)

Poslanci hrvaškega sabora imajo pravico postavljati poslanska vprašanja⁷² vladi Republike Hrvaške in posameznim ministrom. Najmanj desetina poslancev lahko sproži interpelacijo o delu vlade⁷³ ali o delu njenega posameznega člana. Postavljanje vprašanja in predložitev interpelacije se ureja s pravilnikom (85. člen).

Hrvaški sabor lahko ustanovi preiskovalno komisijo⁷⁴ za vse zadeve javnega pomena. Omenjene komisije imajo svojo sestavo, področje in pooblastila, določena z zakonom, predsednika komisije pa voli večina poslancev iz opozicije (91. člen).

Narod oblikuje oblast tudi z neposrednim odločanjem, in sicer preko referendum⁷⁵.

Hrvaški sabor *lahko* razpiše referendum o predlogu za spremembo ustave, o predlogu zakona ali drugem vprašanju iz svojega področja. V skladu z zakonom *mora* hrvaški sabor razpisati katerikoli referendum, če to zahteva 10 % vseh volivcev Republike Hrvaške.

Predsednik republike lahko na predlog vlade in sopodpisom predsednika vlade, razpiše referendum o predlogu za spremembo ustave ali o drugih vprašanjih, ki se nanašajo na neodvisnost, enotnost in obstojnost Republike Hrvaške. Predsednik Hrvaške lahko razpiše ustavodajni referendum, ne more pa razpisati zakonodajni referendum razen v zgornjem primeru.

Hrvaški sabor sprejema odločitev o razpisu ustavodajnega in zakonodajnega referendum⁷⁶ z večino glasov poslancev ob predpostavki, da je na seji navzoča večina poslancev. (81. člen ustave) Le-to pa pomeni, da se lahko sprememba ustave (delno ali v celoti) opravi z ustavodajnim referendumom, mimo postopka, ki je določen v VIII. poglavju. Tako obstajata dve možnosti izvedbe postopka za spremembo ustave. (po Smerdel in Sokol, 2009, str. 224)

⁷² Poslanska vprašanja se pojavljajo kot oblika parlamentarne kontrole izvršilne veje oblasti. Lahko se postavljajo ustno ali pisno, na njih pa so vlada in ministri dolžni odgovoriti v roku 30-ih dni. (Bačić, 2004, str. 244)

⁷³ Interpelacija je pravica skupine poslancev, da zahtevajo odgovor o nekem načelnem vprašanju, nato pa se z odgovorom vlade odpre razprava, ki lahko pripelje do glasovanju o zaupnici vlade. Z njo se v bistvu ministra poziva na odgovornost. (Bačić, 2004, str. 244)

⁷⁴ Preiskovalna komisija je oblika nadzora zakonodajne veje oblasti nad izvršilno. (Bačić, 2004, str. 262)

⁷⁵ Referendum je instrument neposredne demokracije, s pomočjo katerega se volilno telo odloča za ali proti določenim ukrepom pristojnih oblasti. (Bačić, 2004, str. 246)

Rezultat referendumu je, kakor se odloči večina volivcev, ki so glasovali, pod pogojem, da je na referendum pristopila večina od skupnega števila volivcev v državi. (Ustav republike Hrvatske, 2001, str. 98) Razen obveznega referendumu, določenega v 141. členu ustave, se v ustavodajni in zakonodajni oblasti uporablja predvsem fakultativni (posvetovalni) referendum. Tako prvi kot drugi, pa obstajata v obliki predhodnega referendumu. (Bačić, 2004, str. 247)

Ustava v 90. členu zajema državni proračun, v katerem se določajo državni prihodki in odhodki. Ne glede na to, ali je državni proračun preventivni⁷⁶ ali zaključni⁷⁷ ga mora potrditi zakonodajni organ. Na ta način se finančno nadzoruje poslovanje vlade⁷⁸. (Bačić, 2004, str. 257—258)

Parlament se ponavadi razpusti po poteku zakonsko določenega obdobja, ko njegovim poslancem poteče mandat. Hrvaški sabor pa se lahko razpusti pred iztekom obdobja, in sicer zaradi razpisa predhodnih volitev, če tako odloči večina vseh poslancev. Gre za enega od najmočnejših instrumentov parlamentarizma. Razpusti ga lahko tudi predsednik republike (več v 103. členu ustave). Pravica do razpuščanja parlamenta je pomembna za ustvarjanje ravnotežja med zakonodajno in izvršilno vejo oblasti, kar je bistvo parlamentarnega sistema. Ima pomemben demokratični značaj, saj se v primeru spora med zakonodajno in izvršilno vejo oblasti (največkrat izraženo z izglasovanjem nezaupnice vladi) na novo odločijo volivci na novih volitvah. Tako je v primeru nezaupnice vladi oz. v primeru, da državni proračun v daljšem časovnem obdobju ni potrjen, razpust obvezen, saj vlada v parlamentarnem sistemu ne more delovati brez zaupanja parlamenta oz. denarnih sredstev. (po Bačić, 2004, str. 213—214)

5.2 PREDSEDNIK REPUBLIKE HRVAŠKE

Državni poglavar (šef države) označuje nosilca najvišje državne oblasti in osebo, ki pooseblja in predstavlja državo. Njegova funkcija ima simboličen značaj, kar je najbolj razvidno iz njegovih protokolarnih dolžnosti in imunitete, ki spremlja njegov položaj.

⁷⁶ V preventivnem državnem proračunu se predvidijo kazalniki o državnih prihodkih in odhodkih za prihodnje leto. (Bačić, 2004, str. 257)

⁷⁷ Zaključni državni proračunu vsebuje kazalnike o državnih prihodkih in odhodkih, ki so bili že izvedeni tekom proračunskega leta. (Bačić, 2004, str. 257)

⁷⁸ Določbe o državnem proračunu podrobneje ureja poslovnik. V njem je opredeljeno, da vlada s potrebnimi obrazložitvami predlog državnega proračuna in zaključnega računa, predloži predsedniku hrvaškega sabora. (Bačić, 2004, str. 258)

Narava njegove funkcije ga umešča nad vse druge državne in politične oblasti. Predstavlja stabilni element ustavnopravnih in državno-pravnih institucij. Kljub temu pa ni nujno, da mu pristojnosti dodeljujejo vlogo prvega in najpomembnejšega faktorja v državi.

Predsednik republike predstavlja tako zakonodajno vejo oblasti (razglašanje zakonov) kot tudi izvršilno vejo oblasti (kot vodja parlamentarne skupine podeljuje mandat za sestavo vlade).

Je nepristranski in stabilni ustavni organ, kateremu so dana pooblastila spodbujanja, kontrole, usmerjanja in zagotavljanja pravilnega delovanja drugih državnih organov. (po Bačić, 2004, str. 266—285)

Predsednik Republike Hrvaške predstavlja in zastopa Republiko Hrvaško doma in v tujini. Skrbi za redno in usklajeno delovanje ter stabilnost države⁷⁹. Odgovarja za obrambo neodvisnosti in ozemeljske celovitosti Republike Hrvaške (93. člen ustave). Glede na pooblastila, ki iz omenjene odločbe izhajajo, se z njo prehaja okvirje, ki so značilni za klasični parlamentarni sistem. (Smerdel in Sokol, 2009, str. 381)

Slika 4: Zastava predsednika Republike Hrvaške



Vir:<http://sr.wikipedia.org/sr-el/>

Predsednik republike je vrhovni poveljnik oboroženih sil Republike Hrvaške. V skladu z zakonom (samostojno) imenuje in razrešuje poveljnike vojske. Na podlagi odločitve hrvaškega sabora (ki mu pripada pravica odločanja o vojni in miru) objavlja vojno stanje in mir. V primeru, ko je neposredno ogrožena neodvisnost, enotnost in obstojnost države, lahko predsednik republike s sopodpisom predsednika vlade, ukaže uporabo oboroženih sil, čeprav ni napovedano vojno stanje. (Ustav republike Hrvatske, 2001, str. 102)

Predsednik republike ne more opravljati nobene druge javne ali druge službe. Po volitvah odpove članstvo v politični stranki in o tem obvesti hrvaški sabor (95. člen).

⁷⁹ Omenjena določba omogoča predsedniku republike, da deluje kot arbiter v odnosu do drugih organov državne oblasti. (Smerdel in Sokol, 2009, str. 381)

Gre za določbo, s katero se omogoča, da je predsednik republike nevtralna oblast, oblast, ki ima osnovo za izgradnjo neodvisnega in nepristranskega položaja. (Bačić, 2004, str. 272)

Pristojnosti predsednika Republike Hrvaške so po 97. členu ustave naslednje:

- razpisuje volitve za hrvaški sabor in skliče njegovo prvo zasedanje;
- v skladu z ustavo razpisuje referendum;
- podeljuje mandat za sestavo vlade osebi, ki ima na podlagi razdelitve poslanskih mest v hrvaškem saboru in opravljenih posvetovanj, zaupanje večine vseh poslancev;
- izreka pomilostitve;
- dodeljuje z zakonom določena odlikovanja in priznanja;
- opravlja druge dolžnosti, ki so določene z ustavo.

Z vlado sodeluje pri oblikovanju in izvajanju zunanje politike. Na predlog vlade in s predhodnim podpisom predsednika vlade odloča o ustanovitvi diplomatskih misij in konzularnih uradov Republike Hrvaške v tujini. Na predlog vlade, s predhodnim podpisom predsednika vlade in mnenjem pristojnega odbora hrvaškega sabora, odloča o postavljanju in odpoklicu šefov diplomatskih misij Republike Hrvaške v tujini (98. člen). Tako omenjena določba v prvem delu področje zunanje politike, ki se nahaja v sferi izvršilne veje oblasti, razdeli med predsednika republike in vlado, medtem ko v drugem delu posega v področje pristojnosti predsednika republike in ga na nenavaden način omeji s soodločanjem vlade. (Smerdel in Sokol, 2009, str. 384)

Največje število zgoraj omenjenih pristojnosti spada v tradicionalne pristojnosti šefa države v parlamentarnih republikah. Tako je za nekatere njegove odločitve potreben predhodni podpis predsednika vlade (izhaja iz ustavne monarhije), ki ima smisel predvsem v ustavnih spremembah iz leta 2000, s čimer se je poskušalo uravnotežiti odnose med državnimi organi in predvsem omejiti položaj predsednika republike.

Tako je glavni razlog za obvezen podpis tradicionalno vezan na obvezno prevzemanje odgovornosti, danes pa tudi na razdelitev le-te. (Bačić, 2004 str. 274—275)

Predsednik republike se voli na podlagi splošne in enake volilne pravice, na neposrednih in tajnih volitvah, za dobo 5-ih let. Nihče ne more biti več kot dvakrat izbran za predsednika republike. Izvoljen je na podlagi odločitve večine vseh volivcev, ki so glasovali. Če nihče od kandidatov ne dobi takšne večine, se volitve ponovijo čez 14 dni⁸⁰. (Ustav republike Hrvatske, 2001, str. 100)

⁸⁰ Na ponovnih volitvah se izbira med dvema kandidatoma, ki sta v prvem krogu volitev dobila največ glasov. Če kateri od teh dveh kandidatov preneha sodelovati, dobi pravico ponovne izvolitve kandidat, ki je naslednji po številu prejetih glasov v prvem krogu. (Ustav republike Hrvatske, 2001, str. 100)

Volitve se opravljajo najmanj 30 dni in največ 60 dni pred iztekom mandata. Pred prevzemom dolžnosti se predsednik republike s svečano prisego predsedniku ustavnega sodišča zaveže, da bo spoštoval ustavo (94. člen, V. in VI. odstavek).

Kandidati za predsednika so lahko vsi, ki jih predlaga ena ali več političnih strank in so podprti s pravno veljavno zbranimi podpisi 10.000 volivcev ali jih samostojno predlaga 10.000 volivcev s pravno veljavnimi podpisi.

Za zakonitost priprav in izvedbe volitev skrbi volilna komisija Republike Hrvaške, samo ustavnost in zakonitost celotnih volitev za predsednika Republike Hrvaške pa nadzira ustavno sodišče. (Bačić, 2004, str. 270)

V primeru *krajše nezmožnosti*, zaradi odsotnosti, bolezni ali letnega dopusta, lahko predsednik republike zaupa opravljanje svojih dolžnosti predsedniku hrvaškega sabora. V času *daljše nezmožnosti* zaradi bolezni ali nesposobnosti, posebno če predsednik republike ni v stanju, da se sam odloči o začasnem namestniku, prevzame dolžnosti le-tega na podlagi odločbe ustavnega sodišča, predsednik hrvaškega sabora. Ustavno sodišče o tem odloča na predlog vlade. Prav tako v primeru *smrti, odpovedi*⁸¹, ali ko ustavno sodišče potrdi razloge za prenehanje mandata, dolžnosti začasnega namestnika prevzame predsednik hrvaškega sabora. Ko le-ta kot začasni namestnik sprejme akt o razglasitvi zakona, ga sopodpiše tudi predsednik vlade Republike Hrvaške. Volitve za novega predsednika republike se morajo izpeljati v roku 60-ih dni od dneva prevzema dolžnosti začasnega namestnika. (Ustav republike Hrvatske, 2001, str. 100—101) Bistvo določbe je, da je nadomeščanje začasno in kratkotrajno.

100. člen ustave govori o vojnem stanju in določa pooblastila predsednika republike na način, da lahko sprejema uredbe z zakonsko močjo in druge izredne ukrepe na podlagi in v okviru pooblastil hrvaškega sabora.

V primeru neposredne ogroženosti Republike Hrvaške, ko državni organi ne morejo redno opravljati ustavnih dolžnosti, lahko predsednik republike sprejema uredbe z zakonsko močjo, vendar le ob predhodnem podpisu predsednika vlade. V obeh primerih ima predsednik pravico sklicati sejo vlade in ji tudi predsedovati. Omenjene uredbe mora predložiti v potrditev hrvaškemu saboru takoj, ko se le-ta uspe sestati. V primeru, da tega ne stori oz. sabor uredbe ne potrdi, le-ta preneha veljati.

Pravni akti predsednika republike se tradicionalno imenujejo ukazi.

Predsednik republike lahko vladi predlaga, da skliče sejo, na kateri razpravlja o določenih vprašanjih, je na njej navzoč in sodeluje v razpravi. Ustava mu omogoča sodelovanje, vendar brez nadrejenosti. (po Bačić, 2004, str. 273—286)

⁸¹ Odpoved se predloži predsedniku ustavnega sodišča in se o njej obvešča predsednika hrvaškega sabora. (Ustav republike Hrvatske, 2001, str. 101)

Potreba po sodelovanju in usklajenosti predsednika republike in vlade je potrebna tudi na posebno občutljivem delu izvrševanja oblasti – varnostnih službah. Imenovanje načelnika varnostnih služb s predhodno pridobljenim mnenjem pristojnega odbora hrvaškega sabora, sopodpisujeta predsednik republike in predsednik vlade. (Ustav republike Hrvatske, 2001, str. 34) Tako je omenjeno področje vključeno v določeno mrežo odnosov sodelovanja najvišjih državnih organov.

Predsednik republike lahko na predlog vlade in s podpisom predsednika vlade, po posvetovanju z zastopniki parlamentarnih strank, razpusti hrvaški sabor, če le-ta izglasuje nezaupnico vladi ali v roku 120 dni od dneva predložitve, ne sprejme državnega proračuna. Ne more pa ga razpustiti v primeru, ko zoper njega teče postopek določanja o odgovornosti za kršitev ustave.

Pravica do razpustitve parlamenta je po hrvaški ustavi, razen v primeru izglasovane nezaupnice vladi, urejena na zelo nenavaden način, kakršnega ne pozna nobena sodobna ustava. Omogoča namreč rušenje ravnotežja v korist zakonodajne veje oblasti v primeru sprejemanja proračuna, saj je pri potencialnem konfliktu med vlado in parlamentom možno, da le-ta traja nepredstavljivo dolgo (do 120 dni). Bistvo je v tem, da si je težko zamisliti državo, ki bi lahko obstala šest mesecev in več brez državnega proračuna, zato je take določbe nedopustno vključevati v ustavo. (http://www.pravo.hr/USTP/seminar/prof._dr._sc._branko_smerdel)

Glede na postopek določen v 104. členu, ustava veliko bolj izpostavlja pravno kot politično odgovornost predsednika republike. Tako je predsednik republike odgovoren za vsako kršitev ustave in ne samo tistih, ki so zajete v območju ustavnih pristojnosti predsednika. V najširšem smislu je v 104. členu možno govoriti o postopku, ki predstavlja kazenskopravno obtožbo nosilcev visokih javnih funkcij pred zakonodajnim telesom. Postopek za določanje posebne odgovornosti predsednika republike lahko sproži hrvaški sabor z dvotretjinsko večino glasov vseh poslancev. O odgovornosti odloča Ustavno sodišče Republike Hrvaške z dvotretjinsko večino vseh sodnikov, v 30-ih dneh od sprejema predloga. Če se potrdi njegova odgovornost, mu mandat preneha. (po Bačić. 2004, str. 287—289)

Predsednik republike ima imuniteto nedotakljivosti, da se lahko zaščiti pred namernim podtikanjem. Tako ne more biti priprt, niti se proti njemu ne more začeti kazenski postopek, brez predhodnega dovoljenja ustavnega sodišča. Samo v enem primeru je predsednik republike lahko priprt brez predhodnega dovoljenja ustavnega sodišča, in sicer v primeru, da je zaloten pri storitvi kaznivega dejanja, za katerega je zagrožena kazen 5 let zapora.

Predsednik republike ima možnost oblikovanja svojih svetovalnih teles. Edina omejitev, ki jo pri tem ima, je načelo delitve oblasti. Kar pomeni, da v omenjenih organih ne morejo sodelovati aktivni uradniki drugih vej oblasti. Člane imenuje in razrešuje predsednik sam. (Bačić, 2004, str. 290—291)

Tako predsednik republike po hrvaški ustavi nima tipičnega položaja za parlamentarni sistem, saj je za skoraj vsako njegovo pooblastilo potreben sopodpis predsednika vlade oz. ministra, kljub temu pa samostojno ali v sodelovanju razpolaga z vrsto pooblastil iz področja izvršilne veje oblasti. (Smrdel in Sokol, 2009, str. 386)

5.3 VLADA REPUBLIKE HRVAŠKE

Osnove parlamentarne vlade⁸², kot zgodovinske oblike tistega dela izvršilne oblasti, ki ni državni poglavar, temeljijo v odnosih njene odvisnosti od parlamenta.

Vlada kot kabinet ali svet ministrov izhaja iz parlamenta in mu odgovarja. Na oblasti ostane toliko časa, kolikor časa traja zaupanje parlamenta v vlado. Ko ni več zaupanja (glasovanje o zaupnici), se od nje pričakuje, da predloži odpoved. Četudi vlada v novi sestavi ne pridobi zaupanja parlamenta, je naslednji logični korak, da se razpusti parlament in razpiše nove volitve. Vlada je izraz parlamentarne večine, oblikuje jo državni vladar, ki svoje funkcije opravlja bolj formalno kot dejansko.

Ustavni položaj in značaj vlade je določen s splošno strukturo oblasti, katera priznava načelo delitve oblasti na zakonodajno, izvršilno in sodno. Tako je v sodobni državi vlada konglomerat, medtem ko sta zakonodajna oblast in sodstvo specializirani veji oblasti. (po Bačić, 2004, str. 292—294)

V izvršilni veji oblasti se ne izraža le klasična represivna, temveč tudi socialna in ekonomska funkcija države. (po Kocjančič et al., 2009, str. 221). Naloge izvršilne veje oblasti so: da izvršuje zakone, usklajuje in usmerja delo državne uprave, vodi zunanjo politiko, planira splošno politiko in sprejema politične akte in akte vlade. (Bačić, 2004, str. 295) Hkrati je vrh izvršilne funkcije in najvišji organ državne uprave. (Kocjančič et al., 2009, str. 222)

Vlada se je sčasoma ločila, omejila od parlamenta in izoblikovala cel niz sredstev, s katerimi omogoča svojo stabilnost in nadzor nad zakonodajnim procesom.

⁸² Tisto, kar se v veliki večini držav razume pod vlado, je v bistvu majhen del izvršilne veje oblasti (ekzekutive), kateri je navkljub njeni pomembnosti, težko določiti točne meje. (Bačić, 2004, str. 292)

Ustava Republike Hrvaške izvršilno vejo oblasti izrecno navaja v 4. in 107. členu. Tako je izvršilna veja oblasti del trojne strukture državne oblasti v Republiki Hrvaški in jo opravlja vlada Republike Hrvaške. (po Bačić, 2004, str. 295—302).

Slika 5: Banski dvori



Vir: http://en.wikipedia.org/wiki/Government_of_Croatia

Najpomembnejše od vsega pozitivnega v hrvaški različici parlamentarne vlade je, da ima učinkovit sistem zaupanja in ravnotežja, ki skladno z ustavnimi določbami prvič v zgodovini hrvaške države omejuje nosilce najvišjih državnih dolžnosti. (Smerdel, 2010, str. 10)

Pristojnosti vlade Republike Hrvaške so po 112. členu naslednje:

- predlaga zakone in akte hrvaškemu saboru;
- predlaga državni proračun in zaključni račun;
- izvaja zakone in druge odločitve hrvaškega sabora;
- sprejema uredbe za izvrševanje zakona;
- vodi notranjo in zunanjo politiko;
- usmerja in nadzira delo državne uprave;
- skrbi za gospodarski razvoj države;
- usmerja delovanje in razvoj javnih služb;
- opravlja druge zadeve, določene z ustavo in zakoni.

Glede na zgoraj navedene pristojnosti lahko zaključimo, da vlada razpolaga z močnimi sredstvi za uresničevanje svoje vloge v političnem življenju Republike Hrvaške⁸³.

Področje, način dela, odločanje in vrste aktov, ki jih izdaja, se predpišejo z zakonom in poslovníkom (113. člen). Tako ta člen govori samo o strukturi vlade, kot samega vrha izvršilne veje oblasti, oziroma upravnega aparata državne oblasti.

Za razliko od zakonodajne veje oblasti, ki omejitve najde le v ustavi, pa izvršilna in sodna veja oblasti omejitve najdeta najprej v ustavi, nato pa še v zakonih, ki ti dve veji oblasti podrobneje urejajo.

⁸³ Vlada je veliko močnejši položaj pridobila z ustavnimi spremembami iz leta 2000, predvsem v odnosu do predsednika republike. (Bačić, 2004, str. 306)

Vlado Republike Hrvatske sestavljajo predsednik, podpredsednik in ministri. Slednje lahko definiramo kot upravne organe, ki upravljajo celotno vejo državnih zadev. Tako minister upravlja s svojim ministrstvom in ga predstavlja. Izvaja določeno politiko vlade, sprejema izvršilne predpise, ko je za to pooblaščen z zakonom, sopodpisuje akte predsednika vlade itd. (po Bačić, 2004 str. 296—306) Omenjeni subjekti brez dovoljenja vlade ne smejo opravljati drugih javnih ali poklicnih služb.

Člane vlade predlaga oseba, ki ji je predsednik republike zaupal mandat za sestavo vlade. Takoj po sestavi vlade, najkasneje pa v roku 30-ih dni od sprejema mandata, je mandatar dolžan predstaviti novo vlado in njen program hrvaškemu saboru ter zahtevati glasovanje o zaupnici, z namenom ugotovitve podpore večine poslancev v parlamentu.

Na podlagi odločitve hrvaškega sabora o zaupanju, odloča o imenovanju predsednika vlade predsednik republike s sopodpisom predsednika hrvaškega sabora. Odločitev o imenovanju članov vlade pa sprejme predsednik vlade s sopodpisom predsednika hrvaškega sabora⁸⁴. (Ustav republike Hrvatske, 2001, str. 103) Po oblikovanju vlade predsednik in člani vlade svečano prisežejo pred hrvaškim saborom (109. člen).

V primeru, da mandatar ne sestavi vlade v roku 30-ih dni, mu lahko predsednik republike podaljša mandat za 30 dni.

Četudi v tem obdobju ne sestavi vlade ali predlagana vlada ne dobi zaupanja hrvaškega parlamenta, predsednik republike predloži mandat drugi osebi. Če vlada ni imenovana v skladu z zgornjim odstavkom, predsednik republike imenuje začasno nestrankarsko vlado, ob istočasnem razpisu predčasnih volitev v hrvaški sabor (110. in 111. člen). Le-to pa predstavlja močno ustavno pooblastilo predsednika republike. (Smrdel in Sokol, 2009, str. 382)

Potrebno je poudariti dejstvo, da vlada ne odgovarja več predsedniku republike, temveč hrvaškemu saboru. Politična odgovornost vlade pred parlamentom je v ustavi urejena tako, da so poslancem na razpolago vsa tradicionalna sredstva parlamentarnega sistema⁸⁵. V primeru izglasovane nezaupnice je v hrvaški ustavi za razliko od »čistih« parlamentarnih sistemov, kjer vlada takoj od predsednika republike zahteva, da razpusti parlament, uveden 30 dnevni rok za oblikovanje nove vlade iz obstoječe sestave poslancev, kot inačica konstruktivne nezaupnice oz. racionalnega parlamentarizma. (<http://www.pravo.hr/USTP>)

⁸⁴ Takšna oblika sopodpisa je ena od značilnosti skupščinske, ne pa parlamentarne vlade. (Smrdel in Sokol, 2009, str. 382)

⁸⁵ To so: poslanska vprašanja, vladna poročila, parlamentarne preiskave in interpelacija, uvedena z II. odstavkom 85. člena ter glasovanje o nezaupnici vladi. (Smrdel, 2009, str. 45)

Predsednik in člani vlade so skupinsko odgovorni za odločitve vlade, osebno pa so odgovorni za svoje področje dela. (Ustav republike Hrvatske, 2001, str. 104)

Ustava Republike Hrvaške v 109. členu opredeljuje glasovanje o zaupnici vladi, v 115. členu pa glasovanje o predlogu za nezaupnico vladi⁸⁶. (Bačić, 2004, str. 314) Tako se lahko na predlog najmanj petine poslancev v hrvaškem saboru ali na predlog predsednika vlade začne postopek vprašanja zaupnice predsedniku vlade, posameznemu članu vlade ali celotni vladi.

Razprava in glasovanje o zaupnici se lahko začne po poteku sedmih dni od dostave predloga hrvaškemu saboru in se mora zaključiti najkasneje v roku 30-ih dni. Nezaupnica je izglasovana, če zanjo glasuje večina vseh poslancev. Če hrvaški sabor zavrne predlog za glasovanje o zaupnici, mu poslanci pred potekom 6-ih mesecev ne morejo ponovno predložiti istega predloga.

Če je predsedniku vlade ali vladi izglasovana nezaupnica v celoti, predsednik vlade in vlada predložita odstop. Če se v roku 30-ih dni ne izglasuje zaupnica novemu mandatarju in članom, ki so predlagani, predsednik hrvaškega sabora o tem obvesti predsednika republike. Po prejetem obvestilu predsednik republike takoj sprejme odločitev o razpustitvi hrvaškega sabora in istočasno razpiše nove volitve. Tako določba omogoča, da se v 30-ih dneh oblikuje nova parlamentarna večina in izglasuje zaupnico novem mandatarju in vladi, brez navedbe postopka določanja novega mandatarja in parlamentarne večine. (Smrdel in Sokol, 2009, str. 384)

Če je nezaupnica izglasovana za posameznega člana vlade, lahko predsednik vlade hrvaškemu saboru za njegovo mesto predlaga drugega člana, kateremu se izglasuje zaupnica ali nezaupnica, lahko pa predsednik vlade in vlada v celoti predložita odstop (115. člen).

Ustava v 116. členu zajema pojem državne uprave⁸⁷ in opredeljuje, da se struktura in zadeve državne uprave, način njihovega opravljanja, status državnih uslužbencev in delovnopравниh namestnikov, ureja z zakonom in z drugimi predpisi (116. člen, I. in III. odstavek).

⁸⁶ V parlamentarnem sistemu mehanizmi zaupanja omogočajo, da se med vlado in parlamentom vzpostavi soglasnost glede tekoče politike. Zaupanje je v sami osnovi parlamentarnega sistema: vlada mora uživati zaupanje predstavnikov naroda, drugače mora odstopiti. (Bačić, 2004, str. 314)

⁸⁷ Pod pojmom državna uprava se razumejo državni organi, ki so s pozitivnimi normami opredeljeni kot upravni, njihova dejavnost pa se izraža v neposrednem izvajanju zakona, reševanju upravnih zadev, izvedbi upravnega nadzora, opravljanju materialne dejavnosti in opravljanju drugih upravnih in strokovnih zadev, ki so ji v skladu z osrednjimi družbenimi zahtevami in načeli pravnega sistema, dodeljene v pristojnost. (Bačić, 2004, str. 316)

Po Zakonu o sestavi državne uprave je določeno, da so organi državne uprave: državna ministrstva⁸⁸, ministrstva⁸⁹, državnoupravne organizacije in županijski uradi oziroma mestni uradi mesta Zagreb.

Na čelu vsakega ministrstva je minister kot šef in hierarhično nadrejeni subjekt svojim uslužbencem, ki ima poleg administrativne tudi politično funkcijo.

Določene zadeve iz državne uprave se lahko z zakonom prenese na organe lokalne in področne (regionalne) samouprave in pravne osebe z javnimi pooblastili (116. člen, II. odstavek). Struktura in področje občinskih in mestnih organov, ki opravljajo upravne zadeve, se določa s splošnimi akti teh skupnosti. (Bačić, 2004, str. 316)

5.4 SODSTVO

V vseh velikih pravnih sistemih na svetu obstaja in se razvija sodna funkcija, zaradi institucionalizacije reševanja sporov na temelju objektivnih pravnih načel in postopkov.

Tako največje število modernih držav poskuša pridobiti in ohraniti svoj ugled z objektivnostjo in nepristranskostjo sodne oblasti, ji zagotavlja vrsto varuhov, ki jo ščitijo pred zunanjimi pritiski drugih dveh vej oblasti, tj. zakonodajne in izvršilne veje oblasti, ali pred zasebnimi vplivi, bodisi ekonomskimi, socialnimi ali regijskimi. (Bačić, 2004, str. 317)

Iz 6. člena Evropske konvencije o človekovih pravicah in svoboščinah izhaja, da ima vsak pravico do poštenega in javnega sojenja, pred neodvisnim in nepristranskim sodiščem, ustanovljenim z zakonom. (Sokol, 1998, str. 270)

Neodvisnost sodstva je pomembno demokratično načelo utemeljeno na načelu vladavine prava, ki zajema vprašanja objektivnosti, nepristranskosti, poštenosti in visokega strokovnega sodnega ravnanja.

Tako se ima vsak sodnik pravico svobodno odločiti o zadevi, skladno s svojo oceno dejanskega stanja in razumevanjem prava, brez kakršnihkoli neprimernih vplivov, sugestij ali pritiskov s katerekoli strani (razen v formalnem smislu, kar omogoča zakonodajna oblast, ki sprejema zakone, ki jih nato sodna oblast ščiti).

⁸⁸ Državna ministrstva so oblikovana za opravljanje državnih zadev na upravnih področjih, na katerih zadeve državne uprave opravljajo izključno ministrstva. (Bačić, 2004, str. 316)

⁸⁹ Ministrstva so oblikovana za opravljanje zadev državne uprave na enem ali več upravnih področjih. (Bačić, 2004, str. 316)

Sodna veja oblasti je neodvisna od izvršilne in zakonodajne veje oblasti in zajema področje neposredno ali preko nadzora, nad vsemi vprašanji, ki so sodne narave. (po Sokol, str. 269—270)

Ustava Republike Hrvaške sodno oblast najprej omenja v 3. členu, kjer je zajeta delitev oblasti. Ustava v 117. členu posebej izpostavlja tri načela, na katerih temelji sodna veja oblasti, in sicer, da sodno oblast izvajajo sodišča, da je samostojna in neodvisna ter da sodišča sodijo na podlagi ustave in zakonov. (Bačić, 2004, str. 317—318) Prav tako morajo soditi na podlagi mednarodnih pogodb, ki so del hrvaškega pravnega reda in se nahajajo nad zakoni (140. člen).

Najvišje sodišče v državi je Vrhovno sodišče Republike Hrvaške, ki zagotavlja enotno uporabo zakonodaje in enakopravnost državljanov. (Sokol, 1998, str. 271) Njegovega predsednika, po predhodnem mnenju občne seje Vrhovnega sodišča Republike Hrvaške in pristojnega odbora hrvaškega sabora, na predlog predsednika republike, imenuje in razrešuje hrvaški sabor (118. člen).

Slika 6: Vrhovno sodišče Republike Hrvaške



Vir: <http://24ur.com/novice/svet/iz-24ur-hrvasko-pravosodje.html>

V Republiki Hrvaški sodno oblast izvajajo: občinska sodišča, županijska sodišča, vojna sodišča, gospodarska sodišča, Visoko gospodarsko sodišče Republike Hrvaške in Upravno sodišče Republike Hrvaške.

Javnost dela sodišč⁹⁰ se po ustavi priznava v dve smeri in sicer: sodne razprave so javne, sodba sodišča se izreče javno v imenu Republike Hrvaške. Omeji pa se lahko na način, da se javnost izključi iz celotne obravnave ali njenega posameznega dela iz razlogov javne morale, javnega reda ali državne varnosti, če se sodi mladoletniku, zaradi zaščite zasebnega življenja strank, v zakonskih sporih in postopkih v zvezi s skrbništvom ali posvojitvijo otrok ter v primerih ohranjanja vojne, službene ali poslovne skrivnosti in zaščite varnosti in obrambe države, vendar le v obsegu, ki je nujno potreben, da se zaščitijo interesi sojenja. (po Bačić, 2004, str. 319—320) Na sojenju v skladu z zakonom sodelujejo tudi sodniki porotniki. (Sokol, str. 271)

⁹⁰ Javnost dela sodišč je ena od temeljnih značilnosti ustavno-demokratske strukture državnih organov. (Bačić, 2004, str. 320)

Sodnika imenuje in razrešuje Državni sodniški svet, v primeru prvega opravljanja sodniške funkcije, se sodniki imenujejo za dobo 5-ih let (122. člen, II. odstavek). Sodniki ne morejo opravljati služb, ki so po zakonu nezdružljive z njegovo funkcijo (122. člen, VI., VII. odstavek). (Sokol, 1998, str. 271)

Sodniška služba je stalna. To in razlogi, ki so potrebni za razrešitev sodnika, so bistveni za zagotovitev neodvisnosti in samostojnosti sodne veje oblasti. (Ustav republike Hrvaške, 2001, str. 105) Razrešitev je možna v primeru: če razrešitev zahteva sam sodnik, če trajno izgubi sposobnost za opravljanje poklica, če je obsojen za kaznivo dejanje, zaradi katerega je neprimeren za nadaljnje opravljanje sodniške funkcije, če v skladu z zakonom tako odloči Državni sodni svet, zaradi hujšega disciplinskega prekrška, in ko dopolni starost 70 let.

Poleg zgornjih dveh bistvenih in najbolj učinkovitih elementov, pa je neodvisnost pravnega položaj sodnikov zagotovljena tudi s strokovno nepremičnostjo.

To pomeni, da jim pridobljeno strokovno sodniško znanje ne more biti odvzeto z odločitvijo izvršilne veje oblasti. Sodnik ne more biti premeščen proti svoji volji, razen v primeru, če se sodišče odpravi (122. člen, VI. odstavek). Načelo sodniške neodvisnosti mora biti zagotovljeno tudi z materialnim položajem sodnika: njegova plača mora biti določena v taki višini, da je neodvisen od vlade in strank. (Bačić, 2004, str. 324)

Sodnik ima pravico pritožbe na odločitev o njegovi razrešitvi in odločitvi o disciplinski odgovornosti v 15-ih dneh od dneva prejema odločitve na Ustavno sodišču Republike Hrvaške, katero o pritožbi odloči na podlagi ustavnega zakona o Ustavnem sodišču Republike Hrvaške. Ustavno sodišče mora o pritožbi odločiti v roku 30-ih dni, odločitev ustavnega sodišča izključuje pravico do ustavne pritožbe (122. člen, IV., V., VI. odstavek).

Sodniki imajo imuniteto. Tako ne oni, ne sodniki porotniki, ki sodelujejo na sojenju, ne morejo biti pozvani na odgovornost za izraženo mnenje ali glasovanje pri sprejetju sodne odločbe. Odgovornost pa je podana v primerih, ko sodnik krši zakon, kar predstavlja kaznivo dejanje. Sodnik ne more biti priprt v postopku kaznivega dejanja pri opravljanju sodniške službe, brez odobritve Državnega sodniškega sveta⁹¹ (121. člen).

Državni sodni svet je poseben organ sodne veje oblasti, ustavna in zakonska institucija, katerega pristojnosti so imenovanje in razreševanje ter odločanje o disciplinski odgovornosti sodnikov in državnih odvetnikov.

⁹¹ To pomeni, da imajo sodniki uradno imuniteto oz. osebno imuniteto, ki jo kot državni uslužbenci uporabljajo pri morebitnih kršitvah, nastalih kot posledica opravljanja službe. (Bačić, 2004, str. 322)

Pri tem si je dolžan pridobiti mnenje pristojnega odbora hrvaškega sabora.

Poleg tega imenuje in razrešuje predsednike vseh sodišč, državne odvetnike in njihove namestnike. Na predlog vlade Republike Hrvaške imenuje predsednika Vrhovnega sodišča Republike Hrvaške. (Sokol, 1998, str. 272)

Člani sveta se izbirajo za dobo 4-ih let s tem, da član sveta ne more biti nihče več kot dvakrat zapored. Predsedniki sodišč ne morejo biti izbrani za člane sveta (123. člen, IV., V. odstavek).

Sestavljen je iz 11-ih članov, ki jih iz vrst pomembnih sodnikov, odvetnikov in univerzitetnih profesorjev pravne znanosti izbira hrvaški sabor. Večina vseh članov mora biti iz vrst sodnikov (123. člen, III. odstavek).

Predsednik Državnega sodnega sveta se voli s tajnim glasovanjem z večino glasov članov sveta, za dobo dveh let (123. člen, VI. odstavek).

Ustanavljanje, področje, sestavo in strukturo sodišč ter postopek pred sodiščem ureja zakon. Prav tako se področje in način dela Državnega sodnega sveta ureja z zakonom.

5.5 DRŽAVNO TOŽILSTVO

Načelo delitve oblasti daje pravico pravnega pregona izvršilni veji oblasti oziroma njeni posebni formaciji državnega tožilstva.

Tako je državno tožilstvo⁹² samostojen in neodvisen sodni organ, pooblaščen in dolžno je postopati proti storilcem kaznivih dejanj, pravno ukrepati, da se zaščiti lastnina Republike Hrvaške in predlagati pravna sredstva za zaščito ustave in zakonov.

Naloga državnega tožilca je, da spremlja pravilno izvajanje in uporabo zakonov, ki so v njegovi pristojnosti. Imajo pravico sprejemati odločitve o tem, koga in kdaj tožijo, pri tem pa imajo široko diskrecijsko pravico. (Bačić, 2004, str. 327—329)

Glavnega državnega tožilca Republike Hrvaške imenuje hrvaški sabor na predlog vlade Republike Hrvaške, ob predhodnem mnenju pristojnega odbora hrvaškega sabora, za dobo 4-ih let.

⁹² Pojem državnega tožilstva pomeni izbranega ali imenovanega državnega uslužbenca, ki pripravlja in vodi obtožnico proti osebam, ki so osumljene, da so storile zločin. (Bačić, 2004, str. 327)

Državni tožilski svet izvoli hrvatski sabor na način in po postopku, določenim z zakonom. Večina od skupnega števila članov sveta mora biti iz vrst namestnikov državnega tožilca. Vodje državnih tožilcev ne morejo biti člani sveta.

S prvim opravljanjem službe so namestniki državnega tožilca imenovani za dobo 5-ih let. Po ponovnem imenovanju za namestnika pa se služba opravlja stalno. Namestnike v skladu z ustavo imenuje, razrešuje in odloča o njihovi disciplinski odgovornosti, Državni tožilski svet.

Področje, struktura in način dela Državnega tožilskega sveta in državnega tožilstva je določeno z zakonom (124. člen).

6. USTAVNO SODIŠČE

Ustavno sodišče Republike Hrvaške je neodvisni ustavni organ, kolegijskega sestave in ima ekskluzivno ustavno-sodno funkcijo, v kateri odloča o skladnosti zakona z ustavo⁹³. (Bačić, 2004, str. 330)

Glede na njegove pristojnosti, kot samostojnega organa visokega pravnega znanja in avtoritete, ločenega od sistema organizacije oblasti, katerega glavna naloga in skrb je ohranjanje ustavnosti in zakonitosti tako v odnosu na zakonodajno, izvršilno in sodno vejo oblasti, bi se lahko o Ustavnem sodišču govorilo kot o četrti veji oblasti.

Kljub vsemu pa je v teoriji in na samem ustavnem sodišču prevladalo mnenje, da gre za ustavni organ s pooblastili ustavne medoblasti, ki v tem pogledu nadzoruje vse tri veje oblasti (varuh ustave). (Ustav republike Hrvatske, 2001, str. 106)

Slika 7: Ustavno sodišče Republike Hrvaške



Vir: http://en.wikipedia.org/wiki/Constitutional_Court_of_Croatia

Pristojnosti Ustavnega sodišča Republike Hrvaške so opredeljene v 128. členu ustave, ki določa:

- odloča o skladnosti zakonov z ustavo;
- odloča o skladnosti drugih predpisov z ustavo in zakoni;
- lahko ocenjuje ustavnost zakona in ustavnost in zakonitost drugih predpisov, ki so prenehali veljati, pa od tega prenehanja pa do vložitve zahteve ali predloga za začetek postopka ni preteklo več kot eno leto;

⁹³ Je samostojen in neodvisen od vseh drugih državnih vej oblasti, kar pomeni, da je glede odgovornosti neodvisen od parlamenta, vlade in sodne veje oblasti. (Sokol, 1998, str. 107)

- odloča o ustavnih pritožbah zoper posamezne odločitve državnih organov, organov lokalne in področne (regionalne) samouprave in pravnih oseb z javnimi pooblastili, ko so s temi odločitvami prizadete človekove pravice in svoboščine ali pravica do lokalne in področne (regionalne) samouprave, ki jih zagotavlja ustava Republike Hrvaške;
- spremlja uresničevanje ustavnosti in zakonitosti in o opaženih pojavih neustavnosti in nezakonitosti obvešča hrvaški sabor;
- rešuje spore o pristojnostih med organi zakonodajne, izvršilne in sodne veje oblasti;
- v skladu z ustavo odloča o odgovornosti predsednika republike,
- nadzoruje ustavnost programov in delovanja političnih strank in jim v skladu z ustavo lahko prepove delo;
- nadzoruje ustavnost in zakonitost volitev in državnega referendumu in rešuje volilne spore, ki niso v pristojnosti sodišč;
- opravlja druge posle, določene z ustavo.

Medtem ko pristojnosti, določene v prvih sedmih alinejah, predstavljajo aktivnosti, ki so značilne za skoraj vsa ustavna sodišča, pa sta osma in deveta, specifični za posamezne sisteme in institucije. Včasih se ti dve pristojnosti imenujeta tudi dopolnilni pristojnosti. (Bačić, 2004, str. 334)

Ustavno sodišče Republike Hrvaške je sestavljeno iz 13-ih sodnikov, ki jih izvoli hrvaški sabor iz vrst uglednih pravnikov, predvsem sodnikov, državnih tožilcev, odvetnikov in univerzitetnih profesorjev prava za dobo 8-ih let. Ustavno sodišče voli svojega predsednika za dobo 4-ih let. Postopek za kandidiranje in predlaganje izvaja odbor hrvaškega sabora, pristojen za ustavo (125. člen).

Ustavni sodniki ne bi mogli opravljati svoje funkcije vestno, če jim ne bi bil zjamčen stabilen in neodvisen položaj. Tako sodniki ustavnega sodišča ne morejo opravljati druge javne ali profesionalne funkcije⁹⁴ in jih ni mogoče odstaviti iz položaja pred potekom časa, za katerega so bili izvoljeni, razen v ustavno določenih primerih 127. člena; če sam tako zahteva, če je obsojen na zaporno kazen ali če trajno izgubi zmožnost za opravljanje poklica.

Ustavnim sodnikom je, prav tako kot poslancem, zagotovljena imuniteta kar pomeni, da imajo imuniteto neodgovornosti in imuniteto nedotakljivosti. Slednja vsebuje izjemo, saj je ustavnega sodnika v primeru, da je zaloten pri storitvi hujšega kaznivega dejanja možno pridržati, z obveznim obveščanjem ustavnega sodišča.

⁹⁴ Saj bi opravljanje druge javne ali profesionalne funkcije uvedlo dvom v obstoječi sistem, ki temelji na načelu nevtralnosti. (Bačić, 2004, str. 332)

Iz zgornjih določb je razvidno, da se z neodvisnostjo sodnikov in z njihovo zaščito pred poseganjem izvršilne veje oblasti v njihovo delo, poskuša zagotoviti, da ne pride do zlorabe pravnega sistema in enakosti državljanov pred zakonom. (po Sokol, 1998, str. 114—115)

Ustavna sodišča, kot vir posebnega in visokostrokovnega znanja o ustavi in njeni vsebini ter sredstva za njeno zaščito, ščitijo celoten prostor ustavnosti. Tako ustavnosti kot zaokroženega področja pravnih norm in njihovega doseganja, ni brez njene realizacije. Zaradi tega je v 129. členu določeno, da je v primeru, ko ustavno sodišče določi, da pristojni organ ni sprejel predpisa za izvrševanje določb ustave, pa je bil to dolžan storiti, o tem obvesti vlado. V primeru, ko zgoraj navedeno kršitev stori vlada, pa obvesti hrvaški sabor.

V 130. členu ustave je ustavnemu sodišču dodeljena pravica do določanja »ustavnosti« zakona in drugih pravnih aktov ter pravica do sankcioniranja po določitvi neskladnosti z ustavo. Predvidene sankcije po ustavi so odprava ali razveljavitev zakona in drugih pravnih aktov. (Bačić, 2004, str. 349—350)

Posebnost institucije ustavnega sodstva in pomen njegove vloge, ustava utemeljuje s potrebo, da se ta institucija in vsa problematika, ki se nanaša na njen obstoj in delovanje, normativno zaokroži s sprejemom posebnega ustavnega zakona, ki se od običajnih zakonov razlikuje po načinu sprejetja in postopku spremembe (po postopku določenem za spremembo ustave). (Bačić, 2004, str. 351) V skladu z ustavno določbo Ustavno sodišče Republike Hrvaške detajlno ureja Ustavni zakon o ustavnem sodišču Republike Hrvaške (prečiščeno besedilo, NN 49/02) in njegov poslovnik. (NN 181/03) (Smerdel in Sokol, 2009, str. 181)

7. LOKALNA, MESTNA IN PODROČNA SAMOUPRAVA

V vsaki državi se zaradi same velikosti državnega ozemlja le-ta področno razdeli na ožje teritorialne enote, organizirane kot državna oblast.

Lokalna samouprava⁹⁵ v najširšem smislu pomeni skupek samoupravnih institucij in metod za upravljanje z lokalnimi političnoteritorialnimi skupnostmi na načelu neposrednega in splošnega sodelovanja prebivalcev teh skupnosti v vseh zadevah lokalnega pomena⁹⁶.

Na temelju ustavno zajamčenega delovnega področja lokalne skupnosti predstavljajo protiutež centralizaciji oblasti. Lahko se zoperstavijo osrednji oblasti in zaščitijo svoje pravice in pravice državljanov. (Sokol, 1998, str. 273—275) Tako v najožjem smislu predstavlja najvišjo stopnjo decentralizacije⁹⁷, katero poleg prenosa zadev, zaznamuje tudi prenos odločanja in izvoljenost organov lokalnih teritorialnih skupnosti.

Lokalne samouprave morajo obstajati tudi zato, ker so nujno potrebne za opravljanje vseh tistih funkcij, ki jih ne opravljajo osrednji organi. Čeprav se njihove funkcije ne morejo primerjati s funkcijami osrednjih organov, so življenjskega pomena po vlogi, ki jo igrajo v vsakodnevem življenju njenih prebivalcev.

Nad njihovim delom v večji ali manjši meri opravljajo nadzor osrednji organi oblasti. (po Bačić, 2004, str. 352—356)

Ustavne določbe o lokalni samoupravi predstavljajo podlago za izgradnjo uravnoteženega sistema lokalne samouprave, saj je z ustavo zajamčena pravica do lokalne samouprave, kar pomeni, da bi zakonodajalec, ki bi jih prekršil, presegel meje svojih ustavnih pooblastil. (po Sokol, str. 274—276)

Ustava Republike Hrvaške v 132. členu zagotavlja državljanom pravico do lokalne in področne (regionalne) samouprave, kot eno temeljnih ustavnih pravic.

Ta pravica se izvaja preko lokalnih oziroma področnih (regionalnih) predstavniških organov, ki so sestavljeni iz članov, izvoljenih na podlagi neposredne, enake in splošne volilne pravice.

⁹⁵ Samouprava imenujemo javno organizacijo, ki je pooblaščen, da odloča in upravlja z določenim delom političnih ukrepov in pravnih sredstev na področju notranje in suverene pravne pristojnosti. (Bačić, 2004, str. 351)

⁹⁶ Lokalna samouprava zajema samo zadeve, ki se smatrajo za lokalne zadeve in se bolje opravljajo na lokalni ravni, ker so v prvi vrsti pomembne za lokalno prebivalstvo. (Sokol, 1998, str. 247)

⁹⁷ Decentralizacija pomeni prenos pristojnosti iz centralnih organov na nižje. (Veliki slovar tujk, 2002, str. 180)

Državljeni lahko neposredno sodelujejo pri upravljanju lokalnih zadev preko zborov, referendumov in drugih oblik neposrednega odločanja v skladu z zakonom in statutom (132. člen).

Po Ustavi Republike Hrvaške so *skupnosti lokalne samouprave* občine⁹⁸ in mesta⁹⁹. Njihovo področje se določa z zakonom, prav tako pa se z njim lahko ustanovijo tudi druge skupnosti lokalne samouprave¹⁰⁰ (133. člen).

Opravljajo lokalne zadeve, s katerimi se uresničujejo potrebe državljanov, predvsem pa zadeve, ki se nanašajo na: ureditev naselij in stanovanj, prostorsko in urbanistično planiranje, komunalne dejavnosti, skrb za otroke, socialno skrbstvo, primarno zdravstvo, vzgojo in osnovno šolstvo, kulturo, telesno kulturo in šport, zaščito potrošnikov, zaščito in spodbujanje naravnega okolja, protipožarno in civilno zaščito. (Bačić, 2004, str. 355)

Skupnosti *področne (regionalne) samouprave* so županije, katerih področje se ureja z zakonom. Glavno mesto Zagreb in večjim mestom se lahko z zakonom določi pooblastila županije. V naselju ali delih naselja se lahko oblikujejo oblike mestne samouprave (133. člen).

Županije so najprej enote državne uprave in šele nato širše lokalne skupnosti. V parlamentu imajo poseben zbor (Županijski dom). (Kocjančič et al., 2009, str. 270) Opravljajo zadeve področnega (regionalnega) značaja, predvsem pa zadeve, ki se nanašajo na šolstvo, zdravstvo, prostorsko in urbanistično planiranje, gospodarski razvoj, promet in prometno infrastrukturo ter planiranje in razvoj mreže izobraževalnih, zdravstvenih, socialnih in kulturnih ustanov (134. člen).

Skupnosti lokalne in področne (regionalne) samouprave imajo pravico v skladu z zakonom in s svojim statutom, samostojno urejati notranjo organizacijo in področje delovanja svojih organov in jih prilagoditi lokalnim potrebam in zmožnostim (135. člen).

Organi so pri opravljanju zadev iz svojega področja samostojni in podrejeni samo nadzoru ustavnosti in zakonitosti pooblaščenih državnih organov. (Ustav republike Hrvatske, 2001, str. 107)

⁹⁸ Občine so skupnost lokalne samouprave, ki se praviloma oblikuje na področju več naselij, ki predstavljajo naravno, gospodarsko in družbeno celoto in so povezana s skupnimi interesi prebivalstva. (Zakon o lokalni samoupravi in upravi neodvisne in demokratične Hrvaške (NN 90/92))

⁹⁹ Mesto je skupnost lokalne samouprave, v kateri je sedež županije in predstavlja naravno, urbano, gospodarsko in družbeno celoto ter ima več kot 10.000 prebivalcev. (Zakon o lokalni samoupravi in upravi neodvisne in demokratične Hrvaške (NN 90/92))

¹⁰⁰ Skupnosti lokalne samouprave predstavljajo organizacijske enote, določene, da znotraj področja, ki pripada široki in suvereni pravni pristojnosti, odloča in upravlja z omejenim številom javnih ukrepov. (Bačić, 2004, str. 355)

Zadeve lokalnega in področnega (regionalnega) delovnega področja se določajo z zakonom¹⁰¹. (134. člen, III. odstavek)

Skupnosti lokalne in področne (regionalne) samouprave imajo pravico do lastnih sredstev, s katerimi svobodno razpolagajo pri opravljanju zadev iz svojega področja in morajo biti sorazmerna z njihovimi pooblastili. Država je dolžna finančno pomagati šibkejšim skupnostim. (Bačić, 2004, str. 358)

¹⁰¹ V primeru dodeljevanja teh zadev imajo prednost tisti organi, ki so najbližji ljudem. Pri določanju delovnega področja skupnosti je potrebno upoštevati širino in naravo zadeve in zahteve po učinkovitosti in ekonomičnosti. (Bačić, 2004, str. 355)

8. MEDNARODNI ODNOSI

Mednarodno pravo¹⁰² označuje skupino pravil, ki urejajo mednarodne odnose, ki so politično pomembni. Le-ti odnosi se zaradi svoje narave najprej proučijo s političnega, ekonomskega, kulturnega in predvsem pravnega stališča in so stalno prisotni med državami in njihovimi organizacijami in v določeni meri tudi med posamezniki.

Prvo podpoglavje omenjenega poglavja ustave Republike Hrvaške govori o mednarodnih sporazumih. Sklepanje mednarodnih sporazumov je v pristojnosti, odvisno od narave in vsebine sporazuma, hrvaškega sabora, predsednika republike (na predlog vlade) in vlade Republike Hrvaške (138. člen). Tako po ustavi hrvaški sabor potrjuje tri vrste mednarodnih sporazumov: tiste, ki zahtevajo sprejetje ali spremembo zakonodaje, sporazume vojne ali politične narave in sporazume, ki finančno obvezujejo Republiko Hrvaško. Parlamentarna potrditev mednarodnih sporazumov predstavlja notranjo ratifikacijo¹⁰³, ki označuje, da je sporazum pridobil pravno veljavo v Republiki Hrvaški.

Mednarodni sporazumi, s katerimi se mednarodni organizaciji ali zvezi daje pooblastila, ki izhajajo iz ustave Republike Hrvaške, hrvaški sabor sprejema z dvotretjinsko večino glasov vseh poslancev (139. člen). Potem predsednik republike kot najvišji organ zunanjega zastopanja, podpiše in izda diplomatski akt (ratifikacijsko izjavo), s katerim zagotovi, da je bil sporazum notranje potrjen in da je postal obvezen. (po Bačić, 2004, str. 359—361)

Mednarodni sporazumi, ki so sklenjeni, potrjeni, objavljeni in učinkujejo, so del notranjega pravnega reda Republike Hrvaške. Po pravni moči se nahajajo nad zakoni¹⁰⁴. Njihove določbe se lahko spreminjajo ali ukinjajo samo pod pogoji in na način, določen v njih samih ali v skladu s splošnimi pravili mednarodnega prava (140. člen).

¹⁰² Mednarodno pravo omejuje suverenost držav. V sodobnem svetu ni več države, ki bi bila v pravem pomenu besede neodvisna. Kljub vsemu pa gre za načelno primarnost, saj je določanje vsebine norm mednarodnega prava še vedno v največjem delu v pristojnosti držav. (Bačić, 2004, str. 360)

¹⁰³ Ratifikacija pomeni pravnomočnost, potrjenost, priznanost. (Veliki slovar tujk, 2002, str. 968)

¹⁰⁴ Njihova pravna moč ne izhaja samo iz samega posebnega postopka sprejetja v hrvaškem saboru, temveč tudi iz obveznosti (ker je članica mednarodnega pravnega reda), po kateri je država dolžna spoštovati mednarodno pravo. (Bačić, 2004, str. 362)

V 141. členu ustava opredeljuje, da lahko postopek za združevanje države v zveze z drugimi državami sproži najmanj tretjina poslancev hrvaškega sabora, predsednik republike in vlada Republike Hrvaške. O združevanju predhodno odloča hrvaški sabor z dvotretjinsko večino glasov vseh poslancev. Odločitev se sprejme na obveznem referendumu z večino glasov vseh volivcev v državi. Referendum pa se mora izvesti v roku 30-ih dni od dneva sprejema odločitve v hrvaškem saboru (141. člen).

Združevanje pa je tudi omejeno, in sicer v smislu prepovedi, ki je predvsem deklarativnega pomena. Tako ob upoštevanju predvsem civilizacijskih in kulturnih vidikov, ki jih možnost združevanja prinaša, ustavodajalec prepoveduje možnost začetka postopka združevanja Republike Hrvaške v zveze s tistimi državami, »v katerih bi združevanje pripeljalo ali moglo pripeljati do obnavljanja jugoslovanske državne skupnosti oziroma balkanske državne zveze v kakršnikoli obliki«. (po Bačić, 2004, str. 364—365)

9. SPREMEMBE USTAVE

Hrvaška ustava v devetem poglavju opredeljuje postopek za spremembo oziroma dopolnitve ustave.

Predlagalno pravico za spremembo ustave ima najmanj petina poslancev hrvaškega sabora, predsednik republike in vlada Republike Hrvaške. Ustavodajalec je dodelil pravico za spreminjanje ustave zakonodajnemu organu. Tako hrvaški sabor z večino glasov vseh poslancev odloča ali bodo pristopili k spremembi ustave in nato potrdil načrt spremembe ustave z večino glasov vseh poslancev.

Ko je predlog v prvi fazi sprejet, v drugi fazi državni zbor odloči o spremembi ustave in sprejme akt o spremembi ustave z dvotretjinsko večino glasov vseh poslancev. Tako je za spremembo ustave potrebna bistveno zahtevnejša večina kot pri sprejemu zakona.

Sledi nadaljevanje postopka v tretji fazi, v kateri se volilci izrekajo o spremembi ustave, vendar ne kot obvezna sestavina postopka, temveč le na posebno zahtevo. Sabor mora predlagano spremembo ustave predložiti v sprejem volilcem na referendumu, če to zahteva 10 % vseh volilcev. Sprememba ustave je na referendumu sprejeta, če zanjo glasuje večina volilcev, ki so glasovali, pod pogojem, da se glasovanja udeleži večina vseh volilcev.

Sprememba ustave začne veljati razglasitvijo v hrvaškem saboru.

Glede na revizijski sistem hrvaške ustave je razvidno, da je le-ta čvrsta, saj za spremembo oziroma dopolnitev svojih določb zahteva poseben postopek. Le-ta je zahtevnejši in težji od zakonodajnega, prav tako pa je kворum odločanja močno povišan (kvalificirana večina). (Bačić, 2004, str. 379—380)

10. KONČNE DOLOČBE

Končne določbe so zadnje poglavje hrvaške ustave. Medtem ko prehodne določbe služijo za reševanje spornih vprašanj in so časovno omejene, končne določbe predstavljajo nov sestavni del.

Tako končne določbe v hrvaški ustavi opredeljujejo, da hrvaški sabor sprejme ustavni zakon za izvajanje ustave Republike Hrvaške (147. člen), ter da z uveljavitvijo sprememb ustave Republike Hrvaške preneha z delom Županijski dom hrvaškega sabora in preneha mandat predsedniku in članom Državnega sodnega sveta in predsedniku Vrhovnega sodišča Republike Hrvaške (146. člen).

11. SPREMEMBE USTAVE REPUBLIKE HRVAŠKE

Prve spremembe ustave Republike Hrvaške leta 1997 so nastale, ker je bilo potrebno zamenjati in izbrisati iz ustave vse določbe, ki so se v pravnoformalnem, vrednostnem oz. jezikovnem smislu kazale na ostanke prejšnjega sistema. (Sokol, 1998, str. 24)

Ostale spremembe ustave Republike Hrvaške pa so sledile, ker so se s časom pokazale vse slabosti in pomanjkljivosti ustave iz leta 1991, predvsem v reguliranju političnega sistema in uresničevanju polpredsedniškega sistema v družbeni realnosti. Pokazalo se je, da polpredsedniški sistem v praksi omogoča predsedniku države veliko koncentracijo oblasti in moči, veliko več, kot bi bilo ustrezno za demokratično družbo.

Prav tako je postalo jasno, da bo Županijski dom opravljaj ustavne dolžnosti na način, da bo (pre)več pozornosti namenjal razmerju moči v domu in interesom stranke, iz katere prihajajo poslanci, kot pa interesom področne (regionalne) samouprave, kar bi moralo biti bistvo njegove funkcije. (po Arlović, 2003, str. 8—19)

11.1 USTAVNE SPREMEMBE IZ LETA 1997

Predstavniški dom sabora Republike Hrvaške je dne 12. 12. 1997 sprejel Ustavni zakon o spremembi in dopolnitvi Ustave Republike Hrvaške ¹⁰⁵(NN 135/97). (Perić, 2007, str. 207)

Pomen sprememb ni bil v tem, da se vsebinsko spremenijo institucije ali določbe hrvaškega sistema glede temeljnih načel, pravic in svoboščin ter strukture državne oblasti in lokalne samouprave. Bistvo je bila ukinitvev oz. sprememba tistih določb ustave, ki so nastale v času, ko je bila Hrvaška formalnopravno še v sestavi bivše Jugoslavije. Ostale spremembe in dopolnitve so bile večinoma tehnične narave. (Bačić, 2004, str. 381)

Ustavni zakon o spremembah in dopolnitvah ustave je izbrisal celotno IX. poglavje ustave z naslovom Prehodne in končne določbe (od 140. do 142. člena).

¹⁰⁵ Ustavni zakon o spremembi in dopolnitvi Ustave Republike Hrvaške je bil sprejet na iniciativo takratnega predsednika republike. (Bačić, 2004, str. 381)

Ukinjen je bil 140. člen¹⁰⁶, ki je govoril o tem, da Republika Hrvaška ostaja v sestavi Socialistične federativne republike Jugoslavije do novega sporazuma jugoslovanskih republik oz. dokler hrvaški državni sabor ne odloči drugače.

141. in 142. člen sta vsebovala časovne roke, usklajevanje sistema, organizacijo državne oblasti in celoto pravnega sistema, utemeljenega na zakonih in ustavi iz leta 1990. Ta dva člena sta bila izbrisana, saj sta izpolnila svojo nalogo in potem postala brez pomena. (Sokol, 1998, str. 27)

Najpomembnejša sprememba je bila dopolnitev 135. člena z 2. odstavkom, ki govori, da je združevanje Republike Hrvaške v zvezo z drugimi državami, ki bi lahko pripeljala do obnavljanja jugoslovanske državne skupnosti oz. kakršnekoli balkanske državne zveze, ne glede na obliko, prepovedano¹⁰⁷.

Dopolnjen je bil 133. člen, v katerem je bilo izrazito določeno, da mednarodne sporazume potrjuje hrvaški sabor. (Smerdel in Sokol, 2009, str. 37) Zaradi preprečevanja zmede in nestrinjanja ustavnih oblasti, predvsem sodne in izvršilne, je ustavodajalec dopolnil tudi 134. člen tako, da morajo mednarodni sporazumi poleg tega, da so sklenjeni, potrjeni in objavljeni, tudi pravno učinkovati.

Narodna banka Republike Hrvaške se je preimenovala v Hrvaško narodno banko, Sabor Republike Hrvaške pa se je preimenoval v Hrvaški državni sabor. (Perić, str. 207) Ime Republiškega sodnega sveta se je spremenilo v Državni sodni svet. (Bačić, 2004, str. 326)

Dopolnjena je bila preambula, in sicer z zadnjo alinejo I. odstavka – opredelitvijo in zmago v državljanski vojni. (Sokol, 1998, str. 29—30) Prav tako je bilo na novo opredeljeno, da je Hrvaška nacionalna država hrvaškega naroda in država avtohtonih nacionalnih manjšin v Hrvaški: Srbov, Čehov, Slovakov, Italijanov, Židov, Nemcev, Avstrijcev in ostalih, ki niso njeni državljani. (Perić, 2007, str. 207)

Po spremembah je bila Ustava Republike Hrvaške sestavljena iz 8-ih delov.

¹⁰⁶ Določba iz 140. člena je primer določbe, ki je bila nujno potrebna v okoliščinah razpada Jugoslavije, po tem pa je izgubila svoj prvotni smisel in je prenehala veljati. (Bačić, 2004, str. 381)

¹⁰⁷ Bistvo omenjene določbe je, da je hrvaški narod na podlagi splošne zgodovinske izkušnje za vedno prekinil z vsem, kar bi peljalo oz. moglo pripeljati do kakršnekoli južnoslovanske državne skupnosti oz. zveze, (Sokol, 1998, str. 29—30) saj je bil hrvaški narod v obdobju 1918—1990 v skupnosti s skupino držav, kjer ni bila dosežena dejanska svoboda hrvaškega naroda v meri, ki bi posamezniku in državi omogočala enakopravno vlogo. Predvsem pa je bila cena v borbi za neodvisnost po letu 1990 prevelika, da bi prišlo do ponovnega združevanja z isto skupino držav. (Bačić, 2004, str. 364)

11.2 USTAVNE SPREMEMBE IZ LETA 2000 IN 2001

S postopkom ustavne revizije iz leta 2000 in 2001 se je ustavodajalec dotaknil pooblastil predsednika republike, strukture hrvaškega sabora in razmerja med izvršno in zakonodajno oblastjo, položaja sodstva in reguliranja njegove neodvisnosti oziroma zahtevane strokovne usposobljenosti sodnikov, kontrole zakonodajne oblasti, nekaterih pomembnih področij političnega sistema (obrambe, obveščanje skupnosti itd.) in položaja ter nadaljnje razčlenitve lokalne skupnosti. (Bačić, 2004, str. 381)

Cilji, ki so bili temelj prvih sprememb in dopolnitev ustave Republike Hrvaške iz leta 2000¹⁰⁸ so bili; sprememba polpredsedniškega sistema v parlamentarni sistem, decentralizacija države na osnovi reforme lokalne in področne (regionalne) samouprave, okrepitev pravne države in vladavine prava¹⁰⁹ ter možnost za še bolj kvalitetno javno kontrolo oblasti in uresničevanje neposredne demokracije. (Arlović, 2003, str. 10) Cilj ustavnih sprememb je bil vzpostavitev odgovorne in istočasno učinkovite izvršilne veje oblasti.

Bistvo omenjenih ustavnih sprememb je bila politična zahteva, da se z ustavnimi določbami, kolikor je to le mogoče, vzpostavijo institucionalne prepreke za obnavljanje centraliziranega sistema, personalizirane in koncentrirane oblasti predsednika republike, ki se je s pomočjo polpredsedniškega sistema razvil v prvih desetih letih samostojne republike Hrvaške.

Spremembe ustave iz leta 2000 so bile daleč največje in najpomembnejše. Razlogi za tako revizijo pa so nastali, ker je polpredsedniški sistem v praksi pomenil koncentracijo zakonske in dejanske oblasti v rokah predsednika republike, njegovega urada in svetovalnih teles, od katerih je najizrazitejšo vlogo odigral Svet za obrambo in nacionalno varnost. Poleg koncentracije in personalizacije oblasti pa je bil za sistem značilen nepotizem¹¹⁰, odsotnost komunikacije z javnostjo in parlamentom, ogromna neformalna moč dvorske kamarile¹¹¹, predsedniške družine, strank in prijateljev, razumevanje predsednika na način, da je nad zakonom in neodgovoren pred njim, nepreglednost pri sprejemanju političnih odločitev in razumevanje ustave kot instrument dnevne politike. (<http://www.pravo.hr/seminar/brankosmrdel>, 2009)

¹⁰⁸ Predstavniški dom hrvaškega državnega sabora je dne 29. 11. 2000 sprejel spremembe in dopolnitve ustave, s katerimi se je omogočila sprememba sistema iz predsedniškega v parlamentarnega. (Perić, 2007, str. 250)

¹⁰⁹ Okrepitev neodvisnosti in strokovnosti sodstva, sprememba vloge ustavnega sodišča glede na nove odnose med organi oblasti. (Smerdel, 2009, str. 40)

¹¹⁰ Nepotizem pomeni podeljevanje visokih služb sorodnikom in dajanje prednosti sorodstvu. (Veliki slovar tujk, 2002, str. 783)

¹¹¹ Kamarila slabšalno pomeni skupino vplivnih oseb. (Veliki slovar tujk, 2002, str. 538)

Cilja, ki sta bila podlaga drugih sprememb in dopolnitev ustave Republike Hrvaške iz leta 2001, pa sta bila ukinitve županijskega doma¹¹² in podrobnejša ureditev zagotavljanja pravic državljanov do glasovanja (volivci z dvojnimi državljanstvom).

Poleg teh dveh glavnih ciljev, so bila zajeta tudi vprašanja jasnejšega urejanja človekovih pravic in svoboščin in gospodarsko-finančnega sistema itd. (Arlović, 2003, str. 12)

Predstavniški dom hrvaškega državnega sabora je dne 28. 3. 2001 ponovno sprejel spremembe in dopolnitve ustave¹¹³, s katerimi je ukinil Županijski dom, s čimer je hrvaški državni sabor postal enodomen. (Perić, 2007, str. 244)

Do leta 2000 je bil parlament dvodomen. Prvi, Predstavniški dom¹¹⁴ je imel od 100 do 160 članov, ki so jih volili na neposrednih in tajnih volitvah, na temelju splošne in enake volilne pravice. Opravljal je predvsem nadzorno funkcijo in funkcijo nadzora nad delom vlade, ni pa imel vpliva na njeno oblikovanje. (Fink Hafner et al., 2005, str. 57) Drugi, Županijski dom¹¹⁵ je združeval 3 člane iz vsake županije¹¹⁶ in 5 članov, ki jih je imenoval predsednik Republike Hrvaške, iz skupine zaslužnih državljanov. Člane so volili za dobo 4-ih let in nihče ni mogel biti član obeh domov. Kljub vsemu pa oba doma parlamenta nista bila enaka ne po številu članov, ne po ustavno dodeljenih pooblastilih in sta imela vsak svoj poslovnik za organizacijo dela. (Bačić, 2004, str. 216)

Z ustavnimi spremembami leta 2000 se je z razširitvijo in preciziranjem pooblastil na področju obrambe (v 7. in 90. členu), položaj sabora močno okrepil. (Smerdel, 2009, str. 50) Poleg splošnega političnega nadzora nad vlado in okrepitve institucionalnega sistema izvajanja njegove odgovornosti, je bila njegova vloga poudarjena tudi s sodelovanjem njegovega predsednika pri sprejemanju odločitev predsednika republike. (http://www.pravo.hr/USTP/seminar/prof.dr.sc.branko_smerdel, 2009)

V ustavi pred letom 2000 so bila predsedniku države dana velika pooblastila. Če je predsednik uporabljal ustavno možnost sodelovanja v delu vlade, ji je tudi predsedoval.

¹¹² Do ukinitve Županijskega doma je prišlo, ker karakteristike drugega doma v unitarni državi več ali manj izražajo zavedno željo ustavodajalca, da s svojim predstavništvom, v katerem so tudi konzervativni elementi, ublaži/obvlada demokratično dinamiko prvega doma. (Bačić, 2004, str. 200) Prav tako se omenjeni dom ni potrdil kot uspešno predstavniško telo, saj ni omogočil niti funkcije zastopanja lokalnih oz. regionalnih interesov na državni ravni. (Smerdel in Sokol, 2009, str. 295)

¹¹³ Čeprav je šlo za dve različni spremembi, pa gre v vsebinskem smislu za eno spremembo, opravljeno v dveh fazah. (Arlović, 2003, str. 10)

¹¹⁴ Predstavniški dom je bil zgornji dom hrvaškega sabora in je predstavljal vse državljane. Po funkciji in položaju je bil najvišji in najpomembnejši. (Fink Hafner et al., 2005, str. 57)

¹¹⁵ Županijski dom je bil spodnji dom, vpeljan v sabor dne 22. 3. 1993, s čimer je postal hrvaški sabor po ustavi republike Hrvaške dvodomen. Predstavljal je 20 županij in mesto Zagreb. (Fink Hafner et al., 2005, str. 57) Imel je izključno svetovalna in suspenzivna pooblastila. (Smerdel in Sokol, 2009, str. 294)

¹¹⁶ Izbirna osnova za Županijski dom je bilo 20 županij. (Bačić, 2004, str. 206)

Imenoval in razreševal je predsednika vlade, na predlog predsednika vlade je imenoval in razreševal podpredsednika in člane vlade, na predlog predsednika vlade je imel možnost razrešiti predstavniški dom parlamenta itd. (Fink-Hafner et al., 2005, str. 56) Tako je bil ustavno in dejansko nedotakljiv nosilec izvršilne oblasti. Prav tako je imel proste roke pri sprejemanju uredb z zakonsko močjo (brez vlade). (po Bačić, 2004, str. 274—287) Imel je nadzor nad varnostnimi službami, bil je zastopnik države doma in v tujini in imel je pravico do odločanja o diplomatskih vprašanjih. (Bačić, 2004, str. 361)

Z ustavnimi spremembami leta 2000 so predsedniku republike ostala relativno močna pooblastila. Ostane pomemben element ustavnega sistema (vrhovni poveljnik obrambnih sil, nadzira varnostne službe in zastopa Republiko Hrvaško) s pravico do dajanja pobud na najpomembnejših področjih dejavnosti države, vendar pri tem sodeluje z vlado in saborom. Predsednika republike volijo državljani neposredno, pri delovanju pa je pri sprejemanju večine svojih odločitev omejen z institucijo sopodpisa. Soglasje se nanaša na vsa vprašanja mednarodnih odnosov, zunanje politike in državne varnosti, ki so v pristojnosti izvršilne veje oblasti. Pri obrambi države pa ima v odnosu do vlade ustavno močnejši položaj. (Sokol, 2008, str. 6)

Do leta 2000 je bil položaj vlade¹¹⁷ v izrazito šibkejšem in podrejenem položaju z močno zoženimi pristojnostmi, saj je bila večina njenega delovanja pod neposrednim nadzorstvom predsednika in parlamenta. (Fink Hafner et al., 2005, str. 56) Iz ustavnih določb, ki so govorile o državnem poglavarju in ustavnem odnosu med predsednikom Republike Hrvaške in vlado Republike Hrvaške, kot tudi iz ustavnopolitičnega smisla polpredsedniškega sistema oblasti je bilo razvidno, da je izvršna oblast imela dualistično strukturo. Nosilca izvršilne oblasti sta bila predsednik republike in vlada, s tem da je bil prvi organizacijsko in funkcionalno nadrejen drugemu. Vlada je bila odgovorna predsedniku republike in ne hrvaškemu saboru.

Z ustavnimi spremembami leta 2000 je postala vlada odgovorna izključno parlamentu. Njen položaj je bil funkcionalno okrepljen, saj danes ne sodeluje samo pri sprejemanju odločitev, temveč ohranja pravico do pobude in prednosti na vrsti področij pri oblikovanju notranje in zunanje politike.

¹¹⁷ Instrumenti odgovornosti vlade parlamentu v letih 1990—2000, so bili predvsem mrtva črka na papirju. Tako je Predstavniški dom hrvaškega parlamenta zelo neučinkovito vplival na delo vlade. V tem obdobju je bila vlada in večina poslancev v hrvaškem saboru zvesta predsedniku republike, zaradi česar ni prihajalo do medsebojnih nasprotij. Predstavniški dom je bil popolnoma odvisen od vlade. V omenjenem obdobju parlament ni niti enkrat pokazal najmanjše namere, ki bi kazala na formalnopravni postopek strmoglavljenja vlade oziroma izglasovanja nezaupnice. Razlog je bil najbrž v tem, da je bila za takšen korak parlamenta mogoča sankcija tj. razpust Predstavniškega doma (predsednik republike je lahko na predlog vlade in sopodpisu predsednika vlade, po posvetovanju s predsednikom doma, razpustil Predstavniški dom, če je le-ta izglasoval nezaupnico vladi). To pa je bil dovolj močan razlog, da poslanci niso razmišljali v tej smeri. (Bačić, 2004, str. 314)

86. člen ustave je bil dopolnjen z drugim odstavkom, ki je poleg poslanskih vprašanj uvedel tudi interpelacijo, kot novo ustavno institucijo, kot obliko politične odgovornost vlade. (Sokol, 2008, str. 6)

Z ustavnimi spremembami leta 2000 je Republika Hrvaška dobila novo obliko odnosov med parlamentom in izvršilno vejo oblasti. (po Bačić, 2004, str. 295—303) Sprememba polpredsedniškega sistema v parlamentarni sistem je omogočila, da je težišče moči in odgovornosti od predsednika republike prešel na hrvaški sabor in vlado Republike Hrvaške. Tako je danes bolj jasno izražena delitev oblasti na zakonodajno, izvršilno in sodno vejo, prav tako pa tudi v odnosu državne oblasti do lokalne samouprave. (Arlović, 2003, str. 12—13) Revizija ustave iz leta 2000 je uravnotežila sodelovanje predsednika republike, hrvaškega sabora in vlade pri sklepanju mednarodnih sporazumov na način, da je sklepanje mednarodnih sporazumov odvisno od njihove narave in vsebine. (Bačić, 2004, str. 361)

Z ustavnimi spremembami se je zagotovila možnost izvedbe reforme lokalne in področne (regionalne) samouprave na način, da bi se lokalna samouprava izvajala v mestih in občinah, področna (regionalna) pa v županijah.

Z ustavnimi spremembami se je tudi zagotovila možnost, da ima 10 % vseh volivcev v državi možnost, s svojimi podpisi zahtevati referendum o vprašanjih iz 1. in 2. odstavka 86. člena ustave. (Ustav republike Hrvatske, 2001, str. 22—23)

Bistvo smisla delitve oblasti je bilo izraženo in poudarjeno v dopolnitvi prvega odstavka 4. člena ustave, kjer je bilo poudarjeno, da delitev oblasti poleg horizontalne, zajema tudi vertikalno delitev. Spremembe pa so dodale tudi nov, drugi odstavek, ki se glasi: «Načelo delitve oblasti vključuje oblike medsebojnega sodelovanja in vzajemnega zaupanja nosilcev oblasti, predpisane z ustavo in zakoni.»

Razširjene so bile najvišje vrednote ustavnega sistema z enakopravnostjo spolov, poleg tega pa postanejo temelj za razlago in izvedbo ustave¹¹⁸.

¹¹⁸ Poleg vsega naštetega pa so ustavne spremembe še: iz določbe o opredelitvi predsednika republike izbrisale pojem državnega poveljarja (Bačić, 2004, str. 268), podrobneje so uredile državno tožilstvo (Bačić, 2004, str. 328), državnemu sodnemu svetu je bila odvzeta pravica imenovanja in razrešitve državnih pravobranilcev in odločanja o njihovi disciplinski odgovornosti. Z novo ustavo te naloge opravlja Državni tožilski svet. (Ustav republike Hrvatske, 2001, str. 105) Ime Hrvaškega državnega sabora se je spremenilo v Hrvaški sabor. (Perić, 2007, str. 252)

Na področju parlamenta se razen spremembe strukture in povečane moči parlamenta, večji del ostalih določb ni spremenil. (Bačić, 2004, str. 197) Same pristojnosti predsednika republike pa so se bistveno spremenile. (Ustav republike Hrvatske, 2001, str. 101)

Omenjene spremembe ustave so omogočile uvedbo sprememb v družbenem in državnem sistemu, ki so skupaj s spremembami v gospodarstvu, sistemu lokalne samouprave in med deli državne oblasti ter sodne oblasti omogočile, da je Republika Hrvaška postala država večstrankarske parlamentarne demokracije, in, da je postala država, ki se v politično pravnem smislu ne razlikuje od držav sodobne demokracije zahodnega sveta. (po Arlović, 2003, str. 24—28)

Februarja 2008 so se začele razprave o ustavnih spremembah, ki bi bile v prvi vrsti usmerjene k olajševanju procesa pridruževanja Hrvaške k Evropski uniji. Na prvem mestu je bila podana zahteva za prilagajanje zahtevam iz 141. člena ustave, ustreznim izkušnjam in praksi modernih evropskih demokracij. Sledili so predlogi ustavnih sprememb, ki so temeljili predvsem na spremembi današnjega hibridnega parlamentarnega sistema oz. četrtpredsedniškega sistema¹¹⁹ v „čisti parlamentarni sistem“. To bi se storilo s spremembo ustavnega položaja, pooblastil in celo načina izvolitve predsednika republike. Poleg tega pa so bili podani tudi predlogi za vrsto sprememb posameznih ustavnih določb ali celotnih ustavnih konceptov posameznih institucionalnih sklopov. Do konca leta ni bilo razprave o omenjenih spremembah, tako da do danes niso bile sprejete. (Smerdel, 2009, str. 39—40)

Dne 21. 5. 2010 so po več mesecih pogajanj v hrvaškem saboru dosegli dogovor o ustavnih spremembah, ki urejajo volilno pravico hrvaških državljanov brez stalnega bivališča na Hrvaškem in vračajo slovensko in bošnjaško manjšino v preambulo ustave. Po pričakovanjih naj bi bile potrjene do sredine julija 2010. (www.delo.si)

¹¹⁹ Četrtpredsedniški sistem je hibrid med polpredsedniškim sistemom, ki ga je Hrvaška želela, vendar ni mogla v celoti zapustiti in čistega parlamentarnega sistema, katerega ni v celoti sprejela. (Smerdel, 2010, str. 31)

12. PRIMERJAVA USTAVNE UREDITVE REPUBLIKE HRVAŠKE IN USTAVNE UREDITVE REPUBLIKE SLOVENIJE

Pri grobem pregledu obeh ustav opazimo, da se razlikujeta v številu in porazdelitvi poglavji ter številu členov. Tako je slovenska ustava za eno poglavje in 27 členov daljša od ustave Republike Hrvaške. Poglavja so podobno naslovljena, s tem da slovenska ustava navaja še poglavja: gospodarska in socialna razmerja, javne finance ter ustavnost in zakonitost, medtem ko hrvaška ustava vsebuje posebno poglavje o mednarodnih odnosih.

Že na začetku ustav pride do bistvene razlike, saj je preambula v slovenski ustavi zajeta kot uvod, je splošna, kratka, strnjena in jedrnata (predstavlja kratek odstavek). Preambula v hrvaški ustavi pa je zajeta v prvem poglavju ustave z naslovom Osnovna izhodišča in s tem ne predstavlja le uvoda, temveč zaokroženo celoto v celotnem ustavnem besedilu. Vsebuje natančne povzetke hrvaške državnosti od pradavnine do danes, s poudarkom na obdobju od leta 1941 do leta 1990 ter v zaključku opredeljuje današnjo sodobno, moderno in demokratično Republiko Hrvaško (trije daljši odstavki).

V splošnih oziroma temeljnih določbah sta obe državi opredeljeni kot demokratični, socialni, enotni in nedeljivi državi, v katerih oblast izhaja iz ljudstva. Ustava Republike Hrvaške v omenjenem poglavju dodatno navaja v 3. členu najvišje ustavne vrednote, poglavje pa v primerjavi s slovensko ustavo ne vsebuje člena o pravici do lokalne samouprave ter člena o mednarodnih pogodbah. Hrvaška ustava ločuje med pojmi državne, nacionalne in narodne suverenosti, slovenska ustava tega ne ločuje. Za razliko od slovenske ustave, hrvaška v 6. členu navaja določbo o političnih strankah ter v 7. in 8. členu določbo o oboroženih silah Republike Hrvaške (slovenska ustava ureja omenjeno tematiko v podpoglavju o državni ureditvi) in spremembi meja. Republika Slovenija v svojem 3/a členu podrobneje ureja ratifikacijo mednarodnih pogodb, medtem ko ustava Hrvaške o tem podrobneje govori v poglavju, ki ga namenja le mednarodnim odnosom in ga celo deli na dve podpoglavji, podpoglavje mednarodnih sporazumov ter podpoglavje združevanja in razdruževanja.

Urejenost človekovih pravic in temeljnih svoboščin je v slovenski ustavi urejeno v drugem poglavju, v hrvaški pa v tretjem poglavju. Tako obe ustavi navajata, da so vsi državljani pred zakonom enaki, da se posameznik pri varovanju človekovih pravic in temeljnih svoboščin sklicuje neposredno na ustavo, za zagotovitev zaščite pa ustavi zagotavljata pravico do pritožbe in sodno kontrolo.

Omenjene pravice se lahko omejijo le s pravicami drugih ter v primeru vojnega in izrednega stanja (slovenska ustava), poleg tega pa tudi za zaščito pravnega sistema in javne morale ter zdravja (hrvaška ustava). Vendar samo v obsegu ustave in zakonov. V obeh ustavah so navedene še osebne in politične pravice, gospodarske, socialne in kulturne pravice ter pravice narodnostnih manjšin. Pri pregledu pravic obeh ustav si upam trditi, da so si zelo podobne. Razlike nastanejo le pri sistematični razdelitvi pravic, saj so gospodarska in socialna razmerja po slovenski ustavi urejena v tretjem poglavju, medtem ko so v hrvaški ustavi zajeta že v drugem poglavju. Poleg tega pa hrvaška ustava za razliko od slovenske zajema v začetnih določbah načelo individualne odgovornosti, s katerim še posebej poudarja osebno (kazensko) odgovornost tistega, ki se pregreši zoper določbe ustave. Prav tako hrvaška ustava določa pravico do poštenega zaslužka in jo tudi podrobneje ureja, medtem ko slovenska ustava le-tega ne opredeljuje, vsebuje pa določbo o zagotavljanju možnosti za pridobitev primernega stanovanja. Hrvaška ustava vsebuje tudi določbo, ki se nanaša na obsodbo za določena kazniva dejanja, ki ima za posledico prepoved opravljanja določenih poklicev za določen čas, kar pa slovenska ustava ne predvideva. Za pravno varstvo človekovih pravic in temeljnih svoboščin po obeh ustavah skrbi varuh človekovih pravic, sodno varstvo, ustavno sodno varstvo ter mednarodno varstvo za človekove pravice in temeljne svoboščine.

Po obeh ustavnih ureditvah državna ureditev temelji na načelu delitve na tri veje oblasti: zakonodajno, izvršilno in sodno. Zakonodajno vejo oblasti v Republiki Hrvaški opravlja Hrvaški sabor, medtem ko slovenska ustava priznava Državni zbor Republike Slovenije. Sabor sestavlja od 100 do 160 poslancev, medtem ko Državni zbor sestavlja 90 poslancev, od katerih sta dva poslanca narodnostnih manjšin. Poslance se voli na splošnih, enakih in neposrednih ter tajnih volitvah. Mandat, pristojnosti in bonitete poslancev so urejene v obeh ustavah na podoben način.

V nadaljevanju pa se ustavi razlikujeta v kar nekaj točkah, in sicer so manjše razlike pri določanju časovnega roka za volitve v Hrvaški sabor po poteku mandata ali razpustitvi in prvo zasedanje, prav tako je po hrvaški ustavi časovno določeno zasedanje sabora, kar v slovenski ustavi ni opredeljeno. Za razliko od slovenske ustave, ki zahteva 5.000 volivcev za predlaganje zakona (poleg vlade ali vsakega poslanca), pa hrvaški ustava v 84. členu te predlagateljske pravice (zakonske iniciative) državljanom ne zagotavlja (predlagateljsko pravico imajo poleg vlade in poslancev tudi klubi poslancev in delovna telesa sabora). Hrvaška ustavo opredeljuje, da sabor lahko odredi parlamentarno preiskavo, ne določa pa nujnosti opravljanja le-te, ki pa je v slovenski ustavi določena z zahtevo tretjine poslancev ali na zahtevo Državnega sveta.

Hrvaška ustava za razliko od slovenske v 87. členu opredeljuje delegacijo oblasti, ki pomeni prenos izvrševanja oblasti in sicer zakonodajni organ prenaša izvrševanje oblasti na vlado, da le-ta z uredbami ureja posamezna vprašanja iz njegovega področja in sicer za največ eno leto. Prav tako je posebnost v določbi 82. člena, ki govori o sprejemanju posebnih »organskih« zakonov, ki jih sabor sprejema z dvotretjinsko večino in večino glasov vseh poslancev, česar slovenska ustava ne pozna. Slovenska ustava ne vsebuje določbe, ki bi vsebovala naštevanje pristojnosti Državnega zbora. Razlika je tudi pri določbi o referendumu v 86. členu hrvaške ustave, ki ga mora Hrvaški sabor razpisati, če to zahteva 10 % vseh volivcev, medtem ko ga mora Državni zbor razpisati v primeru, če to zahteva najmanj tretjina poslancev ali 40.000 volivcev. Prav tako pa hrvaška ustava določa, da Hrvaški sabor lahko razpiše referendum za spremembo ustave, o predlogu zakona ali za katerokoli vprašanje iz svojega področja (ne samo tista, ki se urejajo z zakonom). Pravilnik parlamenta se po določbah ustave Republike Slovenije sprejema z dvotretjinsko večino glasov navzočih poslancev, po 79. členu ustave Republike Hrvaške pa z večino glasov vseh članov.

Ostale razlike pa so le pri sistematični razdelitvi pravic. Omenjeno poglavje v hrvaški ustavi določa, da imajo poslanci, vladi in posameznim ministrom, pravico postavljati poslanska vprašanja in sprožiti interpelacijo, kar je v slovenski ustavi zajeto v podpoglavju o vladi. Prav tako je v omenjenem poglavju hrvaške ustave zajetih več določb o promulgaciji, publikaciji in vakacijskem roku zakonov, ki so v slovenski ustavi zajeti v posebnem poglavju ustavnosti in zakonitosti. V poglavju o državni ureditvi sta po hrvaški ustavi opredeljena tudi proračun in varuh človekovih pravic, ki jih slovenska ustava v poglavju ne določa, temveč jih opredeljuje v poglavju o financah (proračun) in poglavju o ustavnosti in zakonitosti (varuh človekovih pravic).

Kljub tem manjšim spremembam, pa sta oba organa predstavniška organa pri čimer imata enake pristojnosti, enak kvorum odločanja, delujeta na rednih in izrednih sejah, ki so javne, z zakonskimi pristojnostmi in možnostjo zakonodajnega referenduma.

Ker je za parlament v Republiki Sloveniji značilna nepopolna dvodomnost, ga sestavlja še Državni svet, nova ustava Republike Hrvaške pa po ustavnih spremembah iz leta 2001 nima drugega doma parlamenta.

Kot predstavnika države in vrhovnega poveljnika obe državi navajata predsednika republike, ki se ga voli na neposrednih, splošnih in tajnih volitvah. Ustavna položaja predsednika se zelo razlikujeta, saj ima predsednik republike po hrvaški ustavi več pooblastil, pri večini odločitev pa je omejen z institucijo sopodpisa predsednika vlade. Predsednik republike po hrvaški ustavi z vlado sodeluje pri oblikovanju in izvajanju zunanje politike, vprašanjih mednarodnih odnosov in državne varnost. (kljub temu da ustava določa, da vlada vodi zunanjo in notranjo politiko).

Po hrvaški ustavi ima predsednik republike na predlog vlade in ob sopodpisu predsednika vlade pravico razpisati referendum (86. člen), s sopodpisom predsednika vlade in ob predhodno pridobljenem mnenju pristojnega odbora hrvaškega sabora, predsednik republike imenuje načelnika varnostnih služb (102. člen), na predlog vlade in s predhodnim podpisom njenega predsednika odloča o ustanovitvi diplomatskih misij in konzularnih predstavništev v tujini (98. člen), na predlog vlade sklepa mednarodne sporazume, ki ne potrebujejo potrditve v hrvaškem saboru (139. člen. III. odstavek). Vse to pa slovenska ustava predsedniku republike ne zagotavlja. Prav tako po hrvaški ustavi predsednik republike objavlja vojno stanje in s sopodpisom predsednika vlade ukaže uporabo oboroženih sil (tudi v primeru, ko ni napovedano vojno stanje) (99. člen), za kar je po slovenski ustavi pristojen parlament, predsednik republike pa le v primeru, ko se parlament ne more sestati. (92. člen) Za razliko od slovenske ustave pa hrvaški predsednik republike postavlja in odpoklicuje šefe diplomatskih misij na predlog vlade ob predhodno pridobljenem mnenju pristojnega odbora hrvaškega sabora (98. člen).

V samih členih pa je med ustavama razlika v tem, da 94. člen hrvaške ustave pri določitvi o volitvah podrobno ureja II. krog volitev, za razliko od slovenske ustave v svojih določbah v 97. členu in 98. členu ureja tudi pristojnosti predsednika v razmerju do vlade ter dejavnosti varnostnih služb. Hrvaška ustava vsebuje tudi določbe o pogojih za razpustitev parlamenta ter določa, da predsedniku republike pri opravljanju nalog pomagajo svetovalni organi. Za sprožitev postopka ustavne obtožbe predsednika pred ustavnim sodiščem je po hrvaški ustavi potreba dvotretjinska večina vseh poslancev, medtem ko slovenska ustava navaja samo institucijo Državnega zbora.

Pravica do razpustitve parlamenta je po 103. členu hrvaške ustave urejena na zelo specifičen način. Gre za del določbe, ki določa, da predsednik republike razpusti parlament, če le-ta v roku 120-ih dni ne sprejme državnega proračuna.

Vladi obeh držav kot izvršilno telo državne oblasti predlagata zakone, izdajata splošne in posamične pravne akte ter si lastita še nekatere pristojnosti. Sestavljeni sta iz predsednika vlade in ministrov. Medtem ko hrvaška ustava detajlno ureja določbe v 109., 110. in 111. členu, ki govorijo o postopku oblikovanja in sestavi vlade, pa slovenska ustava detajlno ureja določbo o volitvah predsednika vlade. Razlika med določbami obeh ustav je le v tem, da je mogoče po slovenski ustavi izglasovati nezaupnico le tako, da se na predlog najmanj tretjine poslancev z večino glasov vseh poslancev izvoli nov predsednik vlade, medtem ko po hrvaški ustavi vlada v primeru izglasovane nezaupnice ne zahteva od predsednika republike takojšnji razpust parlamenta, temveč obstaja 30 dnevni rok za oblikovanje nove vlade iz obstoječih poslancev (115. člen).

Prav tako hrvaška ustava v 112. členu določa pristojnosti vlade, ki jih slovenska ustava ne določa. Po hrvaški ustavi predsednik republike sodeluje z vlado pri oblikovanju in izvajanju zunanje politike, vprašanih mednarodnih odnosov in državne varnosti. (kljub temu da ustava določa, da vlada vodi zunanjo in notranjo politiko). Ostale določbe so si med seboj dokaj podobne z rahlimi razlikami glede volitev in določb v slovenski ustavi, ki so v hrvaški zajete že v podpoglavju o parlamentu.

Sodno vejo oblasti v Republiki Hrvaški sestavljata sodstvo in državno tožilstvo. Razliki med ustavama sta pri sodstvu v tem, da so naslednji členi hrvaške ustave veliko podrobneje urejeni kot slovenski: 118. člen o imenovanju predsednika vrhovnega sodišča, 119. člen o razlogih za izključitev javnosti iz obravnave ter 122. člen, ki podrobno ureja postopek pritožbe sodnika zoper njegovo razrešitev. Hrvaška ustava določa pogoje, ki so potrebni za razrešitev sodnika (122. člen), medtem ko slovenska ustava določa, da omenjeno razloge določi zakon, razen če gre za hujše kršitve ustave in zakona ali v primeru naklepno storjenega kaznivega dejanja storjenega z zlorabo sodniške funkcije (132. člen).

Sodna sveta sta po obeh ustava številčno in organizacijsko urejena enako, s to razliko, da po slovenski ustavi sodnike voli Državni zbor na predlog Sodnega sveta (131. člen), medtem ko po hrvaški ustavi sodnike imenuje in razrešuje Sodni svet, z obveznim mnenjem pristojnega odbora hrvaškega parlamenta (123. člen). Prav tako po hrvaški ustavi o prenehanju in odvzemu sodniške funkcije zaradi hujših disciplinskih kršitev odloča Državni sodni svet medtem, ko po slovenski ustavi sodnike razrešuje državni zbor na predlog sodnega sveta.

Državno tožilstvo je po hrvaški ustavi v primerjavi s slovensko urejeno bolj natančno, saj določa njegovo neodvisnost in samostojnost, naloge, način imenovanja glavnega državnega tožilca, postopek glede namestnikov in sveta državnega tožilstva. Slovenska ustava je na tem področju veliko bolj skopa, saj ureja le njegovi glavni nalogi in nezdružljivost z drugimi državnimi funkcijami. Po slovenski ustavi pa se poleg teh organov v pravosodje priznava še odvetništvo in notariat.

Pri pregledu poglavja državne ureditve, bi lahko skoraj rekli, da je področje v slovenski ustavi morda celo malo preskopo urejeno, oziroma ga hrvaška ustava v nekaterih določbah ureja veliko podrobneje.

Obe ustavi zagotavljata usklajenost pravnih predpisov. Tako mora biti zakon v skladu z ustavo in potrjenimi mednarodnimi pogodbami, ostali pravni akti pa morajo biti v skladu z zakoni in posledično z ustavo. Tako obe ustavi določata, da morajo biti vsi pravni predpisi objavljeni, preden začnejo veljati. Prav tako je po obeh ustavah prepoved retroaktivnega delovanja zakona (razen posameznih določb).

Ustava Republike Hrvaške določa v poglavju o državni ureditvi v podpoglavju Državni sabor, da začnejo zakoni veljati 8. dan po objavi, medtem ko ustava Republike Slovenije v posebnem poglavju o ustavnosti in zakonitosti določa, da zakon začne veljati 15. dan po objavi. Zagotovljen je tudi postopek pred sodiščem v primeru protiustavnosti zakona in ustavna pritožba v primeru kršitve človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Po hrvaški ustavi ni zagotovljen ustavni spor, na način, kot je določen v slovenski ustavi.

Kar se tiče pristojnosti ustavnega sodišča, ugotovimo, da ustavi zagotavljata skoraj enak nabor pristojnost z majhnimi razlikami, in sicer je v hrvaški ustavi določeno tudi, da ustavno sodišče lahko ocenjuje ustavnost zakona in ustavnost ter zakonitost drugih predpisov, ki so prenehali veljati, pa od prenehanja pa do vložitve zahteve ali predloga za začetek postopka ni preteklo več kot eno leto. Poseben poudarek je dan spremljanju ustavnosti in zakonitosti ter obveščanju Hrvaškega sabora o opaženih odstopanjih. Prav tako hrvaška ustava vsebuje posebno določbo v 129. členu, ki navaja, da je v primeru, ko ustavno sodišče ugotovi, da pristojni organ ni sprejel predpisa za izvrševanje določb ustave, pa bi to moral storiti, o tem obvesti vlado oz. parlament.

V hrvaško ustavo upravni spor ni opredeljen v obliki člena, je pa mogoč v primeru, če pritožba ni omogočena neposredno. (Zakon o splošnem upravnem postopku) Hrvaška ustava za razliko od slovenske ne določa ničesar o ugotavljanju ustavnega sodišča o skladnosti mednarodne pogodbe z ustavo ter samim postopkom pred ustavnim sodiščem. Razlike med ustavama najdemo tudi v sestavi in volitvah sodnega sveta.

Tako je po slovenski ustavi ustavno sodišče sestavljeno iz 9-ih sodnikov, ki jih na predlog predsednika republike izvoli Državni zbor za dobo 9-ih let in ne morejo biti ponovno izvoljeni. Predsednika izvolijo med seboj za dobo treh let. Po hrvaški ustavi pa je ustavno sodišče sestavljeno iz 13-ih sodnikov, katere izvoli Hrvaški sabor na predlog Odbora hrvaškega sabora, pristojnega za ustavo, za dobo 8-ih let. Ustavno sodišče voli predsednika med seboj za dobo 4-ih let. Predčasna razrešitev, nezdržljivost funkcij in imuniteta sodnikov so v obeh ustavah urejene enako. Ugotovimo tudi, da so pristojnosti in postopek pred ustavnim sodiščem ter postopek razveljavitve zakona, veliko bolj podrobno urejeni v slovenski ustavi.

Hrvaška ustava jamči svojim državljanom pravico do lokalne samouprave, kjer odločajo o potrebah in interesih lokalnega pomena in pravico do regionalne samouprave, kjer odločajo o zadevah in interesih regionalnega pomena. Razen tega da slovenska ustava omenjeno pravico opredeljuje že v splošnih določbah, saj je pravica do lokalne samouprave zagotovljena že v 9. členu ustave, drugih večjih razlik med ustavama ne opazimo.

Po hrvaški ustavi mednarodne sporazume sklepajo odvisno od vsebine in narave sporazuma na podlagi 138. člena, vse tri veje oblasti. Na tak način po hrvaški ustavi sabor potrjuje tri vrste sporazumov. Slovenska ustava pa v 3/a členu določa le, da mednarodne pogodbe ratificira Državni zbor, in sicer z enako večino kot Hrvaški sabor, pred ratifikacijo pa lahko razpiše referendum, česar hrvaška ustava ne omogoča. Glede na aktivnosti in dejavnosti v povezavi z mednarodnimi pogodbami slovenska ustava omenja le vlado in Državni zbor Republike Slovenije. Večina za potrditev in veljavo mednarodnih pravnih aktov je v obeh ustavah opredeljena enako. Ustava hrvaške v omenjenem poglavju vsebuje tudi posebno poglavje o združevanju in razdruževanju Republike Hrvaške, ki pa v slovenski ustavi ni zajeto. V njem opredeljuje možnost združevanja z drugimi evropskimi narodi ter postopek z mednarodnimi sporazumi, v drugem podpoglavju pa prepoveduje kakršnokoli obliko združevanja z narodi Balkana.

Predlog za spremembo hrvaške ustave lahko poda najmanj petina poslancev Hrvaškega sabora, predsednik republike in vlada Republike Hrvaške. Hrvaški sabor nato z večino glasov vseh poslancev odloča, ali bodo pristopili k spremembi ustave in potrdi načrt spremembe ustave z enako večino. O sami spremembi ustave se sabor odloči z dvotretjinsko večino glasov vseh poslancev in jo tudi razglasi. Razlike s slovensko ustavo pa so vidne že v predlogu za začetek postopka, ki ga mora podati 20 poslancev, vlada ali najmanj 30.000 volivcev. Državni zbor nato o predlogu odloči z dvotretjinsko večino glasov prisotnih poslancev in sprejme akt o spremembi z dvotretjinsko večino vseh poslancev, prav tako pa mora predlagano spremembo predložiti v sprejem volivcem, če to zahteva 30.000 volivcev, ki jo potrdijo z večino glasov. Tako opazimo, da spremembe ustave ne morejo predlagati volivci (tudi ne zakona), vse ostale stvari pa so si podobne.

Prehodne in končne odločbe slovenske ustave urejajo veljavnost ustave ter sprejem ustavnega zakona za izvedbo te ustave, ki se ga sprejme z dvotretjinsko večino glasov vseh poslancev. Medtem ko hrvaška ustava v svojih končnih določbah ureja njihovo posebnost ustavnih sprememb iz leta 2001, in sicer prenehanje delovanja drugega doma parlamenta in nekaterih najvišjih državnih funkcij ter v zadnjem členu, obveznost sprejema ustavnega zakona.

13. ZAKLJUČEK

Ustava je definirana kot najvišji pravni akt, ki ureja osnove državne in družbene ureditve, takšne, kakršna odgovarja dani družbi v danem trenutku. Z njo je potrebno regulirati odnose med oblastjo in državljanji na eni strani in organizacijo oblasti na drugi strani. (Jovičić, 1989, str. 12) Politična načela in norme, ki jih vsebuje, pa so izraz družbenih potreb, interesov in vrednot, ki jih oblikujejo ljudje v svojih medsebojnih odnosih v določenem časovnem obdobju. (Kocjančič et al., 2005, str. 29)

Vse sodobne demokratične države na evropskem kontinentu so v dolgih stoletjih različnih vladavin, različnih oblik državne oblasti in različnih razmerij med organi, na koncu vse na takšen ali drugačen način prišle do sodobnih, modernih, demokratičnih ustav, opredeljenih na načelu delitve oblasti in temelječe na vladavini ljudstva. Z gotovostjo lahko trdimo, da so vsa ta zgodovinska dogajanja in civilizacijski vzponi in padci pripeljali do razvoja pravne civilizacije v takšni meri, da danes zagotavlja visoko civilizirano in demokratično družbo.

Tako pri pregledu državne in ustavne zgodovine Hrvaške ter njenega razvoja vidimo, da je današnja država skozi čas prehodila dolgo pot od Hrvaške kneževine v VII. stoletju, preko države Hrvatov v IX. stoletju, Hrvaškega kraljestva v X. stoletju, obdržala svojo državnost v Hrvaško-Ogrskem kraljestvu v XII. stoletju, nadvlado Turkov nad določenimi področji v XV. stoletju, Habsburške monarhije v XVI. stoletju in Ilirskih provinc ter Avstro-Ogrske v XIX. stoletju. Z začetkom XX. stoletja se je za Hrvaško odprlo novo zgodovinsko poglavje, saj se je osvobodila vseh prejšnjih vladarjev in narodov, s katerimi je sestavljala različne državne oblike in se združila z južnimi Slovani, v prvi državni južnoslovanski obliki, Državi Slovencev, Hrvatov in Srbov, preko katere se je njen razvoj nadaljeval v Kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev, Kraljevini Jugoslavije, Banski Hrvaški, Neodvisni državi Hrvaški med drugo svetovno vojno, zaključne vrstice pa je zapisala v Socialistični federativni republiki Jugoslaviji. V dvajsetih letih svoje samostojnosti je kljub velikim težavam v zadnjih letih oblikovala neodvisno in samostojno državo, skorajda popolnoma primerljivo z drugimi državami Evropske skupnosti.

Tekom svoje zgodovine je obdržala svojo državnost in sabor več kot 1200 let vse do Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev, ko sta ji bila z Vidovdansko ustavo odvzeta. V drugi svetovni vojni sta se ji državnost in sabor povrnila in v omejeni obliki trajala od Demokratične federativne Jugoslavije, preko Federativne ljudske republike Jugoslavije, do zadnje oblike Socialistične federativne republike Jugoslavije.

Hrvaška je prvo ustavo v modernem smislu, v obliki kodificiranega pravnega akta, dobila šele v XX. stoletju v obliki Ustave narodne Republike Hrvaške, leta 1947.

Pred tem pa je imela ustavo v splošnem smislu kot zbirko »stalnih i starnih zakonih«, ki so urejali odnose med vlado in narodom. V tem smislu so najvažnejši materialni viri hrvaške zgodovine ustavnega prava: Pacta Conventa, Zlatna bula Andrije II, Pragmatična sankcija, Hrvaško-Ogrska nagodba, Vidovdanska ustava in Oktroirana ustava.

Sedanjo ustavo Republike Hrvaške je sprejel parlament Republike Hrvaške dne 22. 12. 1990 in je opredeljevala polpredsedniški sistem. Leta 2000 in 2001 je bila spremenjena tako, da danes določa parlamentarni sistem z določenimi posebnostmi.

Tako današnji sistem v republiki Hrvaški ni več polpredsedniški, ker vlada politično ne odgovarja predsedniku republike, temveč izključno hrvaškemu saboru. Vendar njun medsebojni odnos in pooblastila predsednika republike oz. celota njegovega ustavnega položaja kaže, da je sistem bližje polpredsedniškemu kot čistemu parlamentarnemu, kjer je vlada izključni nosilec izvršilne veje oblasti. (Sokol, 2008, str. 6)

Ustava ureja vsa pomembnejša vprašanja, ki se nanašajo na delovanje družbe. Sestavljena je iz osmih poglavji, ki vsebujejo 147 členov. Tako njena poglavja zajemajo temeljne določbe, človekove pravice in temeljne svoboščine, organizacijo državne oblasti ter ustavno sodišče Republike Hrvaške. Ureja pa tudi področje lokalne skupnosti, mednarodnih odnosov, postopek za spremembo ustave in končne določbe.

Ustava opredeljuje Republiko Hrvaško za večstrankarsko parlamentarno demokracijo, ki je utemeljena predvsem na svobodi, spoštovanju, zaščiti in nedotakljivosti človekovih pravic in temeljnih svoboščin, vladavini prava in demokratičnem večstrankarskem sistemu.

Ustava zaradi pomembnosti največji del posveča človekovim pravicam in svoboščinam, ki so izhodišče in temelj državne ureditve. Zagotavljanje le-teh je urejeno za vse ljudi na temeljni in osnovni podlagi, enakosti pred zakonom. Človekove pravice in svoboščine so pravno zavarovana jamstva, zaščitena z ustavo in se v njih ne sme neupravičeno posegati, jih omejevati ali celo odpraviti. Ustava jih podrobneje ureja v podpoglavjih: skupne določbe človekovih pravic in temeljnih svoboščin, osebne in politične ter gospodarske, socialne in kulturne človekove pravice in svoboščine. Za pravno zaščito človekovih pravic in temeljnih svoboščin ustavna ureditev predvideva varuha človekovih pravic, sodišča, Ustavno sodišče Republike Hrvaške in Evropsko sodišče za človekove pravice in svoboščine.

Državna ureditev je opredeljena po načelu tridelne delitve oblasti. Zakonodajno oblast predstavlja sabor, ki predstavlja narod in skrbi za ustvarjanje in spremembo prava, izvršilno vejo oblasti predstavlja vlada, ki izvršuje pravo, tretjo vejo oblasti predstavlja sodstvo, ki interpretira pravo in rešuje spore. Predsednik republike predstavlja državo. Financiranje javnih izdatkov se ureja z davki in davščinami, ki so zajete v državnem proračunu. Za stabilnost bančnega sistema skrbi Hrvaška narodna banka. K državnim ureditvi pa spada še državno tožilstvo.

Za ustavnost in zakonitost v razmerju do državnih organov in posameznikov skrbi Ustavno sodišče Republike Hrvaške.

Poleg horizontalne delitve oblasti je zagotovljeno tudi vertikalna delitev oblasti v obliki ustavno zagotovljene pravice do lokalne in regionalne samouprave. Lokalna samouprava se izvaja na nivoju občin in mest, regionalna samouprava pa se izvaja na nivoju županij.

Ustava Republike Hrvaške zagotavlja tudi možnost spremembe ustave. Po predhodno opravljenem postopku in sprejemu v hrvaškem saboru, je tam tudi razglašena.

Na podlagi primerjave med ustavama sem ugotovila, da se razlikujeta na posameznih področjih. Predvsem je opazna razlika pri strukturi ustave, ki se nanaša na razdelitev in število poglavij ter število in obsežnost členov. Opazne so razlike pri navedbi najvišjega organa oblasti, številu članov ter organizaciji določenih državnih organov, številu njihovih članov in mehanizmih kontrole.

Posebnost parlamentarnega sistema po hrvaški ustavi je položaj predsednika republike, ki je urejen na način močne povezanosti z vlado, saj je v vrsti njegovih določb določena obveza, da se odločitve sprejemajo s soglasjem obeh predsednikov. Ta soglasja se nanašajo na vsa vprašanja mednarodnih odnosov, zunanje politike in državne varnosti, ki v osnovi izhajajo iz področja izvršilne veje oblasti. Tako pooblastila predsednika republike segajo na področje izvršilne veje oblasti, medtem ko je področje delovanja predsednika republike na nenavaden način omejeno s sodelovanjem vlade. V tem se razlikuje od ustavnega položaja in pooblastil predsednika države v Sloveniji, kjer opravlja predsednik predvsem samostojne funkcije predstavljanja in zastopanja.

Poleg posebnega položaja predsednika republike pa hrvaška ustava v dveh ključnih elementih, tj. pri oblikovanju vlade in sprejemu državnega proračuna, namesto poznanih, preverjenih in učinkovitih rešitev, kot je razpustitev parlamenta in nove volitve, ponuja scenarij možne krize, ki lahko traja šest mesecev in več. Medtem ko si je pri oblikovanju vlade možno zamisliti relativno učinkovito delovanje sistema z začasno nestrankarsko vlado, pa gre pri sprejemanju državnega proračuna za nerazumno dolg časovni rok 120-ih dni.

14. LITERATURA

1. ARLOVIĆ, Mato. Ustav Republike Hrvatske. IV. izdaja. Narodne novine, Zagreb, 2003.
2. BAČIĆ, Arsen. Ustavno pravo: studijski izvori za uvod u ustavno pravo i političke institucije. Pravni fakultet, Split 1997.
3. BAČIĆ, Arsen. Komentar Ustava Republike Hrvatske. Pravni fakultet, Split, 2004.
4. CRNIĆ, Jadranko. Ustav Republike Hrvatske: komentari, objašnjenja, napomene i ustavnosudska praksa. Narodne Novine, Zagreb, 1993.
5. ENGELSFELD, Nada. Povijest Hrvatske države i prava – razdoblje od 18. do 20. stoljeća. Pravni fakultet, Zagreb, 2002.
6. FINK-HAFNER, Danica. Politika na območju nekdanje Jugoslavije. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana, 2005.
7. GOLDSTEIN, Ivo. Hrvaška zgodovina. Društvo slovenska matica, Ljubljana, 2008.
8. JOVIČIĆ, Miodrag. Putevi i stranputice Jugoslovenske ustavnosti. IRO »Naučna knjiga«, Beograd, 1989.
9. KOCJANČIČ, Rudi. RIBIČIČ, Ciril. GRAD, Franc. KAUČIČ, Igor. Ustavno pravo Slovenije, Fakulteta za upravo, Ljubljana, 2005.
10. KOCJANČIČ, Rudi. RIBIČIČ, Ciril. GRAD, Franc. KAUČIČ, Igor. Ustavno pravo Slovenije, Fakulteta za upravo, Ljubljana, 2009.
11. LEDNIK, Viktor. Ustavna in državna ureditev, Doba Epis, Maribor, 2009 .
12. MILINKOVIĆ, Branislav. Novi ustavi na tlu bivše Jugoslavije. Pravni fakultet, Fakultet političkih nauka, Beograd, 1995.
13. PERENIĆ, Anton. Uvod v razumevanje države in prava, Fakulteta za policijsko varnostne vede, Maribor, 2005.
14. PERIĆ Ivo. Suverena i samostalna Republika Hrvatska-kronika važnijih zbivanja. Dom i svijet, Zagreb, 2007.
15. REPE, Božo. Naša doba - Oris zgodovine 20. stoletja. DZS, Ljubljana, 1997.
16. ROKSANDIĆ, Drago. Srpska i hrvatska povijest i »nova istorija«. Stvarnost, Zagreb, 1991.
17. SMERDEL, Branko. SOKOL, Smiljko. Ustavno pravo. Informator, Zagreb, 1998.
18. SMERDEL, Branko. SOKOL, Smiljko. Ustavno pravo. Narodne novine, Zagreb, 2009.
19. SMERDEL, Branko. Ustavne promjene i hrvatski parlamentarni sustav: argumenti u prilog pozitivnog ustavnog modela ustrojstva vlasti. Liber amicorum in honorem Jadranko Crnić. 2009. str. 37-71.
20. SMERDEL, Branko. Parlamentarni sustav i stabilnost hrvatskog Ustava. Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu. 2010, let. 60, št. 1, str. 7-44.

21. STERGAR, Rok. Francozi na Balkanu – revolucija in imperijalne ambicije na evropski periferiji - izpitna literatura za izpit iz zgodovine JV Evrope 19. stoletja. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, 2007.
22. SOKOL, Smiljko. Četvrtpredsjednički ili parlamentarni sustav. Večernji list. 2008, let. 9, str.6.
23. TUĐMAN, Franjo. Povijesna sudbina naroda. Školska knjiga, Zagreb, 1996.
24. VILFAN, Sergej. Pravna zgodovina Slovencev, Slovenska matica, Ljubljana, 1996.
25. Veliki slovar tujk. Cankarjeva založba, Ljubljana, 2002.

VIRI:

- Ustav Republike Hrvatske: pročišćeni tekst. 13. Izmijenjeno i dopunjeno izdanje. Nar.nov., br. 41/2000 i br. 55/2001. Informator, Zagreb, 2001.
- Ustava Republike Slovenije. UL. RS., 33/91, str. 1373 ter njene spremembe in dopolnitve z sprejetimi ustavnimi zakoni; UZS68. UL. RS., 42/97, str. 3873, UZ80. UL. RS., 66/2000, str. 8201, UZ3a,47,68. UL. RS., 24/2003, str. 2785, UZ43. UL RS., 69/2004, str. 8461, UZ14. UL. RS., 69/2004., str. 8461, UZ50. UL. RS., 69/2004, str. 8462 , UZ121,140,143. UL. RS., 68/06, str. 7177.

VIRI Z INTERNETA:

- »http://translate.google.si/translate?hl=sl&langpair=en%7Csl&u=http://en.wikipedia.org/wiki/Constitution_of_Croatia«. 27.03.2010.
- »http://translate.google.si/translate?hl=sl&langpair=en|sl&u=http://en.wikipedia.org/wiki/History_of_Croatia«. 25.3.2010
- »http://translate.google.si/translate?hl=sl&langpair=en|sl&u=http://www.fact-index.com/c/cr/croatian_parliament.html«. 16.04.2010
- »<http://www.dz-rs.si/index.php?id=150&docid=27&showdoc=17>«. 20.04.2010.
- »http://sl.wikipedia.org/wiki/Lijepa_naša_domovino«. 04.05.2010
- »<http://sl.wikipedia.org/wiki/Hrvaška>«. 05.05.2010
- »<http://24ur.com/novice/svet/iz-24ur-hrvasko-pravosodje.html>«. 05.05.2010.
- »<http://sr.wikipedia.org/sr-el/>«. 04.05.2010.
- »http://en.wikipedia.org/wiki/Constitutional_Court_of_Croatia«. 04.05.2010.
- »http://www.pravo.hr/USTP/seminar/prof._dr._sc._branko_smerdel«. 23.05.2010.
- »<http://WWW.delo.si/clanek/107163>«. 24.05.2010

15. SEZNAM SLIK

Slika 8:	Grb republike Hrvatske.....	20
Slika 9:	Zastava republike Hrvatske.....	20
Slika 10:	Hrvatski sabor.....	38
Slika 11:	Zastava predsjednika republike Hrvatske.....	43
Slika 12:	Banski dvori.....	48
Slika 6:	Vrhovno sodišće republike Hrvatske.....	52
Slika 7:	Ustavno sodišće republike Hrvatske.....	56

IZJAVA O AVTORSTVU IN NAVEDBA LEKTORJA

Podpisana Vanja Vidic, roj. 23.12.1980, v Ljubljani, študentka Fakultete za upravo, univerzitetni študijski program Uprava, vpisna številka 04036078, izjavljam, da sem avtorica diplomskega dela z naslovom Ustava Republike Hrvaške, ki sem ga napisala pod mentorstvom prof. dr. Rudija Kocjančiča.

S to izjavo dovoljujem objavo diplomskega dela v pdf obliki na internetnih straneh.

Diplomsko delo je lektorirala Senja Školc-Sušnik.

Ljubljana, 14. 6. 2010

Vanja Vidic